

FAMILIA
Revistă de cultură
Nr. 5 • mai 2008
Oradea

Lucrare de Liliana Moraru

Număr ilustrat cu lucrări din
Expoziția itinerantă de Artă
decorativă *Textile și Ceramică*, 2008
Pe copertă: Lucrare de Marta Huluba

**Seria a V-a
mai
2008
anul 45 (146)
Nr. 5 (510)**

FAMILIA

REVISTĂ DE CULTURĂ
Fondator: **IOSIF VULCAN**
1865

Apare la Oradea

Responsabil de număr:
Mircea Pricăjan

REDAȚIA:

Ioan MOLDOVAN (redactor-șef)
Traian ȘTEF (redactor-șef adjunct)
Miron BETEG (secretar general de redacție)
Mircea PRICĂJAN, Alexandru Seres, Ion SIMUȚ

Redactori asociați:

Aurel CHIRIAC, Marius MIHEȚ

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Oradea, Piața 1 Decembrie, nr. 12
Telefon: 40-259-41.41.29; 40-770-850068

E-mail: familia@rdslink.ro

(Print) I.S.S.N 1220-3149

(Online) I.S.S.N 1841-0278

www.revistafamilia.ro

TIPAR: Imprimeria de Vest, Oradea

**Revista figurează în catalogul publicațiilor
la poziția 4213**

Revista este instituție a Consiliului Județean Bihor

Tehnoredactare: S.C. Pixel Media S.R.L.

FAMILIA

CUPRINS

● Editorial		
<i>Miron Beteg</i>	- Lecția de dresaj și alte chestiuni mărunte	5
● Definiri		
<i>Alexandru Niculescu</i>	- Caracteristicile principale ale românismului	7
● Asterisc de <i>Gheorghe Grigurcu</i>		19
● Ideoclipuri de <i>Al. Cistelecan</i>	- Magda cu doctrină	23
● Atropină de <i>Alexandru Vlad</i>	- Dialog	26
● Nisipul din clepsidră		
<i>Vasile Dan</i>	- Tropa, tropa, rătăcim prin Europa	28
● Cronica literară		
<i>Ioan Moldovan</i>	- „Desprinderea de rană” (Niculina Oprea)	31
	- „Mușcătura clipei la pace cu destinul” (Ion Burnar)	32
<i>Alexandru Seres</i>	- Emil Brumaru și clasicizarea erotismului liric	34
<i>Constantin Trandafir</i>	- Un cărturar cu gustul vieții (Constantin Călin)	38
● Explorări de <i>Mircea Morariu</i>		44
● Un singur poem de <i>Mircea Petean</i>		49
● Teatru		
<i>Szombati Gille-Ottó</i>	- A treia tablă de piatră	51
<i>Daniela Gîfu</i>	- O piesă despre dumnezeirea din noi	78
● Mari poeți cracovieni		
<i>Wisława Szymborska</i>		81

● Eseu		
<i>Ioan Derșidan</i>	- Modernitatea între domus și agora	99
● Un singur poem	de <i>Erwin Messmer</i>	108
● Poeme	de <i>Leo Butnaru</i>	109
● Poeme	de <i>Dan Mircea Căpariu</i>	115
● Poeme	de <i>Balázs F. Attila</i>	123
● Ferpar	- Actorul Ion Măinea a părăsit scena vieții	132
● Arte		
Cronica teatrală	de <i>Mircea Morariu</i>	135
Cartea de teatru	de <i>Mircea Morariu</i>	143
Cronica muzicală	de <i>Adrian Găgiu</i>	147
Cronica muzicală	de <i>Alexandru Seres</i>	150
● Local Kombat	de <i>Alexandru Seres</i>	153
● Parodia fără frontiere	de <i>Lucian Perța</i>	155
● Estuar		
<i>Vasile Man</i>	- O dezbatere literară cu mari ecouri în cultura română	159

Miron Beteg

Lecția de dresaj și alte chestiuni mărunte

Mincinoși. Lăudăroși. Naivi. Alcoolici. Curvari. Versatili. Minimalizanți. Bizari. Nestatornici. Ideologi infantili. Avari. Atașați adevărului atîta vreme cît atașamentul acesta le e profitabil. Imorali. Căutînd prietenia mai marilor lumii, dar negînd puterea în cărțile lor. Vrăjitoare și vraci ideologici ai ultimelor două secole laice.

Sunt doar cîteva din caracterizările ce apar în „Intelectualii” lui Paul Johnson. Cu rigoare și limpezime anglo-saxone, Paul Johnson încercă să răspundă, punînd în paralel viața și scrisul lui J.-J. Rousseau, Marx, Ibsen, Tolstoi, Hemingway ori Sartre, unei false nostalgii, unui regret indus: ce bine am trăi, și noi și lumea, dacă destinele statelor ar fi hotărîte de intelectuali. Concluzia e contondentă: să ne ferească Dumnezeu de așa ceva! Drumul spre Paradisul social e pavat nu cu bune intenții, ci cu intelectuali. Excepțiile sunt rare și, în consecință, rămîn marginale oricărei demonstrații.

„Cred că se simte astăzi un anumit scepticism public față de intelectualii care se ridică pentru a ne ține predici.” Acest șir e scris înainte de '89 și nu lua în calcul situația Europei de Est. Primii ani după căderea comunismului păreau totuși să-l contrazică. Intelectualii români autentici ieșiseră cu un capital de imagine extraordinar din perioada comunistă. S-a nimerit să avem chiar un „partid” al intelectualilor, care a făcut, la un moment dat, jocurile pentru alegerile prezidențiale. Societatea românească pare tot mai obosită și de clasa politică, de limbajul zgrunțuros, de flick-flackurile morale, de minciunile și avarismul ei, cît și de cei care dau mereu sfaturi, așezați comod undeva între siguranța bibliotecii și nonșalanța chibițului. Mai mult, nu doar obosită, ci neatentă. O neatentie furioasă. O neatentie activă. Activă, pentru că susține, underground, o societate apucată, în care

vulgaritatea se confundă cu sinceritatea, urlatul cu bunele intenții, vorbirea calmă într-o bună limbă română cu ineficiența, intelectualul cu o meduză grețoasă și informă, demnitatea cu prostia și anii de școală cu pierderea de vreme.

Acum îmi dau seama că Traian Băsescu – acumulind o popularitate greu de imaginat într-un stat așezat – e singurul președinte postdecembrist care n-a publicat nici o carte. Și Iliescu, și Constantinescu s-au vrut nu doar președinți, ci și scriitori de succes, intelectuali de largă respirație. Amîndoi au vrut să pună ordine, scriind, în problemele globale ale omenirii. Constantinescu, închipuindu-se lider regional, l-a tutuit pe Havel doar ca să ne arate că sunt făcuți din aceeași stofă, lucru mult mai grav, pînă la capăt, decît ieșirile la birt ale lui Traian Băsescu. Grav și inutil pentru că intelectualii au devenit bieți auxiliari ai omului de stat. Cu instinctul lui de animal marin, actualul președinte a simțit această neîncredere a societății în intelectuali, această sațietate naintea rafinamentului obosit și obositor, și de aci tot jocul de-a omul nesofisticat, grosier, care le zice pe față, care nu mănîncă în birturi de lux. De om care împarte wc-ul public cu oamenii de rînd și limbajul cu un fante de mahala. De cînd e președinte, Traian Băsescu n-a rostit nici o frază atît de complexă încît să nu poată fi folosită ca replică într-o telenovelă.

Destinul politic al lui Traian Băsescu va sfîrși doar în clipa în care va ține și el să publice o carte. Din acel moment pînă și marinarii îl vor confunda cu un intelectual. E lucrul cel mai grav care i se poate întîmpla unui om politic în România începutului de secol XXI. Publicînd un volum, președintele i-ar face loc, la Cotroceni, lui Gigi Becali. Mai mult, e ca și cum iar face patul, ar spăla pe jos și ar deșuruba toate becurile. Pentru că următorul președinte nu va fi obligat nici măcar să știe să citească.

Definiri

Alexandru Niculescu

Caracteristicile principale ale românismului

În mai multe lucrări, am încercat a defini individualitatea limbii române. Într-o perspectivă mai largă, trebuie să încadrăm structurile limbii române în cadrul evoluției și al structurii vorbitorilor ei. De aceea credem necesar să desprindem o serie de concluzii privind caracteristicile generale principale ale culturii românești. Oricât ar fi de sumară, o examinare paralelă a evoluției limbii și a culturii Românilor nu poate fi indiferentă celor care studiază, în ansamblu, fenomenul românesc.

1. De la început, trebuie subliniat faptul că poporul român, la nordul Dunării, și-a construit entități statale diferite, în raport direct cu situații geopolitice diferite. Cele două state românești s-au constituit de-a lungul celor două căi comerciale care legau regiunile sud-est europene (Turcia, Grecia) cu Europa de centru și de nord. În Țara Românească (Valahia, Muntenia) trecea drumul dinspre Germania-Ungaria, către Giurgiu și, apoi, dincolo de Dunăre, în Imperiul otoman; prin Moldova (Basarabia inclusă) treceau căile comerciale ale Poloniei și ale Lituaniei prin Brăila, către aceleași regiuni transdanubiene (prin Dobrogea de azi). Transilvania (Ardealul) era un teritoriu străvechi românesc: acolo se instalase puterea Romei, se întemeiase Dacia Romană, și de bună seamă constituia de secole un „rezervor” original al daco-romanității. În Transilvania s-a pus problema „continuității” poporului de limbă romanică denumit, ulterior, *român*, din Transilvania

s-au revărsat peste munți, spre sud și spre nord-est, migrații românești pastorale (transhumanța) care au ajuns pe linia Dunării (de la Brăila până la Calafat), a Nistrului sau la țărmul Mării Negre (de la Odessa, la Cetatea Albă până în Dobrogea, la Constanța). Migrații păstorești românofone au avut loc și spre nord, în Carpații septentrionali, spre Slovacia, Ucraina subcarpatică și Polonia. Nu fără dreptate scria un mare istoric român, N.Iorga, că România era un stat dincolo de hotarele căruia se găseau tot Români! Frontierele statale românești (până la 1918, Țara Românească, Moldova și Transilvania — parte din Imperiul Austro-Ungar) și chiar ceea ce s-a numit, între 1918-1939 România Mare, au fost întotdeauna „înconjurată de Români”, de alți etnici români: ele nu au delimitat niciodată etnia românească (sau românofonă). Astăzi, încă, datorită vicisitudinilor istoriei, se găsesc românofoni mai ales spre est — dincolo de Nistru (Transnistria) până la Bug și chiar în Caucaz (deportările comuniste, deplasări obligate de populație din Basarabia către estul Rusiei). Se mai găsesc comunități românești în Ungaria, dincolo de frontiere (de altfel desemnate artificial), în Serbia (Banatul sârbesc). Românitatea este, așa cum am arătat (Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. III, 1999*) extremul avanpost spre răsărit al lumii romanice.

2. Bineînțeles că această vastă extindere a românității își cere explicații. De la Dacia Romană circumscrisă între limitele cunoscute la zonele actuale acoperite de Români, la nordul Dunării, este o mare deosebire: teritoriul actual poate fi, cu dreptate, considerat o *Romania Nova*, în termenii lui Carlo Tagliavini. Spre răsărit, dincolo de Carpați, într-o bună parte meridională a Munteniei (Câmpia Dunării la sud de linia Filiași — Pitești-Ploiești-Focșani-Buzău) nu se poate vorbi de o prezență romană, din timpul Daciei (106-271). Românitatea s-a extins în aceste regiuni prin migrații sociale (păstorești, în cea mai mare parte) (I. Donat, *La vie pastorale chez les Roumains et ses problèmes*, in *Dacoromania*, Freiburg, ed. Paul Miron, 1973, 1, pp.78-103). Există deci, pe teritoriul României de azi, o *Romania Antiqua* (zone din Transilvania, Banat, Oltenia, pe unde a fost *Dacia Romana*) și o *Romania Nova* (Niculescu, *Individualitatea limbii române... III*.)

De aceea, atunci când se pune problema continuității poporului și a limbii române pe teritoriile pe care se găsesc azi Românii, conceptul de continuitatea mobilă (Niculescu 1999) este cel mai operant. Ocupația română la nordul Dunării (106-271) și integrarea Daciei în Imperiu, mai ales în regiunile îndelung romanizate din Peninsula balcanică, au creat posibilitatea ca o serie de comunități etnice românofone să se miște de la sudul către nordul Dunării, de la vest către est, din Transilvania spre Muntenia, spre Moldova sau spre nord, fără ca prin această mobilitate

să-și piardă „continuitatea”. Ele se găseau întotdeauna pe un teritoriu romanizat, niciodată abandonat. Iar atunci când transgresau limitele teritoriului romanizat și se așezau statornic, aceste comunități românești mobile, la rândul-le, romanizau. Ele, vorbind românește, purtau cu sine limba Romei! Sau, altfel spus, continuitatea română.

3. Primul element al romanității românești este limba română. Este o limbă romanică, pe care o putem caracteriza, mai întâi în termenii lui Matteo Bartoli: generată de limba latină vorbită și dezvoltată într-o arie laterală (precum spaniola), dar izolată de *continuum-ul* romanic. Izolarea românei a fost determinată mai întâi de abandonarea nordului Dunării de către Imperiul Romei (retragerea împăratului Aurelian în 271 în sudul Dunării), și mai târziu (sec. VII) de interpunerea slavilor între Peninsula Italiei și Peninsula Balcanică (ocupând Via Egnatia și Via Apollonia). Româna a evoluat, începând din sec. IV, în relație cu Imperiul Roman de Răsărit — adică integrată în romanitatea greco-orientală — iar, din sec. VII, legăturile cu latinitatea Romei au fost întrerupte. Drept consecință, limba română s-a constituit poate mai de timpuriu decât limbile romanice occidentale (în sec. VIII, nu precum celelalte, în sec. IX) și s-a găsit, încă de la origine, în mediu di- și plurilingv non-latin. Rezultatul: româna este o limbă romanică „invadată” de elemente nonromanice, împotriva cărora și-a apărât întotdeauna individualitatea structurală latino-romanică (Mateo Bartoli: „il romeno e il piu latino e il meno latino tra i linguaggi neolatini”, în *La spiccata individualita della lingua romena*, în *Saggi di linguistica spaziale*, Totino 1945). Aceasta este și principala sa caracteristică: într-un context plurilingvistic non-romanic, în care s-a constituit și s-a dezvoltat, româna a reușit să rămână limbă romanică — unica succesoare a latinei din Europa orientală (adăugăm: în timp ce, în Pannonia, Moesia, Dalmatia, Thracia și Illyricum latina și ceea ce ar fi trebuit să-i urmeze au dispărut).

4. Bineînțeles, structurile limbii române se resimt în acest mediu plurilingv și, mai întâi, printr-un substrat traco-ilir și elenic (= vechi grecesc) — adică prin contactul cu limbile autohtone din peninsula Balcanică și din spațiul carpato-danubian (în această zonă, mult mai limitat, atât în timp cât și în spațiu geografic). Mai apoi (sec. VI-VII), prin contactul intens (până la simbioză) și durabil în timp, secole de-a rândul, cu limbile slave (mai ales cu cele meridionale). În aceste circumstanțe, latina care evolua spre a deveni romanica românească, și *id est* româna, s-a constituit cu totul altfel decât celelalte variante latine occidentale. Să adăugăm și izolarea latinității orientale, care începe în secolul III și continuă, pierzând mereu noi teritorii romanizate, până în sec. IX, în urma invaziilor popoarelor migratoare (barbarii)

slave și maghiare. Este de presupus că, în spațiul sud-danubian, căile de comunicație cu Roma (Via Apollonia) s-au întrerupt prin sec VII (A. Philippide și O.Densușianu), iar în nord, comunicarea cu Occidentul latin a fost oprită de maghiari prin sec.IX (trebuie însă specificat că „abandonarea” Daciei romane decretată de Aurelian în sec. III nu a fost posibilă, nici efectuată, material – minele de aur continuau a fi exploatate de Romani – până în secolele V-VI. Pe drumurile către Peninsula Italiei, care treceau prin Dalmați, s-au găsit, până prin sec. VII, pietre funerare cu nume daco-romane.

5. În structurile limbii române – romanica orientală, românească – se găsesc așadar elemente care nu sunt de dată și de origine latină. Mateo Bartoli le considera „romanze”, adică post-latine, altfel spus, evoluții romanice- și non-romanice- ulterioare, sec.III-IV.

Se pot deosebi trei etape – tipuri de evoluție: conservări latine (non-romanice), puternice și durabile infiltrații slave, evoluții independente slavoromanice (sec.VIII-IX). Pe lângă acestea, o puternică pătrundere nouromanică, în lexic, în urma contactelor cu limbile autohtone și balcanice. Să adăugăm la toate acestea influențele cultural-lingvistice ale limbilor romanice occidentale, care se fac simțite, treptat, începând din sec. XVIII, în Moldova (Miron Costin, Dosoftei, Cantemir) și în Transilvania (calvinismul și catolicismul) pentru a continua în Muntenia (Țara Românească) în sec.XIX, și să culmineze ulterior, în timpurile moderne. Am numit (NICULESCU 1978) această ultimă perioadă (regăsirea unui „paradis pierdut”) „occidentalizarea romanică a limbii și a culturii românești”. Alții, istorici mai ales, o numesc „modernizare” (Sextil Pușcariu: „reromanizare”; A. Graur: „relatinizare”; Iorgu Iordan vorbea de „neologisme latino-romanice”). Mai recent, a apărut un termen de sinteză: occidentalizare latino-romanică. În ceea ce ne privește, ca autor al termenului *occidentalizare* (NICULESCU 1978) credem că nu trebuie să ignorăm componenta germanică: unii termeni „latino-romanici” au pătruns prin filiera limbii germane, mai ales în Transilvania și Banat (a se vedea culegerea noastră din primii dramaturgi români, în care se vorbește despre „nemți”, „a se îmbrăca nemțește”, „a se șonți”, „șonț” germanofon etc. *Primii noștri dramaturgi*, ed.A.Niculescu, 1956).

6. Toate aceste componente ale romanității românești trebuie privite într-un context cultural. Să nu uităm că cele două provincii românești, Muntenia și Moldova, s-au constituit, în sec. XIV, la intersecția (răspântiile) unor căi comerciale dinspre Europa de nord (Polonia) și Europa centrală (Imperiul Austriac, Germania) către Peninsula Balcanică, Marea Mediterană orientală și Turcia (se explică, astfel, frecvența așezărilor –

siturilor – populate, denumite *târg*, răspândite în toată țara: Târgu Jiu, Târgu Ocna, Târgu Mureș etc. – dar, pare-se, mai puțin în Banat). Dar, de asemenea, nu trebuie uitat că atât Muntenia cât și Moldova au fost populate de comunități românofone sosite acolo dinspre Carpați (nord-orientali ai „Țării de Sus”, și meridionali) către cîmpiile Prutului, Nistrului și mai ales către Dunăre și către Marea Neagră – toate plecate din Transilvania, prin mișcări de transhumanță. Pe ce fel de teritoriu, pe ce cultură anterioară s-au așezat? Iată o întrebare asupra căreia ar merita să ne oprim: de bună seamă, într-o anumită parte (danubiană, dar și a dealurilor sub-carpatică) pe o cultură slavo-romană sau sud-slavă – dacă nu de-a dreptul pe teritorii nelocuite anterior (Câmpia Dunării). Se știe de altfel că popularea regiunilor de sud (Oltenia, Muntenia) s-a făcut dinspre Munții Carpați către sud și din sudul Dunării spre nord (altfel spus, Transilvania se prelungește peste Carpați, până în zona subcarpatică: Filiași-Pitești-Ploiești). Tot astfel, pare că Moldova, împărțită în Țara de Sus și Țara de Jos, conține două zone cu o istorie a populărilor diferită de la nord la sud. Întemeierea celor două țări românești (1339, 1359), „descălecările”, comunitățile etnice românofone (sau nu) care se găseau *in loco*, în epoca „descălecărilor” – toate acestea rămân încă în umbra istoriei. Nu știm (încă!) pe ce culturi – sau în ce fel de vid cultural – s-au implantat cei dintâi locuitori (veniți de peste Munții Carpați sau de dincolo de Dunăre) pe teritoriile primelor două state românești. Problema mult discutată a „continuității” (daco-romane) se pune exclusiv pentru regiunile intramontane transilvane – dar și acolo un strat cultural slav (poate ulterior celui slavo-roman) își face simțită prezența în anumite zone.

În concluzie: populația românească românofonă s-a extins treptat la est și la sud de Carpați, „romanizând”, adică extinzând romanitatea românească dincolo de teritoriile fostei *Dacia Romana* (de mai sus).

7. Este necesar, în consecință, de a defini – în liniile mari ale concluziilor – individualitatea cultură românească.

a) În altă parte a lucrării de față am, examinat originile și structurile creștinismului românesc. Este locul, aici, de a arăta că dimensiunea mistică pre-creștină și, ulterior, creștină, a marcat spiritualitatea românească. În anii 1928-1930, acest concept era foarte „la modă”: Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, C. Rădulescu-Motru căutau a-i defini conținutul. Se vorbea atunci de o viață interioară blândă, tolerantă dar confuză în valori (Vulcănescu), ceea ce numea Nae Ionescu „Schwämerei”. Românii ar profesa o „mistică incoloră”, diletantă, nebuloasă, fără liniile drepte și precise ale rigorii. Credința religioasă se amestecă, în străfundurile sufletului românesc, cu superstiția, într-un misticism vag, un fel de *vague à l'âme* sentimental, îndurător, inactiv

— cu care au trecut și au putut rezista secole și milenii, răspândiți în lumea orientală, amestecați cu alte comunități etnolingvistice. Față de toți și de toate, înfruntând vicisitudinile istoriei lor vitrege — ei și-au păstrat identitatea.

Cel puțin identitatea etnolingvistică: a fi *romanus*, a vorbi o limbă descinsă din limba Romei și apropiată de limba italiană. Nu au fost umaniștii italieni ai Renașterii cei care au „descoperit” — nu o singură dată! — că în zonele danubiene balcanice se vorbea o limbă „italiană” — *verum imperfecta?* (Niculescu 1999, RENZI).

b. Și totuși, creștinismul românesc, străvechi, multicultural (grecesc, latin, gotic, slav) are rădăcini balcano-elenice. S-ar putea să fie de origine apostolică (Andrei, Filip) în Dobrogea și în regiunile Dunării de Jos (Scythia Minor). În Transilvania (*Dacia Romana*), creștinismul a fost implementat o dată cu invazia, militară și civilă, a Romanilor (agenții propagatori ai religiei creștine au fost — de bună seamă — mai întâi Grecii din coloniile lor de pe țărmul Mării Negre, din Dobrogea și de pe cursul inferior al Dunării, Goții în sudul Moldovei, precum și militarii și civilii (coloni, administratori) romani în Transilvania și în împrejurimi, în Dacia romană).

c) În creștinare, Românii (romanofonii) și-au legat soarta și cultura — în ciuda prezenței lor la nord de Dunăre, în spațiul carpatin — de culturile balcanice. Scriem *culturi*, la plural, pentru că, după cultura grecească, a urmat cultura bizantină și cea slavă — și, implicit, izolarea spațiului cultural românesc de Occidentul latino-roman. Românii au fost — în marea lor majoritate (excepții, în Transilvania și în Moldova) — ortodocși (post-Nicea), separați — până la inimiciții teologice — de „papistași”, adică de Europa catolică (și, mai târziu, protestantă) romanică și germanică. Ei au intrat, implicit, în zona orientală, greco-slavo ortodoxă a Europei — în care au rămas până astăzi. Ortodoxia a avut și influențe covârșitoare asupra spiritualității românești. Misticismul, toleranța, supunerea, inerția socială și economică, lipsa de rigoare — poate chiar stăruința în stări retrograde, primitive — ceea ce a marcat și a (de) format evoluția culturală a societății în toate cele trei regiuni românești — își găsesc o explicație (justificare?) în orientalismul ortodox. La aceasta s-a adăugat, ulterior, secole de-a rândul (sec.XIV-XIX) contactul cu Turcii otomani, cu autoritatea lor militară, administrativă și economică — o civilizație orientală, comercial pragmatică: consecințele în mentalitatea românească, mai ales în Valahia — au fost enorme. Cu atât mai mult cu cât „influența orientală” (Lazăr Șăineanu — Sanéan) a fost augmentată de Grecii fanarioți și emulii lor, care au invadat țările românești (*risum teneamus*: în numele religiei ortodoxe comune!) în secolele XVIII-XIX (L.Galdi, *Les mots d'origine néo-grecque...*1939).

d) Biserica ortodoxă românească și sinuosul ei drum pentru a-și afirma o identitate proprie în raport cu ortodoxiile slave și cu cea greco-bizantină stau la baza oricărei încercări de a defini individualitatea culturală a Românilor.

Țările românești, „pays de carrefour” (cum le considera ziaristul francez Lucien Romier, în 1932) se caracterizează prin multiculturalitate. Prin subordonările Bisericii ortodoxe românești, față de Patriarhia de Constantinopol, de autorități ecleziastice metropolitane din sudul Dunării sau din Ucraina-Rusia și Rusia, prin luptele pentru ortodoxie din Transilvania (Peri, Munkacs, Bălgrad-Alba Iulia) și legăturile puternice dintre ortodocșii ardeleni și cei din Valahia (Mitropolia de la Târgoviște) – s-au încrucișat în spiritualitatea românească slavitatea și grecoitatea (în secolele XVII-XVIII, influența ruso-ucraineană asupra Moldovei), într-un autohtonism (izolaționism) identitar-copleșitor. „Agresiunile” (= contactele) cu Occidentul romano-germanic s-au făcut prin Transilvania (singura regiune românească salvată de balcanismul greco-turcesc). Catholicismul maghiar, Reforma calvină maghiarizantă (dar favorabilă Românilor) și *last not least*, Unirea cu Roma („Uniația”, greco-catholicismul) au adus, în cultura românească, sincronii de idei cu Occidentul. Biserica ortodoxă din Transilvania s-a resimțit teoretic de aceste contacte până la urmă benefice.

e) Începând din sec. XIX, Țara Românească se deschide, larg, Occidentului italo-francez. O deschidere strict culturală, fără pasiuni identitare, istoriciste (dar profitând de ele!) începe să construiască o „sincronizare” cu Europa modernă. Am putea adăuga, spre deosebire de Transilvania, laicitatea acestor demersuri inovatoare. Dacă Amfilohie Hotinul, episcop, traducea manuale italienești de geografie „universală”, ceilalți, Heliade Rădulescu, V. Cîrlova, Grigore Alexandrescu, G. Asachi și alții nu-și puneau câtuși de puțin probleme religioase sau istorice. Lăudau Italia (ceea ce făcuse și Miron Costin, în sec. XVII!), traduceau pe Metastasio și Goldoni sau pe Voltaire, introduceau în poezie idei și metri de versificație franceză – dar nu se considerau daco-romani ci... moldo-valahi! Cultura românească din Țara Românească și din Moldova se occidentalizează, am putea spune, năvalnic, între 1830-1850, ajungându-se astfel la Revoluția din 1848 și la consecințele ei, fie acestea și „forme fără fond” (cum le-a considerat, mai târziu, Maiorescu). Era evident că, față de o regiune culturală „moldo-valahă” occidentalizată în sincronie (relativă) cu Occidentul italo-francez (și german!), Transilvania, sub opresiune, cu ale sale încercări de latinizare istorică și religioasă, să rămână în urmă, limitată la Europa centrală austro-ungară. Este de înțeles, în această perspectivă, strigătul entuziast al unui ...filo-german, I. Slavici: „soarele răsare la București” – tot astfel cum putem înțelege

dorința de acces cultural, dincolo de Carpați, în ceea ce se numea (și era!) *Țara* (mai târziu, *Regatul*) a multor scriitori ardeleni (de la Slavici, înainte, până la Liviu Rebreanu). S-a început cu Junimea, în ale cărei *Convorbiri literare*, Titu Maiorescu examina literatura românească „din străinătate” — dar publică, din „Austro-Ungaria”, I.Slavici, și s-a continuat cu Șt.O. Iosif și alții. Se constituia astfel, în jurul lui Titu Maiorescu și al Junimii, în a doua jumătate a sec.XIX, o cultură națională românească. Dar sub semnul „moldo-valah” al celor două centre culturale, Iași și București!

8. În opoziție cu această evidentă tendință de a ieși din încercuirea cultural-politică a Orientului, în toate provinciile (regiunile) românești s-au manifestat, în mentalitatea românească, forțe social-politice și, mai ales, ideologice conservatoare.

a) Ele și-au făcut apariția încă din sec.XV-XVI, atunci când începe rezistența ortodoxă împotriva catolicismului (în Țara Românească) și a Reformei (în Moldova, sub Despot Vodă). În numele „religiei străbune”, al ortodoxiei s-au petrecut lupte religioase în Transilvania care, sub Maghiar, persecuta pe „schismaticii” care nu voiau să se catolicizeze (cf. rom. (*a se*) *catolnici* „a trăda, a înșela”). În Moldova, această contradicție puternică a luat forme „internaționale”, în luptele dintre filo-Poloni (Miron Costin) și filo-Ruși (Cantemireștii, mai ales Constantin Cantemir). În Țara Românească, ortodoxia era bine păzită de Greci. În sec. XVII—XVIII, pravoslavnicia ruso-ucraineană lupta cu Reforma, în Moldova și în Transilvania - prin (așa cum am văzut, în alte capitole) ierarhi români (mitropolitul Varlaam era unul dintre ei).

Ortodoxia românească - singură, prin ea însăși, sau manipulată de ortodoxiile slave și de cea greco-bizantină - a refuzat Occidentul. Trebuie însă notat că, în Transilvania, contactele cu catolicismul și cu calvinismul au contribuit la oarecare deschideri teologice mai curajoase (de exemplu, introducerea limbii române în slujbele divine) decât în Moldova sau Muntenia.

b) În secolele următoare, începând mai ales din sec. XVIII—XIX, după ce, tot în Transilvania se produsese o primă „fraktură” a ortodoxiei, prin apariția „greco-catolicilor”, adică a Unirii cu Roma prin adeviziunea unei părți a clerului ortodox de acolo - rezistența pe „religia străbună”, tradițională, ortodoxă a devenit și mai acută. Ea diviza clerul dar și pe credincioși care, într-o comunitate rurală se împărțeau în „uniți” și ortodocși. Nu este deloc un secret faptul că „uniții”, în bună parte, proveneau din straturi sociale înstărite, doritoare de a ieși din „apartheid”-ul „schismaticilor” și a se instrui, ca și ceilalți transilvăneni din alte etnii privilegiate, în școli superioare, și a ocupa în societate - clerici

sau mireni – un loc pe care îl meritau prin valoarea lor intelectuală. Ei nu voiau a comite o „trădare” a ortodoxiei „străbune” – după cum au fost acuzați de istoria ortodoxiei românești! După cum am arătat în altă parte (a acestei lucrări), „uniții” au încercat a face o „unire” a ortodoxiei românești cu Roma creștină, dar și latină – „de-slavizând” și „de-grecizând” cel puțin ortodoxia transilvană. Ortodoxia slavo-valahă a fost cea care a demonizat inițiativele ardelenilor „greco-catolici”, care doreau exclusiv *un retour aux sources*, adică la latinitatea originară a creștinismului din Transilvania (bineînțeles, ei ignorau faptul că, în *Scythia Minor*, creștinismul se propagase în limba greacă, și că primii martiri creștini descoperiți acolo purtau nume grecești).

c) Rezultatul acestor frământări sociale a fost, în schimb, cultural și politic. Ortodoxia a devenit emblema „românismului”, a „neamului”, a autohtoniei „daco-romane” și, mai departe, a naționalismului românesc. „Preoți cu crucea-n frunte / Căci oastea e creștină”, cuvintele imnului românesc scrise de Andrei Mureșanu sunt în uz până astăzi. În acest fel a apărut, pe teren transilvan, ideea cultural-politică a specificului ortodox-bizantin românesc. După 1918 și unirea Ardealului cu „Țara”, au apărut la Cluj curente de gândire autohtonist-ortodoxe. Bunăoară, revista *Gândirea* (1926) și grupul de scriitori în frunte cu Nichifor Crainic, Lucian Blaga, V. Voiculescu erau printre cei mai activi reprezentanți. Paginile revistei erau ilustrate de pictorul V. Demian, cu îngeri bizantini și cu Madona, în veșminte țărănești românești. Aceleași procedee descoperă G. Călinescu în poezia religioasă rurală (*Florica*) a lui Ion Pillat. Se ajungea astfel, apărând cu înverșunare ortodoxia „strămoșească”, în Transilvania, la „elogiul satului românesc”, la care a contribuit un mare prozator precum Liviu Rebreanu. Iată un fragment din discursul său de recepție la Academia Română (1940): „precum și-a păstrat limba, tot astfel a păstrat și a modelat țărănul român, după chipul și asemănarea lui, credința în Dumnezeu. Din bătrâne superstiții, din rămășițe de credințe străvechi transformate și adaptate, din dogme și precepte creștine, el și-a alcătuit o religie specifică, un amalgam profund între creștinism și păgânism. Religia aceasta, legea românească, e unică pentru întreg neamul nostru, pe deasupra tuturor controverselor teologice...” Nu altfel gândea un mare poet și filosof, cu o bogată cunoaștere a lumii occidentale, Lucian Blaga, în discursul său de recepție la aceeași Academie Română (1937): „îmi aduc aminte: vedeam satul așezat înadins în jurul bisericii și a cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu și al morților... Localizam pe Dumnezeu în spațiul ritual după iconostas, de unde îl presimțeam iradiind în lume”.

Cu alte cuvinte, Dumnezeu era... Român, iar religia țărănului român era „specifică” lui, închisă în „rămășițe de credințe străvechi” și „bătrâne superstiții” – adică arhaică, „străbună”, refractară înnoirilor și,

bineînțeles, îndepărtată de Occident (fiindu-i suficient „spațiul ritual” propriu!). Autohtonism ideologic, nostalgii rurale idilice au negat (mai ales în Transilvania unită cu „vechiul Regat”) posibilitățile de a se adapta la mentalitatea europeană, dincolo de frontierele României Mari. Într-o lume occidentală către care aspira cultura liberală din Muntenia, Transilvania, prin poezia lui Șt. O. Iosif, cânta lumea „patriarhală”, ferită de tumultul urban, iar Octavian Goga își deplângea soarta „de ce m-ați dus de-acasă?” numai pentru că părinții „plângeau pe ceaslov” faptul că „feciorul” plecând la „oraș” i-a părăsit!... Satul întruchipa sufletul românesc! Ortodoxia și Biserica românească s-au legat de ruralitatea ancestrală a structurilor sociale ale poporului.

d) În alte regiuni, pe alte căi culturale, se ajungea la aceeași proslăvire a ruralității autohtone românești. În Muntenia, Duiliu Zamfirescu descria cu patos patriotic „Viața la țară”, lăudând pe „boierii de țară”, care se împotriveau „veneticilor” și erau iubiți de țărani buni, iar în Moldova apărea „sămănătorismul” care cerea o literatură apropiată sufletului „curat” al țăranului autohton. Mihail Sadoveanu, N. Iorga, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță și alții doreau o cultură proprie țărănimii române, ferită de influențe toxice străine (= occidentale!). Este interesant să constatăm că, în cultura românească, se puneau sub acuzare numai influențele occidentale: nimeni nu s-a ridicat împotriva lui Ion Creangă, care vehicula basme populare ucrainiene sau rusești, nimeni nu a considerat nocive contactele cu culturile slave sau oriental-grecești și turcești (poetii Văcărești, Anton Pann - celebrul personaj Nastratin Hoge etc). În schimb, erau considerate contrarii spiritualității românești curente literare occidentale care intră în cultura românească o dată cu Macedonski, la sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX. Nici romantismul tardiv de origine germanică - promovat de Junimea - nu a fost considerat exterior simțirii și gândirii autohtone. Inimiciția se manifesta față de „duhul sfranțozesc”: „franțozoaia n-o poftesc” declara un boier bătrân, un „tombaterra”, într-una din piesele de teatru satirice scrise de primii dramaturgi moldo-vlahi (prin 1840). Altfel spus, conservatorismul cultural-religios oriental al unei părți din societatea românească respingea deschiderile occidentalizante care se fac simțite din ce în ce mai mult odată cu întemeierea României moderne, după 1880-1890. Ideile cuprinse în lucrarea fundamentală a lui Pompiliu Eliade, *De l'influence française sur l'esprit publique en Roumanie*, Paris 1898, sunt într-un tot valabile până astăzi. Nu-i greșit a afirma că abia în pragul și în timpul secolului trecut (sec. XX), cultura românească a reușit să iasă din izolarea orientală și dintr-un anume provincialism, spre a se adapta modelelor socio-culturale ale Europei occidentale (adică a fi, cum se spunea atunci, „înăuntru”).

9. în asemenea circumstanțe, nu este totuși surprinzător faptul că Românii au putut da literaturii franceze – după primul război mondial și după crearea României Mari, cu ajutorul Franței – câțiva scriitori demni de atenția criticii din țara protectoare și prietenă. Anne de Noailles, Hélène Vacaresco, Panait Istrati, Basil Munteanu, Eugène Ionesco, E.M. Cioran și chiar Mircea Eliade și-au înscris numele în paginile literare și în saloanele literare pariziene. Avangarda literară europeană, inițiată, în România, de Urmuz, și-a creat drumul glorios, de la Zürich, din 1915 încainte, prin opera lui Tristan Tzara, Benjamin Fondane, Ilarie Voronca, Gherasim Luca și, îndeosebi, Paul Celan. Nu veneau oare toți aceștia dintr-o cultură românească modernă, deschisă, eliberată de constrângerile ideologice impuse de istoria țării - într-un Occident luminat de Franța?

În aceeași epocă se construia, în România, o cultură nouă sub influența și în sincronie cu cultura occidentală. (Conceptul de sincronism îi aparține lui Eugen Lovinescu.) Poezia românească de la Macedonski și de la simbolism încoace, proza narativă (romanul proustian), dramaturgia, critica literară erau la curent cu ceea ce se petrecea în literatura occidentală (mai ales franceză). În România modernă, mai întâi își încercaseră condeiul toți cei ce se manifestau, ulterior, în Franța! Nu exagera prea mult Monica Lovinescu atunci când scria (în *La apa Vavilonului*, I, 1999) că, la sosirea ei la Paris, în anul 1947, literatura română nu avea prea mult de invidiat literaturii franceze. Și astăzi, dacă examinăm atent literatura din Europa occidentală, descoperim că Alexandru Vona cu al său roman *Ferestre zidite*, scris, demult, în România și păstrat tot acolo în manuscris (de către prietenul său Ovidiu Constantinescu) dar publicat în 1990, mai întâi la București – a făcut înconjurul Europei, a fost tradus în mai multe limbi, fiind premiat de însemnate instanțe literare internaționale.

Urbanizată, des-autohtonizată, fără amprente vicisitudinilor istorice – într-un cuvânt, occidentalizată – cultura românească de astăzi s-a încadrat fără dificultăți, normal, în literatura Europei. Să nu uităm însă că această literatură a suferit agresiunea a cincizeci de ani de opresiune ideologică comunistă. Poate că meritul ei este tocmai acela de a fi putut să-și păstreze – prin rezistență acerbă, nu ușoară – sau să-și recâștige locul meritat în Europa.

BIBLIOGRAFIE

- Mateo BARTOLI, *Saggi di linguistica spaziale*, Torino 1945
Pompiliu ELIADE, *De l'influence française sur lesprit publique en Roumanie*, Paris 1898
Pompiliu ELIADE, *Histoire de l'esprit public en Roumanie*, Paris 1905

Alexandru NICULESCU, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, II (1978), III (1999)

L. GÁLDI, *Les mots d'origine néo-grecque à l'époque des Phanariotes*, Budapest 1939

L. ȘĂINEANU, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, 3 vol., București 1900

Primii noștri dramaturgi, ed. Al. Niculescu, București 1956 (ed. I).

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

Șanse aprinse

Șanse aprinse: lumina și apa. Cît de inutile sunt cîntecele exactităților! Nimic pentru nimic. În filmul de azi o coroană scînteind cum pulpa balerinei. La amiază pe bulevard un gol înghițit de un indicator. O culoare albă pipăind culorile care văd.

Ochi cenușii

Ochi cenușii care anesteziază gara. Doar imagini gemene înăuntrul textului. Devii pudic din disperare. Te-nvinovățește însăși încheietura învinețită-a mîinii tale cu care se termină cerul.

O tragedie plată

O tragedie plată cum o farfurie. Zăgazuri care nu vin de nicăieri, oprite-aici cu o-ncăpăținare logoreică. Pe maidan soarele umed și rece aidoma unei reptile.

Și iarăși îți pui viața

Și iarăși îți pui viața la grea încercare. Iarăși pornești printr-o ceață necunoscută, fisură a-ntoarcerii. Justiția nu înseamnă supraviețuire. Cum s-a lățit cerneala pe chipul gloatei clandestine!

Descinzi

Descinzi pe un pământ cronometrat. Ai voie să-l accepți sau să-l
iei în deridere, atîta timp cît nu se ivește oboseala. Solemnele gulere
limpezesc apa bazinului. De ce să te mai întrebi? De ce să mai pîndești
mutațiile? Temeliile anacronice își tîrîie pe șoseaua prăfoasă lanțul
greu de ocnaș.

Lucioasă e mintea

Lucioasă e mintea cum un vas curat. Învîngătorii cu degete
întunecoase. De la o epocă la alta această sărmană spaimă cum
un veșmînt jerpelit. Nici o grijă, fiecare ins își găsește în sine sursele
de contradicție. Un chibrit pune în valoare umbra pe care-o aprinde.
Îngerul textului descoperă scabroasele detalii ale flăcării.

Cînd nu te-aștepți

Cînd nu te-aștepți, apare Legea primitivă, tenace, posesivă cum
un bidon. Ai vrea să bei dintr-însa, dar nu poți. Ai vrea să treci mai
departe, dar te-mpiedici de-o mlaștină care te privește atent. Povestești
ceea ce nu s-a putu întîmpla, sărman saltimbanc al aerului expirat.

Un orizont de piatră

Un orizont de piatră bine lustruit. Case moarte cu geamuri negre,
spontane geamuri care cu febrilitate se sparg pe ele însele. Nimic
fără întîmplare. Nici un oracol din senin. Ceea ce ai terminat încă n-a
început.

Să dormi pentru-a visa somnul

Să dormi pentru-a visa somnul. Să te-acoperi cu sarea orologiilor.
Să sari din manej în manej. Pielea de fier a anecdotelor.

Și-o vijelie clasată

Și-o vijelie clasată și-un cer epuizat și-o lampă aprinsă într-un
tablou întunecos. Sub scut nimeni, deasupra lui eroii cu șine și relee
scînteietoare care ne poartă-n eposul lor mecanizat, cu o viteză
searbădă. Țîșnește devenirea de care ai parte doar cînd e prea tîrziu.

Un ochi plăpînd

Un ochi plăpînd ca un pui de pisică. De ce-l umpli cu prăpăstii? Pămîntul iese din porii tăi cum sudoarea. Fiecare rămas bun e virît într-altul cum sabia-ntr-o teacă.

Nenumăratele deschideri galante

Nenumăratele deschideri galante ale marmurei ce te transformă. Un abur prins la butonieră. O eroare fatală deschizîndu-se cu grație cum un mugur din broșa ta. Sumețirea creierului tău ascuns în poșetă.

Plin de ură crurajul

Plin de ură curajul. Pline de îngăduință obstacole. N-ai ce face cu proiectoarele care-ți dezgolesc pîntecul. Mergi de-a-ndoaselea asemenea unui parfum. Te oprești și dormi fără să pierzi nimic. Somnul e cea mai desăvîrșită precizie.

Oradea

Un rîs primăvăratic de odinioară, un rîs de fată ce s-a năpustit năvalnic spre capătul străzii patriarhale, ca o bicicletă luciasă.

Kiss Melinda

Al. Cistelecan

Teoria ca reverie
(și invers)

Optzeciștii, cu toate că li s-a dat mură-n gură și punct cu punct doctrina postmodernistă și, deci, n-ar mai fi avut altă treabă decît s-o illustreze, nu se lasă pînă nu-și expun, fiecare în parte, doctrina. Care doctrină, firește, rezultă, mai de fiecare dată, ne-postmodernistă. Nu doar simplă (dacă se poate zice așa fără ofensă) erezie în cadrul postmodernismului, ci ceva cuprinzînd opțiuni ferme și destul de contrare ca să nu poată fi asimilate nici măcar cu forța. Cei drept, Carmen Firan nu făcea parte din staff-ul postmodernist al generației, dar însă totuși se mai conta și pe ea. Cel puțin cîtă vreme a scris doar poezie, proză și ceva teatru. Cîtă vreme, așadar, lucrurile nu erau prea clare, ci doar implicite (și se știe că implicitul le cuprinde pe toate). Acuma, însă, odată cu *Puterea cuvintelor* (Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2007), trădarea ei s-a dat deplin pe față. Carmen Firan crede atît de nesmintit și adînc în „puterea cuvintelor” încît, oricît de îngăduitor ar fi postmodernismul, acolo nu mai e loc pentru ea. E adevărat, însă,

Născut la 2 decembrie 1951, în Aruncuta, comuna Suatu, jud. Cluj. Din 2004 este profesor la Universitatea “Petru Maior”, Tîrgu Mureș.
Din cărțile publicate: *Poezie și livresc*, Editura Cartea Românească, București, 1987; *Celălalt Pillat*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000; *Top ten*, Editura Dacia, Cluj, 2000; *Mircea Ivănescu. Micromonografie*, Editura Aula, Brașov, 2003; *11 dialoguri (aproape teologice)*, Editura Galaxia Gutenberg, Tîrgu Lăpuș, 2003; *Al doilea top*, Editura Aula, Brașov, 2004; *15 dialoguri critice*, Editura Aula, Brașov, 2005; *Aide - mémoire*, 2007; *Diacritice*, 2007.

că oarece procedură postmodernistă Carmen Firan tot folosește, căci eseurile de aici nu țin să fie erudite și convingătoare prin argumentul de carte, ci prin amestecul cu confesiunea, prin melanjul de idee și experiență personală. Argumentul central e de tipul „uite ce-am pățit eu”, iar pățania concretă se leagă direct de perspectiva problematică, fiind promovată ca parte în dezbateri. *Personal is general*, de nu chiar *personal is theoretical* pare a fi premisa persuasivă a eseurilor (ceea ce, trebuie admis, nu-i cu totul afară din postmodernism). Dar fapt e, pe scurt, că eseista spune la modul postmodernist (la modul postmodernist de bun-simț) lucruri total anti-postmoderniste. Normal, fiecare poate alege ce vrea: cei care cred că modalitatea e ființa o vor ține pe Carmen între postmoderni, cei care cred că ideile – fiind ele convingeri – primează asupra procedurilor, o vor strămuta mai aproape de mistica modernă a literarului (și asta doar ca să nu mergem mai departe, la alte mistici, mai vechi; nici n-ar fi însă cazul, căci se duce Carmen singură pînă la ocultuști); așa cum voi proceda și eu mai la vale, considerînd mărturia biografică nu doar exercițiu literar și suplinitor de argumente, ci caiet de motivații existențiale; adică așa cum o – și le – prezintă și autoarea.

Pe de altă parte, Carmen Firan fiind mai întîi poet, la ea argumentele de strictă teorie n-au cum trece în fața celor de experiență (subiective, existențiale etc.). Iar cum experiența sa cu cuvintele, încă din precocitate, i-a arătat că acestea au putere în mai toate împrejurările, nu era să o ignore și să treacă (din snobism?) la defetismul postmodern. Poeții învață de la concret și propovăduiesc concretul. Asta-i, la urma urmei, toată teoria lor: ei înșiși.

Iar teoria biografică a lui Carmen Firan se bazează pe cea mai carnală și mai originară experiență a cuvîntului. Poeții, se vede treaba, sînt aleși de soartă de timpuriu și fac încă de atunci experiența cuvîntului, chiar dacă nu știu încă de ce. În vreme ce alții bat mînea pe coclauri, ei frămîntă cuvintele ca pe plastilină și nu doar că descoperă ce e dincolo de înțelesul lor, dar și dau peste mistere imediate și peste miraje „reale”. Cu vremea, firește, li se mai abstractizează și lor cuvintele, mai sărăcesc la partea de mister, dar experiența primă rămîne; așa și cu incantațiile lui Carmen („în copilărie alegeam un cuvînt și îl repetam la nesfîrșit, pînă ce își pierdea sensul. Silabele se încălecau, păreau ca dintr-o limbă străină /.../ cuvîntul devenea atunci material, greu, un bolovan de lut aruncat în ocean” etc., pp. 9-10), care răsar din memorie sub formă de argument. De aici provine, din această sursă genuină, teoria tîrzie a cuvintelor-materii, a cuvintelor „de pămînt, de apă, de foc, de aer” (expusă în eseul *Horoscopul limbajului*), pe firul unui bachelardianism fundamentalist. Teoria ca reverie nu face decît să sublimeze teoria ca biografie. Dar ele sînt una și aceeași teorie, una și aceeași experiență, una și aceeași credință. Pentru că, în cele din urmă, de o experiență de

credință e vorba, de o experiență care a dus la credință. O experiență din care nu lipsesc nici visele pe care psihanaliztii le dau ca specifice scriitorilor (opere visate, cuvinte visate etc.), dar care nici ele nu trebuie scoase din argumentație (pp. 12- 13). Mai ales că, de fapt, Carmen crede atît de tare în cuvinte încît e de acord cu puterea lor de autosugestie, cu puterea lor curativă și chiar propune sfaturi concrete de terapie (*Terapia prin metafore, Steaua Polară*). Sînt, firește, mai mult sfaturi de specialist poetic decît de specialist psihanalitic, dar ca imn dedicat cuvintelor și puterii lor ele sînt doar de admirat: „Imaginați-vă acum, ca într-un film, că începeți să vă ridicați de la pămînt. Vă ridicați tot mai sus cu cercul dumneavoastră cu tot (cercul *valorilor personale și al excelențelor*, pe care terapia de reverie l-a presupus mai înainte, n.n.). Ați zburat cu siguranță în visurile copilăriei, cunoașteți sentimentul de bine al plutirii prin aer. /.../ Vă recomand să coborîți ușor înapoi pentru a nu vă trezi vecinii” (pp. 135-136). Experimentul se poate, probabil, realiza. Gabriel Garcia Marquez a zis și el că experiența povestitului nu se poate compara decît cu cea a levitației; iar dacă se pot compara, au ele ceva în comun, că așa pretinde comparația.

Cum e să vorbești în România, cum e să vorbești în America, în cel fel se comunică de o parte și de alta, cu ce avantaje și cu ce pierderi și cum toate duc spre neglijarea sufletului, spre alienarea cuvintelor și spre alienarea prin cuvinte, ca și altele, sînt teme la care, *en passant*, Carmen Firan reflectează cu bun simț. Mai că nu vorbește, de fapt, despre puterea cuvintelor de artă, despre puterea cuvintelor din și de poezie; dacă, desigur, tot ce spune n-ar fi o vorbire indirectă despre tocmai această putere. Căci de exaltarea puterii vindecătoare a cuvintelor e vorba, despre creația *ca metaforă* și despre puterea metaforei (creației). Nu a metaforei de la stilistică, ci a metaforei de la ontologie (de nu și de mai departe, de vreme ce putem privi și „aparitia vieții pe pămînt” ca pe un fel de „metaforă divină”, de unde derivă numaidecît că spiritul e o metaforă a corpului ș.a.m.d.). Toate eseurile pledează pentru „salvarea prin cuvinte” (p. 88), cu argumente pe care aproape că le poți lua în serios.

Desigur, nu de tot în serios, mai ales văzînd pe unde ajunge reveria cuvintelor la Carmen Firan („dacă Iisus a fost un mare hipnotist, un practicant de geniu al metaforei vindecătoare?”, p. 90, se întrebă ea luată de avîntul visării pe metafore; sper să nu fi fost, căci atunci puterea tămăduitoare a cuvintelor ar rămîne în stricta specialitate a iluziei). Secretul terapiei constă „în a reda cuvîntului forța primordială” (p. 95), vis etern de poet. Pe cît i-a fost posibil, Carmen Firan a încercat să-l argumenteze cu propria experiență. Și să aducă probe că se poate. Ori că se poate cel puțin visa că se poate.

Atropină

Alexandru Vlad

Dialog

- Ai văzut ce furtună a fost ieri?

M-am uitat la ea cu atenție.

- S-a pornit un vânt de-am crezut că ia rufele de pe sârmă. S-a răcit brusc. Și acoperișul am crezut că-l ia pe sus. Ceva bătea sus la streășină, ceva ce nu-i bine fixat. Am fost foarte îngrijorată.

Întinse mâna și-mi arătă cu un gest suprafața curții pe care și-a făcut vântul de cap. Ea care era atât de economicoasă cu gesturile.

Toate lucrurile în jur erau ca de obicei. Buruienile câștigau teren în fața bietelor legume. Mai solidare, păreau că știuseră să profite mai bine de ploile de săptămânile trecute. Acum păreau că profită și mai spornic de zilele foarte calde.

- Ieri?

- Da! Sigur că ieri. Tu pe unde-ai umblat de n-ai văzut?

Toată ziua de ieri nu fusese nici un fel de furtună. Mă cerceta cu ochii ei limpezi și pe jumătate ascunși sub pleoapele cornoase: n-aveam de gând să recunosc faptul că vântul se pornise ieri teribil, ca din senin?

Avea optzeci și cinci de ani, ori poate mai mult, și se îmbrăca doar în negru, cu haine prea

Alexandru Vlad,
prozator, eseist, poet,
traducător, publicist.

A debutat în 1980
cu volumul de nuvele
Aripa grifonului.

Volume publicate:
Drumul spre Polul Sud,
nuvele, 1985; *Frigul
verii*, roman, 1985;
Atena, Atena (nonfic-
tion), 1994; *Sticla de
lampă*, eseuri, 2002
ș.a. Este redactor la
revista *Vatra*, și are o
bogată activitate
publicistică.

groase care poate c-o apărau și de arșița verii pripite. Sau poate suferea de-acum permanent de frig.

Îi cunoșteam tehnicile: dacă nu recunoșteam c-a fost furtună bătea în retragere: la vârsta asta nu mai poți fi sigur pe propriile percepții, nici pe sentimentul timpului – ziua pe care ți-o amintești drept ziua de ieri poate fi scoasă de undeva din registrul masiv și cam ferfenițit al memoriei, o restanță de vre-un fel.

– Nu ieși în soarele ăsta, sper. Te poate afecta.

– Nu. Stau aici pe terasă, sub copertină, la umbră. Dar să știi că de aici văd totul.

– Sunt foarte sigur de asta. Ai apă proaspătă de la izvor? Vrei să-ți aduc două bidoane pline?

– Am. Toată lumea vrea să îmi aducă apă! N-ai fost pe la mine de trei zile. De ce?

– Am fost la oraș, am avut treabă acolo.

– Am crezut c-ai fost bolnav.

La vârsta ei nu mai existau decât ceilalți. Stă pe terasă și pândește șoseaua cât e ziua de lungă, lasă poarta de la curte larg deschisă, semn că-i acasă, nu cumva să facă cineva calea întoarsă. De parcă ar mai fi plecat undeva de-acasă, înafara celor trei ore pe care le petrecea la biserica penticostală, duminica între nouă și douăsprezece. De-acolo se întorcea sprijinindu-se în băț, însoțită de vreo două vecine, obligate și ele să meargă mai încet și cu popasuri din cauza ei.

Exact ca anul trecut pe vremea aceasta, la cea mai ușoară adiere de vânt ajungea până aici, de pe dealuri, mireasma florilor de salcâm. Părea fără sursă, pur și simplu o calitate a aerului. Cerul era fără pată, lumina puternică, ca lumina aruncată de oglinzi.

Văzând că mă uit sever la ea, făcu doi pași în spate și se retrăsese prudentă sub streășina largă.

– Măine vii pe aici? Ca să știu, să stau acasă.

– Vin.

– Vii și dacă vremea nu va fi așa frumoasă ca astăzi?

Stătea fermă în fața mea, ca să obțină un răspuns lipsit de orice echivoc. Să nu cred eu c-o puteam duce de nas. Dar imediat ce i-am promis s-a liniștit: ziua de mâine aproape că devenea o certitudine.

Nisipul din clepsidră

Vasile Dan

Tropa, tropa, rătăcim prin Europa

Invadăm, în galben, Europa. Nu doar la fotbal. Nu doar la căpșuni în Spania, la menaj, zidărie și ciordit în Italia, la burse și masterate prelungite *sine die*, în căminele și cantinele studențești din Franța, Germania și Anglia. Nu doar cu ospătari și fete frumoase, de companie, în localuri selecte de la parterul și mezaninul unor hoteluri discrete și primitoare din marile metropole, ci și în excursii de grup, cu autocarul. Despre aceste ieșiri în grup, turistice (cu sau fără ghilimele) vreau să vorbesc acum. Am deja puțină experiență în domeniu. Așa că știu bine despre ce vorbesc. Am făcut în mai-iunie a.c. peste 7.500 de kilometri prin Ungaria, Slovenia, Italia, Franța, Germania, Austria. Și retur.

* * *

Dar ce-i, mai întâi, un grup de turiști români care urcă într-un autocar în anul de grație 2008? Aș zice că-i o mică Românie

Vasile Dan,
poet și publicist. A fost
redactor la revista
Vatra, actualmente
redactor-șef al revistei
Arca din Arad. Debut
editorial cu volumul de
versuri *Priveliștile*
(1977). Alte vol. de
poezii: *Nori luminați*,
Scara interioară,
Arbore genealogic,
Întâmplări crepusculare
și alte poeme,
Elegie în grădină,
Carte vie,
Pielea poetului ș.a.

incognito. Oameni de vârste și profesii diferite se leagă aici încet, în spațiul strâmt al autocarului, ca-ntr-o formulă la chimia organică. Este uimitor cât de repede se leagă, se coagulează grupul. Deși s-au ignorat total sau doar parțial acasă, dintr-odată se descoperă toți, dacă nu neamuri, dacă nu foști sau actuali colegi, dacă nu vecini de bloc, cartier, stradă, atunci măcar cumetri.

* * *

Această „hai să dăm mână cu mână cei cu inima română” se duce însă repede dracului la prima basculare pe pământ străin. Contactul cu necunoscutul bagă iute grupul în panică, în neliniște, în agitație. Fiecare stă cu pumnii bine strânși pe cei câțiva zeci de euro adunați cu atâta greutate acasă. Cu ochii la ei, cu ochii la vecin. Banii pentru cele strict necesare excursiei: în primul rând pentru WC. Dar și pentru alimentele în completarea celor din vastele bagaje cu conserve: în primul rând pentru pâine și apă. Problema dracului, pe care nu și-o explică nici un român, e că occidentalii ăștia nu prea vând pâine. Ei au renunțat la pâine, în sens românesc, ca aliment indispensabil, iar uneori și suficient, încă din secolul al XIX-lea. Au înlocuit-o cu diferite produse de patiserie sau cu acele baghete franțuzești pe care le poți foarte greu folosi la mâncatul slăninii, cârnațului, cepei și muștarului de acasă.

* * *

Românii sunt identificați imediat, cu neplăcere, de cetățenii europeni ai țărilor gazdă. Vorbesc toți deodată. Tare. Femeile țipă. Bărbații fluieră și înjură. Câte un mic grup dizident o ia la stânga. Celălalt, dimpotrivă, la dreapta. La micul dejun suedez de la hotel, bagă tot ce pot în plasă. Se aruncă asupra primului magazin din parcare. Lacom, fără spirit de discernământ, fără element de comparație a prețurilor dintr-un loc sau altul (pe autostradă totul e mai scump) își cumpără precum la obor de toate. Călătoria nici n-a început bine iar ei au primul crah personal financiar.

* * *

Intrarea, îngrozitor de scumpă, în muzee – San Marco, Palatul Dogilor, San Pietro (în Muzeele Vaticanului), Luvru, d’Orsay, Versailles, Eiffel, Saint-Chapelle, Centrul Pompidou, Orologiul Catedralei din Strasbourg, Schönbrunn – îi contrariază. Prin preț – 10, 14 euro intrarea – dar și prin inutilitatea atât de obositoare a parcurgerii nesfârșitelor

saloane. Socotește: aș fi putut cumpăra de atâta amar de bani asta, și asta, și asta. Muzeu mi-a trebuit?

* * *

Rețin două tipuri umane inevitabile în astfel de ieșiri: Țoapa agresivă, agresivă încă de la urcarea în autocar. Plină de bani făcuți la piață, pe care-i cheltuie însă absolut aiuritor. Apoi românul robust, tomnatec, cu căciula pe ceafă și mâna afundată în buzunar în fața catedralei Notre-Dame de Paris, mereu înfometat, privind-o plictisit și cu gândul în altă parte. De fapt în aceeași parte: „o ciorbă de burtă, dom'le, o ciorbă de burtă nu găsești la nenorocții ăștia? Mă înnebunesc cu atâtea și atâtea catedrale, care, culmea apar peste tot.”

* * *

Intelectualul într-un astfel de melanj e o ființă nenorocită. Fuge, hăituit cât poate de repede de grup, de țoapă, de nehalit, de anxioasa veșnic rătăcită. În fine, decât înainte de '89 e bine și așa: hopa, hopa, hai cu țoapa-n Europa. Nu că ei, occidentalii, nu o au pe-a lor: atâta doar că la ei țoapa stă acasă. Suficientă, ghiftuită, intim fericită, cu menajeră tânără româncă în casă, angajată chiar de bărbatul ei iubit.

Ioan Moldovan

„Desprinderea de rană”

- **Niculina Oprea**
- **Viețile noastre și viețile altora**
- **Editura Brumar**
- **Timișoara, 2008**

Un ton conclusiv marchează poemele din urmă ale Niculinei Oprea, distribuite în cele trei părți ale noului volum de versuri: *Viața aproximativă*, *Timp mineral* și *Repetiție finală*. Înțelepciunea se arată dornică să rețină, programatic, „o jubilarie nefirească”, „o muzică stranie”, „o frumusețe de necuprins” din care să se nutrească „sâmburele care a închis în el/ partea albă a lumii”.

Viața proprie, cu suma ei de asumări, exersează acum un alt fel de înțelegere, în lumina căreia „viețile altora” tind să se dezvăluie ca mister al continuității.

Chiar dacă ochiului poetic deziluzionat, al vârstei definitiv lucide, realitatea i se arată destăinuită și fără „ținută de gală”, poemul nu se poate dezbăra de travaliul inventării de noi bucurii, harnic fiind doar în acest rafinament al iluzionării de alt tip. Poemul ca „exercițiu de supraviețuire” în spirit se opune timpului „mineralizat”, într-o rostire sapiențială a cărei paginare are ceva oracular, dar și o directețe

generică destul de transparentă pentru a lăsa citirii „inima caldă” a trăirii imediate.

„Desprinderea de rană” devine ținta modului de a fi și de a scrie, dar poeta e în cunoștință de cauză că această strategie cathartă e o mistificare a ființei poetice prin care ea își asigură noi teritorii ale vitalității.

În spatele fiecărui echilibru, instabilitatea funciară a existenței își joacă inepuizabila-i fervoare, iar muncile purificării și desprinderii nu pot epuiza și clasifica provocările sufletești. „Tot o trădare e și aceasta”, spune poeta, și, prinsă în această forță a misterului vieții-moșii-poeziei, constată, nu fără o secretă satisfacție, că umbra poemului, care pentru moment părea a fi pierdută, reapare în pagina albă, mereu disponibilă pentru alte și alte oglindiri.

„Mușcătura clipei la pace cu destinul”

- **Ion Burnar**
- **Tratat de aristologie**
- **Editura Proema**
- **Baia Mare, 2007**

Apărut anul trecut, când poetul sărbătorea o vârstă plină (n. 24 oct. 1947, Dragomirești, Maramureș), *Tratatul...* este o carte-portret. Adună sub rigorile antologiei poeme din cărțile anterioare ale autorului (*Memorandum liric*, 1982, *Viața la țară cu și fără Tănase Scatiu*, 1982, *Gâlceava scopului cu mijloacele*, 1998, *...aici Provincialul!...* *aștept metropoliții*, 2000 și *Adunarea și scăderea punctelor cardinale*, 2003), are o haină tipografică aleasă, conține fișă bio-bibliografică a poetului și, firește, o selecție de referințe critice. Au scris, în timp despre cărțile lui Burnar, Alexandru Condeescu, Daniel Dimitriu, Cezar Ivănescu, Alex Ștefănescu, Laurențiu Ulici, M.N. Rusu, Radu G. Țeposu, dar și critici din imediata sa apropiere precum Augustin Cozmuța, Gheorghe Glodeanu, V.R. Ghenceanu, Vasile Morar, Gheorghe Pârja ș.a.

Partea de început a cărții cuprinde poemele inedite. *Toamna poetului*, poemul prim, este cheia la portativ. Este vizată o „zi de glorie” – evident, ziua sărbătorii nașterii -, și cu ironie melancolică poetul își asumă ca pe „un moft divin” timpul ce i-a fost dat. Tonul poemelor este cel „burnarian” dintotdeauna, amestec de ludic și grav, de ironie și solemnitate, de sinceritate și clovnerie.

Adesea tema reluată este cea a precarității vieții omului și a insignificanței ei în raport cu cele eterne. „Frigul istoriei” însuși se dovedește la o privire de sus (pe care poetul o practică cu dexteritate) „un eșec sublim”. Certitudinile de odinioară – copilăria, satul, părinții, Maramureșul istoric și etern etc.) sunt și ele agresate de timpul prezent, miturile sufletești sunt atinse de deziluzii, zgomotul clipei tulbură muzica sferelor.

Degradării lumii și vieții (colective ori individuale) poetul îi opune o anume sumețire „bazată” pe valorile afectivității moștenite, iar retoricii timpului care „foșnește sub picioare” îi este antipusă sentimentalitatea apartenenței la un destin ce dizolvă îndoielile. Poezia este un mod de a păcăli „rușinea clipei”, un „buletin de identitate”, „utopia reală” în care datele existenței se rotesc după alte legi decât ele ale degradării universale, ale „bieteii istorii”.

Ceea ce scria Radu G. Țeposu despre poezia lui Ion Burnar în *Istoria tragică @ grotescă a întunecatului deceniu nouă* rămâne valabil și pentru ceea ce scrie poetul astăzi: „Ion Burnar e un sentimental lucid, sensibil la teme grave, de rezonanță etică, afectând mereu o implicare matură și responsabilă față de destinele comunității. Dezinvolve prin premeditate, poemele din cărțile dumnealui sunt bruiate continuu de înduișări subterane, de o ironie ludică, singularizându-l, într-un fel între liderii optzeciști.”

Alexandru Seres

Emil Brumaru și clasicizarea
erotismului liric

- **Emil Brumaru**
- **Povestea boiernașului de țară și a fecioarei cu lindic zglobiu**
- **Editura Trei**
- **București, 2008**

Să încercăm să lăsăm deoparte, oricât ni s-ar părea de imposibil, pudoarea, candorile, să uităm că sunt pe lume cuvinte de nerostit și să ne imaginăm că trăim într-o democrație a cuvintelor, în care fiecare vocabulă are aceleași drepturi cu celelalte, într-o frățietate a nondiscriminării lexicale. Căci altfel ne-ar fi infinit de greu să nu roșim, vorbind despre cea mai recentă și mai rușinos de lirică producție a lui Emil Brumaru, apărută la Editura Trei și grozav de scârbavnic intitulată *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei cu lindic zglobiu*.

Nu era nici până acum poetul Brumaru un pudic, pornirile sale erotomane nefiind de dată recentă. Și probabil că e printre puținii autori de literatură licențioasă care au comis și înainte de 1989 astfel de producții – desigur, fără a fi predate vreunei edituri. *Infernală comedie*, volum apărut în 2005 la Editura Brumar, stă mărturie acestor excese prerevoluționare ale poetului, poemele fiind scrise în 1978, fără intenția de a fi publicate vreodată.

Altele, mai noi, presărate prin periodice, au fost adunate în *Submarinul erotic* (Cartea Românească, 2005), carte obsesiv și savuros comentată, până la delir...

Însă, pentru a fi corecți cu noi înșine și cu autorul, trebuie să remarcăm că accente licențioase transpar – uneori cu asupra de măsură – și în poemele "cuminți" din epoca ceaușistă ("Pe sânii tăi înalți aeru-i tare./ Mult mai profund respir în preajma lor/ Și totuși vreau iubito să cobor./ Becisnicul de mine, la picioare!" – *Cântec naiv*, din volumul *Ruina unui samovar* – 1983), indicii clare ale unei aplecări constante către eros și, pe alocuri, chiar pornografie, elanuri juvenil-satyrice neostoite de trecerea timpului. S-ar putea chiar spune că universul liric al lui Emil Brumaru este unul prin excelență erotic, fapt de prea puțini remarcat până la apariția poemelor sale cu conținut explicit. Cum altfel s-ar putea interpreta, spre exemplu, un poem ca acesta, pătruns de extaz amoros, dedicat unei... lămpi: "Lampă cu picioru-nalt/ Cin-te-a așezat pe-asfalt/ Ziua în amiază mare/ Și-a aprins/ Cu-n chibrit lins/ Roua fitilașului/ De te vezi până-n cellalt/ Capăt al orașului?// Lua-te-aș la mine acasă/ Să te sui zveltă pe masă,/ Nu culcată ci-n picioare/ Ca să nu se verse gazul./ Să-ți pup glezna și obrazul/ Luminos/ Din sticlă tare,/ Până-n șold flacăra-ți moare/ Cu miros..." (*Lampă* – din *Ruina unui samovar*). Să ne mai mirăm atunci că, profitând de ruperea zăgazurilor buneicuviințe și avalanșa de producțiuni mai mult sau mai puțin pornolirice ale epocii post-comuniste, Emil Brumaru se dedă cu vioișie tuturor voluptăților orgiastice, fără nici cea mai mică rezervă în a-și etala, în toată splendoarea lor atavic-răscolitoare, cele mai inavuabile porniri *porcupiscente* ale rărunchilor săi?

Multă lume va strâmba estetic ori indignat-moralizator din nas lecturând versuri ca acestea, în care poetul își declară – autoironic și livresc, desigur – erotomania sa devastatoare: "La ce-aș dori să-mi cumpăr cărți, mâncare./ Când trupul tău domnesc e-atât de darnic:/ Gura-i o cloacă-n vis, pizda-i o floare/ Cât de dovleac deschisă,-n vrej avându-l/ Pe Marele Lindic! Deget și limbă/ Îl mângâie, și-l corcolește vântul./ Pe dânsul raza soarelui se plimbă,/ Încât mă simt bogat, și sfânt, și rege/ Peste imperii dulci, paturi întregi...". Și câți nu l-ar anatemiza-sodomiza cu drag, când poetul comite ludic versuri ce apropie blasfemiator mistică de pornografie: "Sau măcar dânsule să-l sugă/ Îngenuncheate pe ciment,/ În cea mai delicioasă rugă/ Pe capul pulei plimbând lent/ Buzele groase, limba-n floare (...)" (*Sonet școlăresc*).

Vrem, nu vrem, suntem obligați să observăm (și să consemnăm) că inventarul "casnic" al universului liric brumăresc din anii '70-'80 (de cele mai multe ținând de bucătărie și gastronomie) este înlocuit treptat, în poemele mai noi, de un alt tip de instrumental, ținând de astă dată de bucătăria iadului erotic. "Obiectele" care constituie noul

sistem de referință al poemelor vin dintr-o zonă îndeobște considerată prea obscenă pentru a fi admise ca arme legitime ale arsenalului liric-amoros – sau, în cel mai bun caz, sunt utilizate doar de o categorie mai recentă de poeți libertini, adesea dornici să stârnească senzație mai degrabă printr-un limbaj desfrânat decât prin calitatea artistică a textelor. Poate și sub impulsul acestei destrăbălări generalizate din iatacul literaturii post-decembriste, Brumaru a trecut și peste ultimele rețineri pe care le-ar mai fi putut avea în abordarea materiei sale lirice predilecte. Ceea ce anterior era desemnat inocent sau doar aluziv, e spus acum pe șleau, fără ocolișuri: sânii devin tot mai zemoase țâțe, buicile și curul limbajului stradal iau locul inexpressivelor fese de salon, diafanul "pârț de înger" e înlocuit de imunda și indicibila bășină iar asepticul vagin devine "carne pizduală", mustind apoteotic de "sos futurigic de femeie".

Limbajul de bordel e departe însă de a constitui singurul registru al elanului recuperator al poetului. I se alătură fetidul, scabrosul, scatologicul, astfel că eforturile lui Brumaru în direcția emancipării estetice a vulgarului, obscenității și chiar pornografiei ating pragul lor ultim în , de exemplu, *Mi-e-o scârbă delicioasă de Tamara*.

Avem oare de-a face pur și simplu cu un sadism lexical, menit să șocheze, cu sucombarea în licențiozitate a discursului poetic, așa cum afirmă Marin Mincu¹, sau cu o strategie poetică bine pusă la punct, în descendența baudelairian-argheziană a valorizării urâtului, de astă dată dusă la limitele ultime? Ce e sigur e că nu mai asistăm aici la vreo luptă sublimă cu îngerul. Emil Brumaru, "înger jongler" parodiind epopei cu iz medieval, e prins într-o cumplită bătălie cu demonul obscenității, făcând acrobații pe sârmă cu cele mai impermisibile vocabule, pe care încearcă să le înnobileze prin plasarea lor în învelișul formal al poemului cu formă fixă, cel mai adesea sonet sau rondel, la cotele cele mai măiestre ale exigențelor prozodice.

În planul conținutului, ritualurile de odinioară ale voluptății, de care vorbește Alex Ștefănescu², fie ele fanteziste sau livrești, devin acum ritualuri ale perversității, care ne amintesc de *Cele unșpe mii de vergi-ne-bune*³. Apollinaire e de altfel una din referințele lirice predilecte ale lui Brumaru, semnalându-ni-se și în acest mod că erosul său, aparent atât de domestic înșurubat în molcomul burg al Dolhascăi, e în bună măsură de extracție literară. Apelurile frecvente la François Villon, directe sau în parafraze transparente ("Unde sunt, Doamne, veșnicile cururi/ Întru slăvirea Dulcilor Putori de-a pururi?" - *Sonet nostalgic*) sau la Marchizul de Sade – căruia i se substituie ludic Marchizul Brumaru - nu sunt doar

---

¹ *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Ed. Pontica, 2007, p. 823

² *Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000*, Ed. Mașina de scris, 2005, p. 856.

³ Apărută în românește la Editura Dacia, în 2002.

simple referințe livrești, ele plasând demersul poetic al "cerșetorului de cafea" într-o ilustră descendență, menită să-l legitimeze.

Sunt suficiente aceste tertipuri pentru ca teritoriul liric dezvirginat prin efortul clasicizant să capete statut de cetate? Probabil că nu, demersul de tot non-conformist al lui Emil Brumaru riscând să-l situeze pe poet sub zodia unei originalități suficient de excentrice ca să anuleze orice impuls recuperator. Și cu atât mai puțin eroicele sale încercări de a conferi legitimitate artistică discursului situat sub zodia senzualității exacerbate constitui-vor vreodată obiect de studiu obligator în programa de liceu? Dar cu atât mai abiter vor fi ele buchisite, de literați ca și de școleri...

Constantin Trandafir

Un cărturar cu gustul vieții

- **Constantin Călin**
- **Gustul vieții. Varietăți critice**
- **Editura „Agora”**
- **Bacău, 2007**

Constantin Călin se recomandă și e cunoscut prin numărul redus de cărți ale sale, fiecare însă, în jur de 500 de pagini. E vorba de cele două volume din „trilogia” *Dosarul Bacovia* (al treilea, bun de tipar, dacă hiperscrupulosul crutor nu va zăbovi încă vreo câțiva ani asupra șlefuirii) și o masivă „Miscellanea”, *Despre șapcă și alte lucruri demodate*, împreună cu un „Memorial” - *Două drumuri la Malmö*. Acum, iată o nouă „selecție”, voluminoasă, de publicistică, *Gustul vieții. Varietăți critice*. Titlul, cum se vede, e mai explicit. Omul de bibliotecă, maniac al lecturii, coboară în Cetate...

Pe urmele „modelelor” interbelice, mai ales E. Lovinescu și G. Călinescu, dar și în ritm cu exemplul criticii franceze, pe ruta Sainte-Beuve - Thibaudet, criticul nostru de azi apelează la procedeul portretisticii („În critica mea - spune el într-un dialog imaginat - fac însă, din când în când și portrete. Plec de la persoana autorilor...”). Portrete de penel „artist”, care însuflețesc textul și lectura lui. Și întrucât „convorbirea” aceasta se face în jurul unei cărți prioritare de publicistică, și îmboldit de irezistibilul demon al imitației, s-a ivit

prilejul pentru un „contraportret”, chit că șansele de a realiza ceva acătării sunt minime. Cu vorbele preluate de la autor: „Observatorul e observat”. Într-un comentariu care se cuvine, cum cere cutuma/„canonnul”, să fie sobru, poate se acceptă, de data aceasta, un portret mai liber. Dificultatea, în afară de absența vocației mele în materie, e că, fizicește, Constantin Călin nu poate fi asemuit cu vreo figură celebră. De fapt, cu nimeni de nicicând și de niciunde. Încât nu se poate spune decât că avea odinioară păr bălai, ca Nică humuleșteanul, și ochi azurii, acum de culoare puțin mai estompată, încă foarte iscoditori. Pe de altă parte, scriitorul - critic, gazetar și memorialist - face parte din categoria oamenilor cu solidă știință de carte și cu strălucită scriitură. Se zice că e prea solemn, chiar rigid, până la ursuzenie inclusiv, pare distant, rece, crispat, taciturn. În realitate, își spune cuvântul, de data aceasta mai apăsat parcă, omeneasca și arhicunoscuta ambivalență. Pe lângă ceea ce lasă la prima vedere, în fond, față de cei care îl cunosc foarte bine, se dă la iveală o fire mai degrabă sfioasă, o noblețe de origine țărănească și cărturărească. Aparenta molcomire ascunde nu numai vioiciune, dar și tot felul de umori și preocupări. Cine s-ar fi așteptat de la un bibliotecoman să fie un *trouble fiite* și un viguros în scris, să se intereseze de ceea ce constituie „gustul vieții”? A făcut cronică TV, îi place să privească sportul și/sau să comenteze: boxul (sic!), fotbalul, cursele automobilistice, dansul pe gheață, atletismul. De unde se pot afla toate acestea și altele? Din cele două cărți de publicistică, însumând peste 1000 de pagini. Cititorii, câți mai sunt azi, vor spune că e neînchipuit de mult. Chiar că e cam „vechi” Constantin Călin. În vremurile noastre se preferă plachetele, volumele „lame de ras”, internetul (bun pentru multe, nu și pentru a citi *Hamlet*, *Gargantua și Pantagruel*, *Război și pace*, *Ulise*, *Răscoala*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, volume de Mallarmé, Rilke, Apollinaire, Ion Barbu), iar pentru publicul cel mare - telenovelele, divertismentul, întâmplările de senzație șcl.

Tot din *Gustul vieții*, aflăm că autorul a făcut Școala militară, ceea ce explică în oarecare măsură arhitectura bine rânduită a cărților sale, deprinderea cu meșteșugul „armelor”, ba în ofensivă, ba în retragere strategică. Încât corpolenta carte are o unitate stilistică de monolit, cu toată diversitatea subiectelor și formulelor: articolul, foiletonul, tableta, glosa, eseul, jurnalul, evocarea, narațiunea, descrierile, scenetele, portretele, pamfletul, schița de moravuri, memorialistica, pagini de jurnal, montajul de citate, „povestea” unor vorbe. Pe măsură, subiectele sunt de o rară varietate. Constantin Călin își recunoaște voința de a fi „complet”, plăcerea feluririi caleidoscopice, așa cum e însăși viața cu hățișurile ei. Multitudinea domeniilor și procedeele ține de adevărata vocație modernă, precum s-a spus de cei bine avizați, la noi de Maiorescu, citat de autorul nostru. Varietatea, se știe, delectează. Așa că volumul aceasta, oricât de planturos, se poate citi dintr-o suflare ori agale, potrivit cu principiul *utile et dulci*. Aprigul cititor care este Constantin Călin compune cu o grijă de caligraf, dar în așa chip să nu se vadă migala și caznele prin care a trecut scrisul său. Astfel că, citindu-l, nu găsești decât strălucire stilistică și dezinvoltură. Și multe citate.

Căci există, pe bună dreptate, o „cultură a citatului”, se știe de multă vreme și se reconfirmă acum: „Citatul se situează totdeauna la grația dintre seducție și interes. Pe unul îl aleg pentru că mă fascinează, pe altul pentru că am nevoie. Paradoxal, e mai legat de mine decât de persoana autorului. Acesta l-a semnat fără a-i anticipa viitorul; eu îl culeg, îl revitalizez, îi dau o nouă destinație. Selecția pe care o fac arată cine sunt, ce drumuri ale cărților străbat, ce gusturi am (...) Calitatea citatelor și modul de a le valorifica indică nu odată calitatea noastră umană. Printre alte zeci de lucruri, omul serios (?) se deosebește de hahaleră și prin ceea ce citează, și cum citează. Ceea ce la unul denotă ordine, sistematizare, la celălalt denotă dezordine, improvizație. Ceea ce la unul exprimă generozitate și eleganță sufletească, la celălalt poate exprima meschinărie și trivialitate. În fine, ceea ce la unul sugerează discreție, la celălalt sugerează indelicatete, afectare”.

Criticul-publicist face figură de conservator în mai multe feluri, mai cu seamă cât privește recunoașterea și *conservarea* valorilor dintotdeauna. Invocarea repetată a senectuții e mai mult o figură retorică. Altminteri, Constantin Călin detestă stagnarea, își asumă riscul axiologic și scrie despre vremea lui nu doar cu nemulțumire, ci și cu multe și, uneori, mari simpatii. Încă o dată spus, *debater*-ul unește informația, cotidiană și culturală, cu o rafinată cozerie, niciodată ostentativ și pedant. „Sfaturile pedagogice”, departe de catedră, grăiesc numai de civilitatea cea mai firească, la modul aproape popular, căci nu sunt ocolite sursele și zvonurile laice.

Precumpănesc temele morale, civice, social-politice și culturale. Observatorul cu ochi de erete iscodește detalii, asociază și disociază atent, arareori recurge la ironie, cel mai adesea pune în mișcare neîmpăcarea împinsă până la truculență. Pentru a-și consolida argumentația, filologul și istoricul literar, criticul și moralistul își dau mâna. Înarmat cu buna cunoaștere a vieții și dolda de bibliografie, combinația alcătuiește un „banchet” savuros. „Subiectele” sunt întoarse pe toate fețele. Bunăoară, în „fișa” despre *inimă*, după ce este explicată etimologia termenului, detectorul depistează un potop de texte, alături de nenumăratele semnificații intelectuale și morale. Decupez un scurt fragment, spre exemplificare: „Am urmărit cuvântul în o mulțime de scrieri și cred că aproape totul (sentimente, idei, valori intelectuale și morale) poate fi definit prin el. «Inima» e «albastră», «blândă», «rea» («rea și veninoasă»), «dulce», «acră», «plină», «goală», «deschisă», «închisă», «duioasă», «tandră», «miloasă», «crudă», «moale», «învârtoșată», «zbârcită», «vătămată», «beată», «nobilă», «vulgară», «sănătoasă», «bolnavă», «ruginită», «vie», «moartă» etc. Inima «se înfioară», «cântă», «freamătă», «se sperie», «tremură», «se zbate», «aiurează». Unii au văzut-o ca pe o casă («casa sufletului»), cu o «poartă», «prag», «uși», «ferestre», alții ca pe o ființă cu «ochi», «urechi», alții ca pe un «ogor» («să lărgească brazdele inimii»), alții ca pe o «țintă», îndeosebi răutăcioșii, care te lovesc «drept în inimă», îți bagă câte un «cui în inimă», și-o înțepă sau și-o sfredelesc, alții ca pe o «lespede» («lespedea inimii lor»), alții ca pe o «urnă». Omul pe care îl stimăm totdeauna e «omul de inimă» - comprehensiv, cinstit, generos, prompt. Iar omul cel mai sincer e omul care umblă «cu inima

în palmă». Nu numai indivizii, ci și generațiile se diferențiază prin inimă. În epocile de individualism, dominanți sunt cei «fără inimă», aspri, violenți feroce. Urmează literatura inimii, de la Mitropolitul Dosoftei, la poezia noastră premodernă, de la Ion Heliade Rădulescu la Mihail Eminescu. Partizanul «scrisului cu inima» devine suspect de sentimentalism când scrie: „Deși se face câteodată caz de ea, emoția s-a uscat, a dispărut. Ca să scurtez vorba, întreb: de când n-ați mai citit ceva scris cu inima, de când n-ați mai plâns pe o pagină de carte?” E cam patetic spus și e de mirare cum enciclopedul uită că emoția estetică e altceva decât emoția psihologică, iar lăcrimarea pe o pagină de carte a fost, probabil, pe vremea lui Costachi Conachi și, mai pe urmă, a domnișoarelor de pension, iar acum, când lectorițele au dispărut, pârția e larg deschisă „telenovelistelor”. Alte „conspicue”, la fel de instructive și delicioase, au în vederea agilă a criticului bucuria, ura, pacea, norocul, decepția, credința și slujirea gastronomica, „frugalitatea și voracitatea”, măsura, clișeul „Europa” (adevărat spectacol!), Franța și SUA („aproapele și departele”), Terente și Obrișcă, femeia în manele, cântecele de petrecere, «damblagii» (sic), „mitul blondei”, starea de război, jurnalul intim, naturalitatea și artificialitatea etc., etc. Numai o vorbă să mai spun, apropo de caracter vs. inteligență. Prețuirea caracterului mai mult decât inteligența vine dintr-un cod moral mai străvechi. Eminescu, cel care avea de toate cu asupra de măsură, scria: „Între caractere și inteligențe, n-ar trebui să existe alegere. Inteligențe se găsesc foarte adesea, caracterul - foarte rar”. Și E. Lovinescu pune mai presus de orice în critică onestitatea. Dar una fără alta n-are nici un haz. Vorba cuiva: numai împreună pot împlini un scop măreț. Dacă nu sunt pe același palier, lucrarea iese ciuntită.

Expertizele continuă în secțiunea *Pretexte*, cele mai multe fiind portretele. Pornind, uneori, de la un detaliu/ pretext, cum ar fi mustața lui Bacovia, și dezvoltând motivul acestui ornament al fizionomiei bărbătești, se porcede la o întreagă istorie a „formelor” și a motivațiilor. Din sumedenia portretelor, iată numai două scurte fragmente cu trei schițe, în plus acestea sunt ale unor contemporani de-ai noștri foarte cunoscuți. „Prezent la deschiderea Colocviului Bacovia (...), Andrei Pleșu a definit locul «un spațiu cu o biografie echivocă». Venise în calitate de ministru, rol care atunci se confunda cu cel de «exorcist». Îl priveam din față, direct. Cap mare, înșurubat strâmb în trupul solid. Barbă, sprâncene groase, elemente pretabile la un desen în cărbune și la caricatură. Fularul roșu, lung, pus pe deasupra pardesiului, după moda pariziană, atenua ceva din negreața tenului și din grimasă (...). Dintre ceilalți scriitori, cel care m-a impresionat mai mult a fost Nichita Stănescu. Era (ca să reiau o vorbă folosită de cineva pentru caracterizarea lui T. Arghezi) un om «clădit din fosforescențe», cu un discurs intarisabil. Pe deasupra, era și frumos: o statuie vie. Pus lângă el, Andrei Pleșu ar fi evocat, mai ales fizic, un alt stadiu al evoluției”. Și încă un desen caracterologic: „Judecate în mare, spectacolele sale sunt însă cam aceleași de doisprezece ani, de la așa-zisa revoluție (?), adică brizante, picante, insolente. Dacă lumea nu s-a plictisit de ele, de vină e specificul tranziției noastre, care exhibă disperări și se

tratează cu bufonerii. Agresiv și, în același timp, inofensiv, Mircea Dinescu face parte dintre românii care au profitat la maximum de pe urma libertății cuvântului. Altoro li s-a dat și li se mai dă peste mână ori peste gură. Lui, nul Motivu-i simplu: de el, în chip serios, nu se împiedică nimeni dintre cei de sus. În trecut poate că se mai speriau de gura lui slobodă. Acum însă, după atâta «lătrat», e deja previzibil. Situația pe care și-a creat-o i-a priit de minune: e moșier, podgorean, proprietar de reviste, sinecurist pe unde se poate etc. Iată un exemplu de neoliberal multilateral, un răzbunător al acelor scriitori români care abia au după ce să bea apă. Ei, cum să nu-l simpatizezi?"

Cele mai multe texte au în vedere „fețele” și „problemele” realității imediate, când se deslușește imaginea distrofică a vremii noastre . Cu largă deschidere și înțelegere, cu bucurie și mefiență. De pe tărâmul culturii culege mărăcinii: criza de autoritate a criticii, starea precară a lecturii, *kitsch*-ul, poluările televiziunii care „au provocat un soi de astmă intelectuală”. Reiterează, pe voce proprie, despre umanism, condiția jurnalismului, clasamente literare, Eminescu și Bacovia în top, „întoarcerea armelor în poezie”, „Paștele într-o nuvelă rusească”, despre parodie... Pe de altă parte, „studiile de comportament” ale criticului pun în mișcare pastă groasă, uneori contrariat, alteori tăios, rareori ironic. Disociază între sfânt și geniu, între credință și slujire, își spune cuvântul cât privește mediul universitar , civilizația și politețea. Trimite săgeți către „elita de azi”, aceea contrafăcută, elita „stipendiată, plimbată, onorată”. În strictă legătură cu aceasta și nu numai, muza cârtitoare ia în pleasnă oportunismul, conformismul confortabil, „reflexul lingușirii” „exhibarea ipocriziei”. Și încă, „publicistul” nu vede cu ochi buni felul cum e înțeleasă libertatea, ca anarhie și de multe ori ca vandalism. „Politica vremii” e de-a dreptul detestabilă. Numai poreclele politicianilor sunt nostime. În rest, tronează demagogia, populismul, „băile de mulțime”, pornirea autoritaristă, raptul: „Or, la noi, folosindu-se de permisivitatea și complicitatea administrațiilor postdecembriste, proștii și lacomii au abuzat de bunurile care sunt ale tuturor, le-au transformat în marfă, iar azi populația plătește (...) comportamentul lor iresponsabil”. Câteodată, relaxarea nu mai funcționează și oripilarea îl face pe autor radical și aproape patetic: „«Politica», la noi, e deja un cuvânt adulterat, un pseudonim al unor egoisme și al unor complicități dubioase. O îndeletnicire lucrativă și, în foarte multe cazuri, imorală, pentru șmecheri, demagogi și oportuniști. Un mijloc de a domina publicul prin propagarea de teze neliniștitoare, nu prin crearea de solidarități. Mai mult ca oricând, politica e «arta de a-i înșela pe oameni», de a-l sfida pe «stupid people». O, ce i-aș mai întoarce spatele și m-aș dedica «grădinii»! Mă leagă însă de ea - cum am spus - aversiunea!” Se zburlește polihistorul! Pentru fața cealaltă a lunii, recuperează cu descrieri experte de la muzeul Luvru, cu Bibliotecile, cu grădina publică, fiindcă grădină proprietate personală n-are la bloc...

Un lucru nu se știe sigur: dacă *Gustul vieții* va primi Premiul Uniunii Scriitorilor pentru publicistică. Încurcate sunt căile culturii, azi, dar poate a sosit timpul descâlcirii.

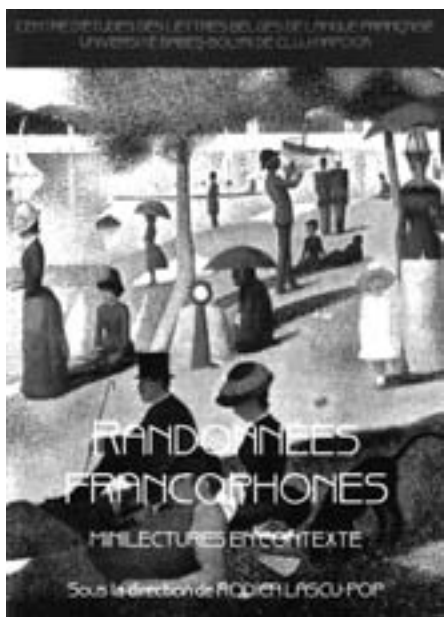
Elena Baso Stănescu

Explorări

Mircea Morariu

Randonnées franco-phones – Minilectures en contextes

Sous la direction de Rodica Lascu-Pop

Volumul *Randonnées franco-phones – Minilectures en contextes* apărut în anul 2007 la Editura Casa Cărții de Știință sub egida Centrului de studii literare belgiene de limba franceză și sub atenta și competența îndrumare a di-

rectoarei acestuia, prof.univ. dr. Rodica Lascu-Pop, și-a ales drept moto o fraza extrasă din *Jurnalul* lui Julien Green. Autorul celebrului *Leviathan* nota acolo că „adevăratul critic ar fi un personaj ce se plimba în liniște prin povestea rostită și observă tot ceea ce autorul a ascuns în ea, în chip voluntar sau nu”. Citind contribuțiile reunite între paginile cărții, studii aplicate datorate unui număr de zece foști ori actuali doctoranzi, membri și colaboratori ai Centrului sus menționat, condeie pornite în căutarea sensurilor de profunzime ale unor opere literare de mai mare ori mai redusă expunere (notorietatea nefiind, după cum bine se știe, un indicator al valorii, fiecare noua vizitare- revizitare a unui text îngăduind, atunci când vizitatorul e unul calificat, descoperirea unor valori expresive și de conținut surprinzătoare, până atunci nebăgate în seamă), mi s-a părut că găsesc o nouă justificare a aserțiunii lui Paul Ricoeur, cel ce credea că a interpreta un text înseamnă „a urma mișcarea sensului spre referință, adică spre acel fel de lume, sau mai degrabă a-fi-în lume *deschis* în fața textului.” Să interpretezi, continua Paul Ricoeur, înseamnă să desfășori noile medieri pe care discursul le instaurează între om și lume” (cf. *Semn și sens*). De altminteri, într-un *Cuvânt înainte*, coordonatoarea volumului îi expune în mod limpede motivația- „Aceste contribuții personale la studiile literare fran-

cofone înțeleg să elucideze deopotrivă raportul, adesea ambiguu, între scriitor și opera lui și să adreseze întrebări, într-o perspectivă actuală, textelor și contextelor". Deși s-a scris atât despre relația de o rodnică complexitate dintre scriitor și text, ca și despre cea dintre operă și cel ce o citește, despre caracterul peripatetic pe care mizează și pe care, în ultimă analiză, e fundamentată lectura, orice nouă abordare a subiectului, mai cu seamă dintr-o perspectivă *aplicată*, e binevenită. Cu atât mai mult cu cât, în cazul de față, indiferent de metoda de investigare, se presupune că între cercetătorul care, prin statutul său profesional de doctorand, a zăbovit cu un plus de atenție asupra unei opere anume și opera însăși s-a creat o relație de comunicare (în cazuri fericite, o complicitate) ceva mai specială, el, cercetătorul, mizând cu mai multă implicare pe valoarea textului examinat. Iar interpretarea la care ne invită cele zece studii din cartea *Randonnées francophones - Minilectures en contextes* convoacă metode diverse de cercetare, de la cele ceva mai sofisticate de tip sociolingvistic, la cele, hai să zicem, mai prietenoase, precum abordarea tematologică ori poetică, de la traductologie la naratologie sau stilistică.

Interpretând, așadar *mediind*, cei zece cercetători și coordonatoarea lor găsesc temeinice argumente în favoarea puterilor de semnificare și comunicare ale francofoniei, puteri ce se întind dincolo de spațiul limitat geografic la Hexagonului. Un vechi dicționar francez –român propune drept echivalent românesc al cuvântului *randonnée* ce se regăsește în titlul volumului și ceea ce s-ar numi „o călătorie ceva mai lungă”. Or, tocmai la o astfel de călătorie ne poftesc studiile din carte care se referă la autori francezi precum Charles Perrault, Claude Roy, Simone de Beauvoir, Henri-Pierre Roché, Michel Tournier, la cei belgieni asemenea întemeietorului acestei literaturi cu

totul speciale, Charles de Coster, sau la urmași de-ai săi (Georges Rodenbach, Franz Hellens, André Baillon, Pierre Mertens, Marcel Moreau, Jacqueline Harpman, Anne François) ori elvețieni (Philippe Jaccottet) și, firește, români-Panaiti Istrati. Cu prelungiri care ajung până la abordări comparative ce îi introduc în discuție pe Alberto Moravia sau pe David Lodge și alții asemenea. Prelungiri justificate de statutul însuși de spațiu de continuitate dar și de contrarietate care e literatura.

În cartea *Hermeneutica ideii de literatură* (Editura Dacia, Cluj, 1987) regretatul Adrian Marino pune la loc de cinste observația potrivit căreia „este evidența însăși că nici Dante, nici Shakespeare, nici Eminescu nu exprimă idei originale, că ideile goale, neîncorporate, formează de fapt partea cea mai puțin originală, cea mai *banală* a unei opere literare. Ideile nu sunt niciodată patrimoniul exclusiv al unui subiect creator, pe când senzațiile, emoțiile, sentimentele, stările lirice sunt numai ale sale”. La vremea apariției cărții, au fost comentatori ce au calificat o atare afirmație drept prea categorică. Și totuși, i-am găsit argumentația și în felul în care ele, senzațiile, emoțiile, sentimentele, stările lirice sunt exprimate prin rupturi intime ori identitare produse de experiența amoroasă, așa după cum sunt ele examinate de Camelia Mijea (*L'expérience de l'aliénation amoureuse dans le roman du XX e siècle*), de boală, în studiile semnate de Vlad-Georgian Mezei (*L'imagerie du corps malade chez Jacqueline Harpman et Anne François*) ori de Ana Coiug (*André Baillon ou le purgatoire psychiatrique*), sau de exil, asupra lui și a reflectării experienței acestuia într-un roman de mare succes pentru literatura belgiană a secolului al XX-lea (*Terre d'asile* de Pierre Mertens) zăbovind Floarea Mateoc.

Criticul e cel ce crede în vocația veșnic reînnoită a textului literar de a

rezona cu prezentul, de unde preocuparea pe care o dovedesc Maria Mățel - Boatică sau Alina Pelea pentru texte demult clasicizate, prima ocupându-se de Charles de Coster, cea de-a doua comparând diverse echivalențe românești ale scrierilor lui Perrault, cu un plus de atenție acordat felului în care traducerea poate să contribuie la surprinderea sau chiar întărirea identității unui personaj anume. În vreme ce Georgeta Enache revine asupra atmosferei stranii din falsul roman polițist *Bruges-la morte*, Andreea Hopârtean studiază felul în care se realizează subtilul aliaj dintre anotimp și scriitură într-o remarcabilă analiză de factură preponderent stilistică a creației elvețianului Philippe Jaccottet, iar Andreea Pop vorbește despre „ochiul ce generează spațiul”, cu aplicații pe câteva texte din literaturile de expresie franceză ori anglofonă. Și, în fine, deși nu am numit studiile strict în ordinea în care apar ele în carte, Aurora Bağiag urmărește modul în care cântecul românesc „de lume” își face loc în proza lui Panait Istrati, cu precădere în *Neranțula*.

Apărut într-un moment, e drept, prelungit, în care Casandre de tot felul profetesc extincția valorilor francofoniei, volumul girat de Centrul de studii literare belgiene de limba franceză e, la urma urmei, o negare a unor astfel de alegații. Căci francofonia va ființa atâta vreme cât vor exista oameni dornici și deschiși să-i surprindă și să-i admire valențele expresive.

Madame de Staël – Le changement des canons littéraires

de Ramona Malița

La origine o teză de doctorat susținută la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, sub conducerea prof. univ. dr. Maria Vodă-Căpușan, cartea *Madame de Staël. Le changement des canons littéraires* (Editura *Mirton*, Timișoara, 2006) scrisă de Ramona Malița, actualmente cadru didactic la Departamentul de franceză al Universității de Vest din Timișoara, își află originea în dorința autoarei de a supune unei grile de lectură moderne, de natură să contribuie la reevaluarea estetică, axiologică și, mai cu seamă, doctrinară, scrierile Doamnei de Staël. Pe cale de consecință, s-ar obține astfel o re poziționare a scriitoarei în contextul romantismului francez și universal. În opinia cercetătoarei, grație scrierilor Doamnei de Staël Franța a descoperit romantismul german și, în aceeași opi-

nie, cea care a scris *De l'Allemagne* este o figură dominantă în ansamblul a ceea ce ar putea fi perceput drept primul val al romantismului european. Operele scrise și nu numai ale Doamnei de Staël, membră de seamă a celebrului *Groupe de Coppet*, reprezintă un moment semnificativ, deopotrivă de trecere dar și de ruptură, astfel încât eseistei îi revine meritul de a fi contribuit hotărâtor la instaurarea pe țărâm francez a principiilor și fundamentelor curentului romantic.

Punctele de noutate pe care încearcă să le demonstreze cu succes în cuprinsul cărții sale Ramona Malița ar putea fi rezumate în felul următor- a) Doamna de Staël e o scriitoare romantică și nu doar o simplă precursoră a romantismului b) Doamna de Staël e deopotrivă inspiratoarea și *spiritus rector* al Grupului de la Coppet a cărei activitate o sprijină și o stimulează ca o formă de libertate de gândire, dar și ca o modalitate de disidență față de Împăratul Napoleon, cel ce a considerat-o întotdeauna pe eseistă drept un spirit periculos, propagatoare a unei ideologii în evidentă contradicție cu cea oficială c) Doamna de Staël făurește un alt tip de *canon* estetic și literar, iar scrierile sale pot fi interpretate drept manifeste ale romantismului pe țărâm francez. Iată motivele pentru care semnatară cărții își proiectează cercetarea ca „un demers critic ce constă în revizitarea clasicilor, nu cu scopul punerii la îndoială a valorii lor...ci spre a propune alte grile interpretative, utilizând noua terminologie literară”.

Iar termenul fundamental pe care se bazează ceea ce Ramona Malița numește încercarea de „lectură poligonală” a scrierilor Doamnei de Staël e acela de *canon*. Devenit celebru mai cu seamă în spațiul anglofon, în primul rând grație lui Harold Bloom (cf. *Canonul occidental*), conceptul a făcut carieră, având ecouri și în spațiul francfon (probabil că unele dintre cele mai

interesante pagini i-au fost consacrate de Antoine Compagnon). Conceptul își probează utilitatea prin aceea că slujește urmărirea tectonicii gusturilor și genurilor literare, validarea (ce duce la canonizare) și, în mod contrar, „trecerea în rezervă” (decanonizarea) fiind fenomene ample, de anvergură, ce vizează deopotrivă producerea, dar și receptarea operelor de artă, în speță a celor literare.

Grupul de la Coppet, eseurile critice și politice ale Doamnei de Staël, prefețele scrise de aceasta sunt simptomatice, după părerea, socotesc îndreptățită, a Ramonei Malița, pentru caracterul *acuzat* romantic al operei scriitoarei *revizitate*. Tot la fel cum e pasiunea Doamnei de Staël pentru teatru, scriitoarea fiind sensibilă la procesul de tot mai amplă socializare a genului, respectiv fenomenului. Exegeța e preocupată de identificarea tipului și esenței esteticii teatrale agreate și profesate de Doamna de Staël, o estetică situată în mod firesc în raporturi de complementaritate (uneori și de contrarieritate) cu cele ale lui Diderot, Schiller, Goethe, Humboldt, Manzoni, Benjamin Constant, Humboldt, Victor Hugo. Doamna de Staël merge până acolo încât nutrește convingerea că „teatrul este puterea executivă a literaturii”. Iar *Memoriile* sale sunt interpretate cu justificare ca fiind bilanțul unei vieți, în vreme ce experiențele de călătorie ale Doamnei de Staël (*homo viator*) se concretizează în dorința elaborării unui fel de „cartă culturală, antropologică și epistemologică a călătoriei”.

Riguroasă, utilă, dispunând de metode moderne de interogare a textului literar și obținând adesea răspunsuri care certifică valoarea demersului său științific, cartea Ramonei Malița e o fructuoasă călătorie în vastele și atât de ofertantele domenii ale francofoniei care, după cum se vede, poate încă pregăti investigatorilor ei nenumărate surprize.

Gil Turculeț

Un singur poem

Mircea Petean

Porumbelul dintre linii

Domnului Mircea Tomuș

Împachetat măiestru în sicriu
Poetul e mult mai distins ca viu.
În molcom ritm și sunet de fanfară
fu transportat în glorie la gară

și aburcat degrabă în primul tren,
la coada lui, în vagonul poștal,
de mult nu s-a pomenit atât antren,
vă rog să mă credeți - a fost colosal.

Peronul e plin de personalități
ca macii într-un lan de nulități
răsărite și care țin morțiș
s-arunce în aer un grohotiș

de cuvinte-n cinstea marelui defunct.
Nimeni nu e dispus să pună punct
acestei fenomenale risipe:
i-am ascultat pe Nea Nae dar și pe

---

lelea Floare, pe musiu Jenică
dar și pe demonica Angelică,
pe extraordinarul Trăienuț,
pe Mr. Gil dar și pe Todoruț

cel Nou ca scos de la naftalină.
Merita s-ascuți un asemenea cor!
Sub bagheta Marelui Dirijor
a cântat până s-a făcut lună plină
și-ar fi cântat până spre dimineață
dacă n-ar fi apărut pe peron,
mirosind a iod și-a izmă creață,
un porumbel invalid – attention! –

a răsunit o voce de stentor.
Toți au încremenit numai 'mnealui
a pășit ca ditai un inspector.
Încremenind în dreptul sicriului,

se pregătește să dea onorul
lovind în ciment cu piciorul
bont și strângându-și aripile
pe lângă trup să moară ciorile

de ciudă, apoi alți și alți parlagii
au ținut cu tot dinadinsul
să rostească noi fierbinți elogii
și ultime sleite omagii.

"Tăceți din gură, duce-v-ați pe copcă,
poftesc o bere și-o sticlă de vodcă!" –
strigă Poetul ridicat în șezut,
cel ce cu greu poate fi priceput.

Până să se dumirească, Poema
se învrednici cu anatema,
căci el muri de-adevăratele – de oftică –
scrie biograful în cronica sa apocrifă.

Teatru

Szombati Gille-Ottó

A treia tablă de piatră

„Domnului I-a părut rău
că a făcut pe om pe pământ
și S-a mâhnit în inima Lui.”
Moise, I. 6.6.

Dedic această piesă
spiritului curajos, temerar
al hindusului Osho,
Mesia acestui nou mileniu.

Personajele:

MOISE

LEEA

AARON

SEFORA

IOSUA

TANITA

ACTUL I

Tabloul 1

Interiorul unei peșteri din deșert. E un spațiu de mari dimensiuni, care servește și ca sanctuar, și ca locuință pentru o femeie. Pereții sunt ornați de basoreliefuri și de inscripții mistice scrijelite în stâncă. În stânga se află un altar. În dreapta un pat larg, acoperit cu piei de animale.

În scenă se află doar Leea, prezicătoarea. E întinsă pe jos, cu fața la pământ, cu brațele larg deschise. După un timp își ridică încet capul. Deși are deja o vârstă înaintată, și-a păstrat frumusețea din trecut. Părul cărunt, lung până la brâu, strălucește ca argintul în lumina care se strecoară printr-o crăpătură.

LEEA (cu ochii plini de lacrimi, dar cu vocea încă puternică și răsunătoare): Voi, cei care ați murit, care trăiți, care vă veți naște! Voi, cei răspândiți pe întreaga întindere a pământului precum florile pe câmpii, voi, cei ce-nmuguriți din oasele îngropate în cimitire, voi, personalități legendare ale generațiilor trecute, veniți și ajutați-mă sub bolta împodobită cu soare și stele a uriașului cort pe care-l numim Pământul-Mamă. Strigăte de ajutor, cățărați-vă pe stâlpii de lumină ce susțin cerul nostru! Munți semeți, transmiteți mai departe, cu ecoul vostru, glasul meu! Simt, știu, că cel ce a dat sens vieții mele, cel ce mi-a dăruit fericire și durere, cel ce a fost raiul strălucitor și iadul devorator al pasiunii mele mistuitoare, cel pe care lumea îl numește Moise – este în pericol! Din pricina acestui nume trupul meu arde de zeci de ani pe un pat de jăratec, în timp ce inima mi-e amorțită de ghețari. Zilnic străbat pentru el labirintul deznădejii, urmând fără odihnă flacăra luminoasă a spiritului său. (*Ridică brațele spre cer.*) Stăpâne al lumii! Dacă ești cu adevărat și auzi strigătul meu de ajutor, apleacă-te asupra mea! Te rog, te implor, ajută-l să mai ajungă o dată viu la mine, dacă nu se poate altfel măcar pentru o zi, pentru un ceas, măcar pentru o repede trecătoare clipă. Trebuie să-i mai văd o dată chipul pe care și după moarte îl vor păstra în amintire generațiile viitoare. Trebuie să mai aud o dată vocea care, cât va fi lumea lume, va propovădui legile Lui! Pentru ultima oară poate, trebuie să simt mângâierea moale, caldă și blândă a acestui bărbat încăpățânat și de neclintit. Stăpâne al lumii! Tu m-ai blagoslovit cu această iubire nețărnută și cu blestemul înfiorător al puterii de a vedea în viitor. E drept că, în dorința de a-și cunoaște viitorul, nenumărați au fost înțelepții, regii, neguțătorii, tinerii și bătrânii, care m-au căutat aici, în această peșteră pierdută în deșert. Eu le-am

dezvăluit întotdeauna, cu deplină sinceritate, tot ce-i așteaptă în viitor. Dar aproape nici unul n-a crezut oracolele mele de obicei sumbre, mai curând m-au considerat nebună decât prezicătoare a adevărului. Stăpâne al lumii, tu mi-ai dăruit cu "generozitate" darul prevestirii, dar și blestemul, nedemn de tine, ca spusele mele să nu fie crezute. Mulți m-au numit mincinoasă, șarlatană, chiar și vrăjitoare, și nu o dată au atentat la viața mea. Stăpâne al lumii! Nu e vina mea că viitorul oamenilor e din ce în ce mai fără de speranță, că umbra deznădejdiei amenință peste tot. Nu mie mi se datorează asta, ci Ție! După gustul tău de stăpân, creezi și distrugi, dai viață și o nimicești, condamni la moarte fiecare ființă încă din clipa nașterii sale și te delectezi cu malițioasă desfătare urmărind zbaterele sale. De ce te distrezi cu destinul nostru?! De ce te amuzi urmărind lupta noastră cu viața și cu moartea? Nu te-ai plictisit de acest joc crud? Nu te-ai plictisit?! De ce nimicești cea mai minunată creație a Ta, viața omenească? De ce nu stârpești mizeria, bolile, egoismul fără margini, germenii urii?! De ce?! De ce?! Acum te pregătești, stăpân fără minte, să calci în picioare fără milă cea mai strălucitoare nestemată a creației Tale, pe Moise, steaua călăuzitoare a poporului ales – și nu se știe de ce. De ce?! De ce?! Stăpâne al lumii! Te rog, te implor, ia mai bine viața mea și lasă-l pe el lumii! Te implor, nu ni-l lua!

(Izbucnește în hohote de plâns, pe care nu le poate stăpâni, și se prăbușește cu fața la pământ.)

SEFORA *(intră ca o furtună, înnebunită, cu îmbrăcămintea zdrențuită, cu părul cărunt în dezordine. Nici nu o observă pe Leea, care plânge prăbușită la pământ. Aleargă în lung și-n lat prin toată peștera, strigând numele lui Moise și căutându-l prin toate ungherele. Când e în culmea deznădejdiei, se împiedecă de Leea. Se aruncă asupra ei ca o pisică sălbatică. Leea se apără cu disperare și, fiind mai puternică, reușește să scape din strânsoarea Seforei. Când aceasta se pregătește să se arunce din nou asupra ei, Leea, cu o mișcare rapidă, desenează un cerc în jurul său și Sefora se izbește de mai multe ori în zidul nevăzut al acestui cerc.)* Unde e Moise? Unde mi-e bărbatul, unde l-ai ascuns? Nu tăgădui... știu că e aici, numai aici se putea refugia!

LEEA: Vino-ți în fire, femeie! În loc să strigi ca o nebună, încearcă să vorbești normal: de ce tocmai aici îți cauți bărbatul?

SEFORA: Știi bine de ce, vrăjitoare perfidă, prezicătoare mincinoasă. Știi tu foarte bine de ce îl caut aici și nu în altă parte.

LEEA: Ai văzut doar, nu e la mine... Răspunde, de ce îl cauți?

SEFORA: Plăsmuitoare fățarnică! Atâta valorează celebra ta știință? Tocmai tu să nu știi, ceea ce toată lumea știe, ce s-a întâmplat cu bărbatul meu, cu Moise, salvatorul iudeilor?! Cu el, care de zeci de ani îi îndrumă, îi apără de toate primejdiile, care încearcă până și imposibilul – să sudeze într-o singură nație acest popor bezmetic. Dar ei, cu o cumplită ingratitude, s-au întors împotriva lui... Mai mult, au încercat să-lucidă! (*În furia ei neputincioasă, că nu se poate apropia de Leea, izbucnește în plâns.*)

LEEA: Liniștește-te, femeie, și spune-mi ce te doare.

SEFORA (*își stăpânește plânsul și continuă cu o furie și mai desperată*): Ce mă doare?! Ce mă doare pe mine?! Asta mă-ntrebi, profetă celebră? Tocmai tu? Nu știi, sau poate nici nu bănuiești? Unde e mult trâmbițata ta știință cu care ai prostit o jumătate de univers? Habar n-ai ce s-a-ntâmplat, blestemato?! Nici nu bănuiești? Deși întreg pământul s-a cutremurat! (*Izbucnește din nou în plâns.*)

LEEA (*după o lungă tăcere*): Ce altceva mai ai să-mi spui? Te ascult, femeie...

SEFORA: Așa... Bine... Prefă-te, fățarnico, căteia mincinoasă. Ai dreptate, de ce ai ști tu, că în urmă cu câteva ceasuri, obrazul omenirii a fost întinat și această murdărie nimeni și nimic nu o va putea spăla! (*Leea dă din ce în ce mai puțină atenție Seforei. Privește în gol, nemișcată, cu o privire ciudată, până ce și Sefora observă această atitudine a ei.*) Sau poate că totuși... E posibil oare?... Chiar nu știi ce s-a întâmplat?... Eu trebuie să-ți relatez această ticăloșie abominabilă?... E groaznic să și rostesc faptul că pe Moise, conducătorul fiilor lui Israel, făcătorul de legi, păstrătorul poruncilor lui Iehova, tatăl copiilor mei, bărbatul meu...

LEEA (*cu forța lavei care țâșnește din vulcan*): L-au lapidat! Au azvârlit în el cu pietre!...

SEFORA: Tu... tu... tu știai asta?!... De unde știai, că doar n-ai fost acolo?... Și s-a-ntâmplat acum, de puțin timp... Cine ți-a spus? Cine a fost aici înaintea mea? Vorbește odată, pentru numele lui Dumnezeu!... Îți pretind să...

LEEA (*are o viziune*): L-au lapidat!...Trupul îi este plin de sânge!... Rănile-i sunt nenumărate... Peste tot numai sânge!... (*După o lungă pauză, mai ușurată.*) Dar fața... obrazul... chipul îi este neatins!... Nici o piatră nu i-a atins obrazul... (*Îngenunchează.*) Stăpâne al lumii, îți

mulțumesc și pentru asta – că fața, măcar fața, i-ai cruțat-o! Pentru că acest chip, până ce vor trăi oameni pe pământ, nu va fi uitat!

SEFORA (*la început e atât de uluită că nu poate scoate nici un cuvânt, apoi se repede la Leea*): Te-ntreb din nou, vrăjitoare blestemată! De unde știi toate astea, dacă nici n-ai fost acolo?! Cine ți le-a spus? Vorbește odată, vreau să știu unde este... Mai trăiește? Vreau să știu! Vreau să știu! Am acest drept, nu ca tine... Eu sunt nevasta lui. Eu i-am născut copiii. Eu i-am crescut, eu, și pe cei care au plătit cu viața... în luptele nesfârșite și fără rost ale acestui popor. (*Privirea în gol a Leei, îngenuncheată, nu trădează dacă aude sau nu aceste izbucniri ale Seforei. Sefora, învărtindu-se în jurul cercului desenat de Leea, continuă.*) Află, ipocrito, că viața mea alături de el a fost un șir nesfârșit de temeri și înjosiri! Cei din triburile vechi din care se trage și Moise, m-au considerat întotdeauna o intrusă. Lui Moise nu i-a păsat de mine. Până și slugile aveau o soartă mai bună decât mine. Pentru el nu exista decât Iehova și poporul lui Israel. Iar de iubit n-a iubit pe nimeni pe lumea asta! (*Brusc glasul i se stinge.*) Adică... totuși... o singură persoană. (*Glasul care i se stinsese trece într-o nouă izbucnire de furie.*) Fățarnico!... Crezi... crezi că n-am știut că tot timpul numai pe tine te-a iubit? Numai pe tine! Numai pe tine!... L-ai sedus. L-ai fermecat! L-ai răpit de lângă mine, de lângă copiii lui, de lângă familia! Știu de mult că în afară de tine nu se încrede în nimeni. Nimeni nu a contat pentru el. Numai de tine asculta. Ție ți-a revenit fiecare picătură a bărbăției lui, a iubirii lui! E timpul să afli că tu ai fost cea mai dureroasă rană a tuturor necazurilor și suferințelor mele. Singură în patul meu conjugal te-am blestemat de mii de ori. De nenumărate ori am decis să te șiucid! Nu am făcut-o numai pentru că știam că s-ar fi prăpădit și el... Că fără tine nu ar putea să ducă la bun sfârșit marele țel al vieții sale, drumul până la Pământul Făgăduinței! Și acum, când numai un pas îl mai desparte de împlinirea visului său, acum se ridică împotriva lui gloata nerecunoscătoare! Au îndrăznit să ridice mâna asupra lui și nu s-a găsit un singur om care să-i fie alături, pentru că au răspândit înadins zvonul că Iehova cel răzbunător s-a supărat pe Moise și nu-l lasă să calce, nici viu nici mort, pe Pământul Făgăduinței... Blestemați să fie cei din triburile vechi, căci ei au fost primii care l-au părăsit! Blestemat să fie nemilosul Iehova! Blestemată să fii și tu, pentru că nu l-ai atenționat din timp ce primejdie îl paște! (*Sefora își pierde puterile și se prăbușește.*)

LEEA (*care spre sfârșitul monologului Seforei începe să-și revină din starea de transă, vorbește după o lungă pauză*): Tu ești tot aici?

SEFORA (*cu glas pierdut*): Da... eu... sunt tot aici.

LEEA: N-ar trebui să fii...

SEFORA: Da... știu... acum știu că...

LEEA: Du-te și încearcă să-l găsești.

SEFORA (*după o lungă frământare*): Poate că acum, în mod excepțional, spui adevărul?... Poate că și ai dreptate?... Acum e într-adevăr mai bine să plec...

LEEA: O să aibă nevoie de tine... De toată lumea o să aibă nevoie.

SEFORA (*amar*): De mine? De mine nici acum n-o să aibă nevoie.

LEEA: Greșești. N-ai uitat, nu-i așa, că pe vremuri, în Egipt, pe tine te-a ales să-i fii nevastă, nu pe mine. A vrut ca tu să-i dăruiești copii, nu eu. A rămas alături de tine și la bine, și la rău. Nu s-a lepădat de tine, nu a divorțat de tine. Nu eu am fost rivala ta, ci misiunea lui.

SEFORA: Adevărat, nu s-a despărțit de mine, dar nici nu m-a iubit! Nu am simțit niciodată că are într-adevăr nevoie de mine. Pe copiii noștri i-a lăsat să plece, fără un cuvânt, în cele mai primejdioase bătălii. Când au murit, n-a vărsat o lacrimă. A tăcut nemișcat, ca o stâncă nesimțitoare!

LEEA: Ai spus bine: o stâncă! Asta a trebuit să fie, altfel cum ar fi putut să conducă, să țină unit poporul zeci de ani cât am peregrinat prin deșert?

SEFORA: Eu nu sunt decât o femeie simplă, dar după mine n-a avut nici o noimă să părăsim Egiptul bogat, bunăstarea și...

LEEA: Și sclavia.

SEFORA: Se poate. Dar această sclavie, și mai ales a lui, avea lanțuri de aur.

LEEA: Uneori și lanțurile de aur pot deveni cătușe de nesuportat.

SEFORA: Eu știu doar că, așa precum și eu, o mare parte a poporului ar dori să se-ntoarcă în Egipt. Sunt tot mai mulți cei care jinduiesc după vremurile acelea...

LEEA: Când mult prea iubitul faraon putea strivi pe oricine cu picioarele sale dumnezeiești, așa cum strivești o gânğanie...

SEFORA (*izbucnește din nou*): Ce valorează libertatea, dacă până la urmă pierim cu toții! Hai, spune tu, deșteapta deșteptelor, ce valorează?!

LEEA: Libertatea a fost întotdeauna visul cel mai frumos al oamenilor, și asta va rămâne până e lumea lume.

SEFORA: Chiar dacă pentru asta trebuie să piară?!... Numai tu, și nebunii ca tine mai puteți să credeți în această poveste de adormit copiii! Nu vrei să recunoașteți, nici măcar vouă înșivă, că libertatea asta a voastră, și a noastră, nu e decât un miraj. Pentru că Iehova... sau zeii străini, au stabilit că pe acest pământ toate depind de toate, și fiecare de fiecare. Și până ce această lege rămâne valabilă, libertatea e doar produsul fanteziei naive a unor nebuni. Iar eu, femeia nenorocită, neînsemnată, nevasta celui mai mare nebun, nu pot decât să vă compătinesc, pe voi, cei care visați să transformați imposibilul în posibil. Acum, când pentru prima oară în viață, și sper că și pentru ultima oară, stau față-n față cu tine, nici nu mai pot să te urăsc atât de mult ca până acum. Poate ar trebui chiar să-mi fie milă de tine, și de toți vizionarii și profeții, pentru că în cetățile voastre aeriene, inventate de fantezia voastră, sunteți mai singuri chiar și decât mine... Nu, nu spune nimic. Vorbele tale, și ale celor ca tine, pentru mine nu mai înseamnă nimic. Pentru că știu, în sfârșit, că fiecare cuvânt pe care-l roștiți înseamnă înmormântarea adevărului. Și mai știu că noi, mamele, de când e lumea lume, ne jertfim copiii născuți în chinuri bunului plac al unor conducători care se cred dumnezei. Pune în cumpănă noianul de suferințe și potopul de sânge vărsat fără rost, cu rizibilul tău vis de libertate. (*Vocea i se stinge brusc*.) Poate că și bărbatul meu Moise o fi simțit, o fi gândit așa în timp ce era lovit de avalanșa de pietre azvârlite asupra sa. Cerul fie cu tine, prezicătoare, mă duc să caut rămășița de conștiință, sângărândă din mii de răni, a poporului nostru. (*Iese în goană din peșteră*.)

LEEA (*face câțiva pași după ea, apoi se prăbușește obosită în mijlocul scenei. La intrarea peșterii apare Moise, într-o tunică plină de sânge, care ajunge până la pământ. Instinctiv, Leea îi simte prezența. Ridică încet capul și-l vede pe Moise, care, cu o ultimă sforțare, se târâie până la ea și leșină în brațele ei. Cei doi, a căror poziție seamănă cu celebra Pietă a lui Michelangelo, sunt luminați numai de o fantă de lumină orbitoare, în timp ce cade încet cortina.*)

Tabloul 2

Când scena se luminează, Leea e singură. Poartă o rochie de culoarea cerului senin, cu pliuri dese, lungă până la pământ. Aranjează patul, care acum se află în mijlocul scenei. Intră Tanita, fiica adoptivă și discipola Leei, o fată de o mare frumusețe. Aduce un cearceaf de un alb strălucitor. O ajută pe Leea să facă patul.

LEEA: Încă tot nu și-a revenit?

TANITA: Din păcate, nu.

LEEA: Baia de ierburi ar trebui să-și facă efectul. I-am preparat-o astfel ca să nu-i vindece doar rănille externe, ci să intensifice și circulația sângelui spre cap...

TANITA: Și ce va fi cu rănille interne?

LEEA: Nu știu dacă le voi putea învinge. Dar acum cel mai important e să înceteze durerile astea îngrozitoare. Există speranța ca măcar pentru puțin timp să-și și revină. Te rog, du-te înapoi la el și anunță-mi chiar și cea mai mică schimbare a stării sale.

TANITA: Prea bine. (*Pornește spre ieșire.*)

LEEA (*o oprește*): Tanita dragă... De mult trebuia să-ți spun... Îmi pare bine că te-am adus cu mine din Egipt. Printre nenumărații copii orfani, flămânzi, care vagabondaу pe străzi, tu erai cea mai neajutorată și de asta... sau poate...

TANITA: Eu îți datorez recunoștință, Leea, pentru că m-ai luat la tine. Fără tine m-aș odihni de mult într-un cimitir al săracilor. Tu ai devenit nu numai mama mea, ci mult mai mult de atât. Ai avut încredere în mine. Ai suportat cu o răbdare nemărginită revoltele mele adolescente, bravadele mele necugetate. Și ceea ce e cel mai minunat, tu mi-ai dezvăluit tainele necunoscute ale vieții. Nu am ce face, dar pe mine mă revoltă încă și acum, mă exasperează ura dintre oameni, prăpastia pe care o sapă lipsa iubirii dintre ei...

LEEA: De câte ori nu ți-am spus că de-asta suntem noi, și încă mulți alții pe tot întinsul pământului... ca să durăm punțile iubirii peste prăpastiile astea tot mai numeroase.

TANITA: Da, dar...

LEEA: Ți-am mai spus că noi suntem și vom fi mereu oamenii-punți și cu cât vom fi mai mulți cu atât mai multe șanse vom avea ca să învingem.

TANITA: Cum poți vorbi despre victorie chiar și acum, când trăiești ceasurile cele mai dureroase ale vieții tale? De ce-mi vorbești despre oamenii-punți acum, când cel mai curajos om-punte al lumii, înjosit până la sânge, privește în gol în prăpastia în care se poate prăbuși în orice clipă. (*Izbucnește în plâns.*)

LEEA: Nu plânge, scumpa mea. Nu plânge. Noi acum trebuie să fim foarte puternice.

TANITA (*încercând să-și rețină plânsul*): Eu nu cunosc om mai puternic decât el! Vocea lui e ca o lamă vibrândă de oțel. Privirea lui e ca un fulger! Când începe să vorbească, lumea întreagă tace și-l ascultă. La porunca lui, marea involburată i se așterne la picioare ca o blândă oiță. La pieptul lui, în brațele lui își găsesc refugiul sigur toți cei din neamul nostru. L-am văzut și înspăimântător la mânie, și iertător plin de gingășie. Era în același timp sever și plin de bunătate...Trebuie să-ți mărturisesc, Leea, că-mi era și teamă de el, și îl și iubeam. Eu... eu am crezut întotdeauna că nu există nimeni pe acest pământ care să-l înfrângă și că va trăi veșnic, până ce... (*Vocea îi este din nou înecată de plâns.*)

LEEA: Am putea spune, poate, că Moise nu s-a născut niciodată. Și nu a murit niciodată. A fost doar în trecere pe pământ.

TANITA: Salvează-l, Leea! Fă totul, ca din nou...

LEEA: Liniștește-te, Tanita, o să fac totul. Cu toții o să facem pentru el totul... Dar acum te rog să mai aduci două perne, pentru că dacă își revine trebuie să-l așezăm cu capul cât mai sus. (*Tanita iese, după câteva secunde revine cu două perne.*) Nu cumva?!... Nu cumva și-a revenit deja?!

TANITA: Nu, încă nu... Dar e aici... În sfârșit e aici! Știam că el va fi primul care...

LEEA: Despre cine vorbești? Cine a venit?

TANITA: Păi... Aaron... fratele lui cel drag... Aaron cel cu vorba dulce! (*Tanita ajută la aranjatul patului.*)

LEEA: Așa deci... A sosit Aaron "cel cu vorba dulce"!... Dar oare unde a fost atunci când fratele lui a fost bătut cu pietre? De ce nu și-a ridicat vorba dulce în apărarea acestuia?! Timp de zeci de ani a știut întotdeauna să-i convingă pe nemulțumiți de adevărul lui Moise. Și acum, când i-a fost viața în primejdie...

TANITA: Leea, tu te îndoiești de lealitatea lui Aaron?!

LEEA: Draga mea, eu a trebuit să învăț, printre altele, să mă și îndoiesc...

TANITA: Bine, bine, dar Aaron!...

LEEA: Nu e un secret pentru mine fascinația ta pentru Aaron. Deie Domnul să ai tu dreptate... Dar acum, când patimile s-au dezlănțuit în asemenea măsură în jurul nostru, și când se pare că a sosit ceasul adevărului, nu există nimeni care să nu fie suspect... și poate că peștera noastră va fi ultimul liman în acest amenințător ocean de ură.

TANITA (*luptându-se cu plânsul*): Dar cum ți-a putut trece prin minte așa ceva despre Aaron?! Cum poți să te îndoiești de el chiar și pentru o clipă?! Leea, tu știi că eu întotdeauna te-am privit cu admirație...

LEEA: Nici o problemă. Deosebirea, de acum încolo, va fi doar atât că va trebui să te confrunți cu mine. Dar hai să lăsăm pe mai târziu această discuție. Acum du-te și trimite-l la mine pe Vorbă-dulce, dacă tot e aici. Și, te rog, fii în continuare foarte atentă la tot ce se petrece afară, dar nu ne conturba decât în cazul în care apare ceva într-adevăr important.

(*Tanita iese, ștergându-și lacrimile.*)

(*Intră Aaron. E chinuit, răvășit. Se simte că drumul deloc ușor până la peșteră l-a parcurs alergând. N-are putere să scoată nici o vorbă. Se prăbușește pe o lespede de piatră acoperită cu o blană.*)

LEEA: L-ai văzut în scaldătoare? (*Aaron confirmă din cap.*) Din păcate nu sunt sigură că pot să-i salvez și viața. Deocamdată sper doar că își va reveni măcar pentru câteva ore, sau pentru câteva minute. În afară de îmbăiere încerc și un transfer de energie, precum și un elixir pe care l-am preparat eu însămi. Dacă reușesc să-l ajut să mai vorbească o dată, înseamnă că n-am trăit degeaba.

AARON (*adunându-și ultimele puteri, reușește în sfârșit să vorbească*): Crezi?... Speri că... voi mai putea vorbi cu el?

LEEA: Posibil.

AARON: Șade nemișcat, cu ochii sticloși privind în gol... El, marele Moise... favoritul lui Iehova, conducătorul legendar al poporului ales, nu face decât să șadă, să șadă... în apa unei scăldători... și tace.

LEEA: Da, tace. Și cine știe...

AARON (*cu o forță neașteptată*): Cum de nu s-a crăpat pământul sub ei! Ucigași nerecunoscători! Au ridicat mâna asupra lui, împărțitorul neobosit al dreptății, păzitorul marilor taine! Dacă i-ai fi văzut pe fiii seminției lui Levi, acești luptători vestiți pentru curajul lor, cum au îndurat fără să scoată o vorbă, umilindu-se cu lașitate, josnicele ocări ale gloatei dezlănțuite! Au lăsat-o să se răzbune pe omul care și-a eliberat poporul din lanțurile robiei. Care a săvârșit nenumărate minuni pentru a-i călăuzi până la hotarele Pământului Făgăduinței. Ar fi trebuit să auzi urletele animalice ale acestei strânsuri, înjurăturile lor spurcate! Eram în cortul meu, adâncit în rugăciune, când mi-a ajuns la urechi gălăgia de afară. Dar până am ajuns la locul faptei, nu am mai fost decât martorul unei învălmășeli uriașe. Moise, fratele meu, nu mai era nicăieri. De-ai ști, Leea, de câte ori, dar de câte ori i-am atras atenția asupra primejdiei care se apropie, arătându-i că nu dușmanii, ci propriul său popor reprezintă pentru el cea mai mare primejdie.

LEEA: E un om mult prea mare pentru a putea fi suportat de gloată. Simpla lui prezență e deja un necruțător avertisment pentru micimea lor.

AARON: În prostia lor mai regretă și acum robia egipteană, pentru că din când în când își puteau umple burdihanele pe săturate cu ciolanul pe care li-l azvârlea tiranul!

LEEA: După cum vezi, amintirea biciului care le tăbăcea zilnic spinarea se dovedește prea ștearsă pentru a-i motiva să prefere strălucirea promisă a libertății. Nu neg, au ajuns și la mine veștile proaste. I le-am și spus, dar el s-a eschivat cu încăpățânare să dea un răspuns.

AARON: S-a purtat de parcă nimic nu s-ar întâmpla în jurul lui. De parcă s-ar îndrepta cu bună știință spre piere. Înainta neabătut spre

prăpastie, fără să-i pese câtuși de puțin că își distrugea nu numai viața lui, ci și pe a mea.

LEEA: Asta se poate întâmpla într-adevăr.

AARON: Știi și tu, Leea, că timp de decenii, chiar dacă ideile, cugetarea erau ale lui, de cele mai multe ori eu le-am turnat în cuvinte. El era neînduplecarea, severitatea, pe care întotdeauna eu le făceam acceptabile. A săvârșit minuni învățate în taină de la preoții egipteni, numai ca oamenii să aibă mai multă încredere în el. (*Dându-și drumul cu patimă.*) Mi-a furat viața și eu l-am lăsat să o facă, considerând că a lui este mai importantă! Și iată-mă acum, la bilanțul vieții, stând aici ca un cerșetor, ca un sărăntoc deposedat de toate ale lui. Aș vrea să blestem clipa în care m-am alăturat lui! Și iată, favoritul atotputernicului Iehova, idolul poporului, genialul meu frate, șade în apă, cu un chip inexpresiv... poate chiar în pragul morții.

LEEA: Pe cine îl plângi acum, Aaron? Pe el sau pe tine?

AARON: Pentru mine aceștia doi sunt unul și același.

LEEA: Mie mi se pare că totuși... dar asta acum nu mai are nici o importanță. Bine-nțeles, mă plec în fața dureroasei tale decepții... Și tocmai de aceea vreau să răspund sincerității tale tot cu sinceritate. Sunt profund mirată că tu, care în toți acești ani, te-ai întâlnit zilnic cu el, n-ai observat să Moise, cel cu care ai pornit din Egipt, nu mai este de mult cel pe care ai vrea să-l crezi și acum. Ar trebui să știi că el a ajuns la vârsta la care omul dă seama față de el însuși despre toate pe care le-a făcut și despre toate pe care, timp de decenii, le-a crezut veșnice sau de neclintit. La om, această transformare nu este altceva decât atingerea vârstei înțelepciunii. În acest moment nu mai este important nici trecutul glorios, nici prezentul, ci doar puținul viitor care se prefigurează. Păcat numai că foarte puțini oameni în vârstă reușesc să înțeleagă sosirea acestei etape a vieții. Și mai puțini sunt cei care, învățând din greșelile trecutului, se angajează cu îndrăzneală și curaj nu numai în căutarea, ci și în parcurgerea unor noi căi. Lui Moise al nostru i-a reușit! Și eu am luat la cunoștință acest lucru cu mândrie, chiar dacă ea nu a fost lipsită de temeri și griji.

AARON: Nu crezi, că în cazul lui Moise, îndrăzneala și curajul au un preț mult prea mare?

LEEA: Da, așa cred. Dar pe talgerul viitorului cine poate ști ce va însemna prea mare sau prea mic? (*După o lungă pauză.*) Revenind la

evenimentele sângeroase, aş vrea să te întreb, unde se afla în acele momente de nebunie cel mai curajos tânăr războinic, eroul de neclintit al luptelor conduse de Moise, cel pe care poporul îl consideră din ce în ce mai pe faţă urmaşul lui? Unde era Iosua?!

AARON (*cu o izbucnire neaşteptată, plină de ură*): Despre vipera aia şireată, pe care a încălzit-o la sânul lui, vorbeşti?! Ei bine, acest "erou de neclintit" nu a fost văzut nici în acele clipe, nici mai târziu... pentru că, se zice, era atât de cufundat într-o "pioasă rugăciune" în cortul său, încât n-a auzit nici un cuvânt din urletele de afară. După rugăciune, cu o "oarecare întârziere" şi fără prea mult entuziasm, a încercat să facă ordine, dar...

LEEA: Vrei să spui că...

AARON: Da, asta vreau să spun! Sunt ferm convins că nu există pe suprafaţa pământului o fiară mai ambiţioasă şi mai setoasă de putere ca acest exemplar de elită al seminţiei lui Efraim! Dintre nenumăratele greşeli ale lui Moise, Iosua a fost cea mai mare. Partizanii lui au răspândit zvonul mincinos că mânia lui Iehova s-a abătut asupra lui Moise şi de asta Domnul Dumnezeu nu-i permite să calce pe Pământul Făgăduinţei. E strigător la cer chiar şi numai să presupui aşa ceva. Fiecare "faptă curajoasă" a acestei vulpi şirete n-a însemnat altceva decât un nou pas spre mult râvnita putere. E de necrezut că această viperă prefăcută l-a putut înşela şi pe Moise!

LEEA: Mi-e foarte greu să cred asta, pentru că Moise e mai deştept decât o vulpe, ba chiar şi decât o viperă.

AARON: Şi totuşi aşa e! Am nenumărate dovezi în acest sens! Dacă vrei... (*În acest moment intră în fugă Tanita. De emoţie abia mai poate să vorbească.*)

TANITA: S-a-nfăptuit! S-a-nfăptuit! Minunea s-a înfăptuit! Şi-a revenit! Vorbeşte.

LEEA (*puternic emoţionată, lui Aaron*): Te rog mult, Aaron, lasă-ne acum puţin singuri. Nu peste mult timp trimit după tine. Mai e nevoie de timp ca să-şi revină cu totul. (*Aaron iese.*) Du-te, Anita, ajută-l să vină aici. (*Tanita iese în goană. După câteva secunde revine cu Moise. Moise e îmbrăcat cu o tunică albă, lungă până la pământ, cu pliuri dese. Peste brâu e încins cu un cordon roşu. Leea se repede şi ea să-l ajute. Moise respinge însă ajutorul celor două femei, porneşte singur*

și se oprește în mijlocul scenei, cu fața la public. Se vede pe el că încă nu și-a revenit cu totul. Privește atent, îndelung spre sală, apoi, după o lungă pauză, cu o voce răgușită, vorbește.)

MOISE: Cine sunt monștrii ăștia asemănători oamenilor? Ce vor? Ce vreți? Ce vreți?!

LEEA (*se apropie uluită*): Numai noi suntem aici, Moise. În afară de noi nu este nimeni...

MOISE (*din ce în ce mai iritat, către public*): Nu sunt atât de prost cum mă credeți voi. Degeaba ascundeți pietrele destinate mie. Știu că îmi vreți viața. Hai! Dați-i drumul! Nu ezitați! Ucideți-mă!... Sau dispăreți din fața ochilor mei, până nu trântesc peste voi trăznete cerului! Pieriți din fața ochilor mei! (*Se clatină, dar, înainte de a apuca să cadă, Leea și Tanita îl prind și-l ajută să se ducă până la pat. Îl culcă cu grijă și-l acoperă.*)

LEEA (*în genunchi, după o scurtă meditație, murmură ceva în șoaptă, apoi se ridică și-și plimbă palmele deasupra trupului lui Moise, fără să-l atingă, realizând astfel transferul de energie. Trupul lui Moise, care la început se zbătea agitat, se liniștește treptat. La un semn al Leei, Tanita iese în deplină liniște. După câțiva timp Moise deschide ochii. Ar vrea să se ridice, dar Leea, cu un gest plin de gingășie, îl oprește*): Nu, nu! Te implor, nu te mișca!...Nu spune nimic... Mai ai puțină răbdare... Fă asta pentru mine, dragule. Nu te gândești decât la faptul că ești aici, cu mine. În ultimul timp rar ne-a fost dată această bucurie. Plecărilor tale tot mai îndelungate au însemnat pentru mine dureri chinuitoare și griji nesfârșite. În aceste așteptări sterpe și deznădăjduite, singura mea mângâiere au fost scrisorile în versuri pe care mi le-ai trimis în tinerețe. Ele dovedesc cu strălucire că în spatele severității tale de neclintit se ascunde un suflet de o mare gingășie. (*Moise vrea să spună ceva*.) Bine, știu ce vrei să spui. Odată, foarte de mult, ți-am prezis că aceste scrisori îți vor fi atribuite unui mare și înțelept rege care va domni cândva în viitor. Dar crede-mă, dragule, important e faptul că un șir nesfârșit de generații, poate până la sfârșitul lumii, vor putea citi cuvintele tale. Așa că nu te mira că știu pe dinafară toate versurile tale, până la ultimul cuvânt. (*Pentru prima oară, pe fața lui Moise apare un ușor zâmbet.*)
Ascultă:

Iată, ce frumoasă ești, iubito, iată, ce frumoasă ești!
Ochii tăi sunt ochi de porumbiță, sub vălul tău.

Buzele tale sunt ca un fir roșu și gura ta este plăcută;
obrazul tău este ca o jumătate de rodie, sub vălul tău.
Amândoi sânii tăi sunt ca doi pui de cerb, ca gemenii unei gazele,
care pasc printre crini.
Dragostea ta prețuiește mai mult decât vinul
și miresmele tale sunt mai alese decât toate mirodeniile!

MOISE (*pe neașteptate, adunându-și toate puterile*): Am găsit-o... pe cea îndrăgită de sufletul meu... Am strâns-o la pieptul meu... și nu-i mai dau drumul...

LEEA (*cu ochii în lacrimi, repetă ultimele cuvinte*): Și eu... l-am strâns la pieptul meu... și nu-i mai dau drumul niciodată.

MOISE (*după o lungă pauză, încearcă din nou să se ridice. De astă dată Leea îl ajută să șadă rezemat de perne. La început mai greu, dar vorbește din nou*): Aș vrea să știu... Trebuie să știu... Asta e foarte important acum... După părerea ta... cât timp mai am?... Un ceas... două... sau mai multe?... O întreb pe prezicătoarea care, de când o știu, a avut curajul să spună întotdeauna adevărul curat, necruțător... Deci: cât mai am de trăit?

LEEA (*se aștepta la această întrebare, dar e totuși șocată de pretenția lui Moise, rostită în maniera-i caracteristică ce nu admite contrazicerea*): Nu știu... Nu știu exact... E o minune până și faptul că în pofida rănilor grave ți-ai revenit, poți vorbi și...

MOISE: Aștept un răspuns neechivoc!

LEEA: Singurul pe care pot să ți-l dau deocamdată, este că pentru un timp... poate chiar pentru unul mai îndelungat... poți să fii Moise cel de dinainte.

MOISE (*tot mai nervos*): Dar până când, Leea? Până când?!

LEEA: Nu-mi cere imposibilul, nu sunt Dumnezeu! Sunt doar o prezicătoare desperată și nefericită. Am făcut tot ce a depins de mine. Mulțumesc soartei că te-am putut vedea din nou, că-ți pot auzi glasul, că pot să te și ating.

MOISE: Dar până când?! Până când?! Până când?!

LEEA (*aproape tipând*): Nu știu până când! Nu pot să știu! (*Se stăpânește*.) Ai răni foarte adânci... Ți-am pregătit o băutură din ierburile mele cele mai puternice... Am credea că, în pofida vârstei și a stării tale actuale, cu ea vom putea câștiga ceva timp.

MOISE (*după o pauză, de astă dată mai liniștit*): Înțeleg... Înțeleg. Acum înțeleg că... Ajută-mă, te rog, să șed mai drept. Aranjează-mi pernele. (*Leea face ce i-a cerut*.) Mulțumesc... Mulțumesc din suflet. Înainte de toate pentru că timp de zeci de ani m-ai urmat peste tot, chiar și în această peșteră rece și întunecată. Sper că aici n-o să mă caute nimeni.

LEEA: Nu spera, dragule... Nu spera.

MOISE: Ce spui?... Despre această ascunzătoare, în afara noastră știu doar câțiva buni prieteni. Uneori chiar și eu o găsesc cu greutate... Sper că nici alții...

LEEA: Nu spera, dragule. Nu spera. De mult timp ești înconjurat de trădători, nu de prieteni. (*După o mică pauză*.) Te-au căutat aici mai mulți.

MOISE (*contrariat*): Asta nu... Asta nu poate fi adevărat...

LEEA: Ba da. Prima a fost Sefora, soția ta...

MOISE (*o întrerupe*): Ea?! Așadar și ea m-a spionat! Soția mea a decăzut într-atât. Credeam... am sperat că măcar ea nu se va alătura taberei celor ce mă urăsc.

LEEA: Nu fi nedrept. Sefora nu te urăște și nu s-a alăturat nici unei tabere. E dreptul soției, al femeii, ca în caz de mare pericol să fie alături de bărbatul ei.

MOISE: Nu-i lua apărarea! Am observat de mult în ochii Seforei o curioasă suspiciune. Sunt convins că urăște toate lucrurile ce-mi sunt dragi și pe toți cei ce-mi sunt apropiați!

LEEA: Și dintre toți și toate cel mai mult pe mine.

MOISE: Se poate. Nu o dată a blestemat-o în fața mea pe vrăjitoarea care, deși evreică, a câștigat încrederea preoților faraonului ca să le

fure tainicele cunoștințe. Și totuși e aproape de necrezut că... N-avea dreptul să mă spioneze! N-avea dreptul! Ea mi-e doar nevastă, nimic mai mult!

LEEA: Doar nevastă? Ce înțelegi prin asta?

MOISE: Că datoria ei este să nască copii și să-i crească, dar numai pentru puțin timp. Trebuie să vegheze cu credință asupra căminului familial, să respecte autoritatea bărbatului, chiar dacă nu este de acord cu el în toate privințele. Așa e orânduită viața! Și orânduiala asta nu o poate schimba nimic! Mai ales nu ea, care...

LEEA (*il întrerupe*): Te-a căutat și Aaron.

MOISE (*foarte mirat*): Și Aaron? A fost și el aici?... Asta... Asta e și mai de necrezut.

LEEA: Aaron nu numai că a fost... dar mai e și acum aici.

MOISE: E și acum aici?!

LEEA: Da... Și probabil că nu cu mine, ci cu tine vrea să vorbească... Pot să-l chem?

MOISE (*după o lungă tăcere, cu patimă*): Nu! Nu vreau! Nici să-l văd nu vreau! Niciodată de acum înainte!

LEEA: Bine, o să-i comunic hotărârea ta. (*Iese*)

MOISE (*singur*): Deci și Aaron... Fratele meu, partea cea mai bună a sufletului meu... Și el... A intrat și el în rândurile lor. (*Brusc ingenunchează în pat*) Aaron printre ucigașii mei! (*Coboară din pat, vine cu greutate până la proscenium și continuă aproape în șoaptă*.) Poate că e în fruntea ucigașilor mei, care mă pândesc peste tot, ca să termine definitiv cu mine? Am căzut în capcană... (*Spre spectatori*.) Toți am căzut în capcană! Nimeni nu se poate simți în siguranță! Nu există scăpare! Nu există ajutor! (*Începe să se înece. Cu o ultimă sforțare strigă*.) Nu există ajutor! Ajutor! Ajutor!!!... (*Leea și Aaron intră în fugă. În ultima clipă reușesc să-l prindă pe Moise care e gata să leșine și-l culcă înapoi în pat. Aaron vrea să spună ceva, dar Leea îi face semn să tacă. Cu ochii închiși, Leea pune ușor amândouă palmele pe inima, apoi pe fruntea lui Moise, care se liniștește în mod vizibil în urma acestui gest. Aaron pornește spre ieșire, dar Leea îl oprește*.)

LEEA: Rămâi, Aaron. În câteva minute fratele tău își va reveni. Trebuie să vorbești cu el. Dacă vei avea totuși nevoie de mine, voi fi aici, aproape. (*Pornește spre ieșire.*)

AARON: Te rog, Leea, mai așteaptă puțin. Trebuie să-ți spun... Am convingerea că mulțimea înfuriată o să-l caute peste tot. Mi-e teamă că până la urmă o să ajungă și aici. După ce Moise a reușit ca prin minune să se refugieze, mulțimea a izbucnit din nou în urlete pline de ură. Îi aud și acum: "Pentru toate nenorocirile noastre Moise e de vină! Ne-am săturat de severitatea legilor lui Moise! Ne-a adus aici, în pustie, ca să pierim! Și Dumnezeu s-a săturat de Moise! Moise nu poate călca nici viu, nici mort, pe Pământul Făgăduinței... Veniți fraților! Să-l căutăm pe cel care a amăgit poporul! Să terminăm cu el cât mai repede! Iosua e omul nostru! El e viitorul nostru luminos! El să ne conducă în Canaan!"

LEEA: Crezi că e de neînălțurat? Asta crezi?

AARON: Din păcate, da.

MOISE (*Aaron și Leea nu au observat că în timpul ultimelor fraze Moise și-a revenit*): Așa să fie! (*Aaron și Leea se uită îngroziți la Moise*.) Acest lucru nu mai poate fi schimbat nici de voi, nici de mine. (*Lui Aaron.*) Dacă numai această bagatelă te frământă, Aaron, nu merita să te obosești până aici. Poți să te și întorci, locul tău e printre ei, în definitiv tu ești marele preot. Grăbește-te, îmbrățișează-i pe cei ce m-au trădat, până nu e prea târziu!

AARON (*profund jignit*): N-aș fi crezut niciodată că cel mai mare împărțitor al dreptății e capabil de o asemenea nedreptate.

MOISE: Pentru că ți-a lipsit întotdeauna fantezia.

AARON: În timp ce la tine a fost întotdeauna în surplus.

LEEA: Dacă nu sunteți capabili decât să vă aruncați cuvinte grele, atunci această întâlnire nu-și are rostul.

AARON: Poate că tu ai dreptate. Când e într-o asemenea stare de șoc, ar fi o prostie să așteptăm din partea lui răspunsuri normale. Trebuie să mulțumesc destinului că l-am putut revedea în viață. Poate că voi nu știți, dar eu n-am avut niciodată o viață personală. Am trăit numai prin el. Nu am avut gânduri personale, pentru că trebuia să le propovăduiesc pe ale lui. Am fost ecoul bucuriilor, tristeților, izbucnirilor

de furie și tăcerilor înspăimântătoare ale sufletului său. Alături de el nu am putut fi eu însumi nici măcar pentru o secundă. Întotdeauna a trebuit să fiu Moise! Cu toate acestea, oricât ar părea de necrezut, dacă nu pot fi și pe mai departe Moise, nu vreau să fiu niciodată nimeni altcineva. (*Pornește încet spre ieșire.*)

MOISE: Stai! Dacă tot ai cărat până aici "foarte importante" tale semne de întrebare, aș fi lipsit de omenie dacă nu ți-aș asculta plângerile.

AARON: Eu nu vreau nici să mă plâng, nici să-mi exprim nemulțumirile, vreau doar...

LEEA: Cred că e mai bine să vă las singuri.

MOISE (*către Leea*): Nu. Rămâi aici. Tu știi oricum mai multe despre noi, decât știm noi despre noi înșine. (*Lui Aaron.*) Te ascult. Vorbește. (*Închide ochii, Aaron se uită întrebător spre Leea, neștiind ce să facă.*)

LEEA: Vorbește liniștit. El cu ochii închiși se concentrează cel mai bine.

AARON: Ai dreptate când spui că m-am înfățișat în fața ta cu multe semne de întrebare, căroră singur nu pot să le dau un răspuns. Ținând însă cont de starea ta, acum nu aștept răspuns decât la unul singur... De ce te-ai oprit la hotarele Pământului Făgăduinței? De ce nu vrei să încoronezi marea operă pentru care am suferit cu toții atât de mult?!

MOISE: Ai ales cu multă dibăcie această "unică" întrebare, care cuprinde în ea nenumărate alte întrebări. Aș putea să nu-ți răspund. Și aș și face-o...

AARON. Dacă nu vrei... Dacă îți este atât de greu...

MOISE (*i se face din nou rău. Un timp stă întins pe pat bolborosind cuvinte de neînțeles, apoi se ridică din nou în genunchi și, dând din mâini, scuturându-și pumnul, se înfruntă cu o ființă nevăzută*): Acum ai putut să vezi, Stăpâne, de ce e capabil poporul ales de Tine! Ai cruzit, Stăpâne, ce-au strigat?! Tu trebuie să știi că eu nu am fost niciodată un tiran, cel mult din cale-afară de hotărât, de pretențios. Am făcut imensa, fatala greșeală că am vrut să-i oblig să respecte cu strictețe severele legi sugerate de tine. De unde puteam să știu că și un Dumnezeu poate greși! Da, poate greși! Îți spun asta în față! Trebuia să-mi dau seama la timp

că nici o lege, indiferent de cine e dată, nu poate reprezenta un adevăr imuabil. Cel mult o cale spre adevăr! Și cu toate acestea, ca un smintit, am dăltuit legile în piatră, pentru ca ele să rămână pentru veșnicie. (*Îl apucă un acces de tuse, dar își adună puterile și continuă.*) Mi-ai atras Tu atenția, măcar o singură dată, că dacă de-a lungul timpului viața se schimbă, atunci și legile trebuie să se schimbe?! Nu. Ai tăinuit de mine, cu viclenie, că nu poate exista decât o singură lege de neschimbat: cea a schimbării! Decenii de-a rândul m-ai orbit, m-ai făcut complicele Tău. Sigur că acum, când împotriva voinței Tale am scris cea de a treia tablă de piatră, cu propriile mele gânduri, cu recunoașterea unor adevăruri cu totul noi... vrei să te răzbuni, vrei să piară toți cei care nu urmează poruncile Tale... S-aud, ce poți să-mi răspunzi?! Vorbește! Vorbește, sau te blestem! Pretind să-mi răspunzi! Pretind! Pretind!!!

AARON (*îngrozit*): Leea, te implor, fă ceva. Dacă poți, fă ceva!

LEEA: Acum nu pot să intervin... Trebuie să se liniștească singur.

MOISE (*după o pauză mai lungă, puțin mai liniștit*): Așa deci! Nu înțelegi de ce mă enervez. Poate nici nu vrei să înțelegi... Cu tăcerea Ta vrei să-mi dai de știre că nu numai pentru problemele poporului meu, dar și pentru ale mele eu însumi sunt răspunzător... Că nu Tu, ci eu trebuie să răspund la aceste întrebări... După Tine, acum a bătut pentru mine ceasul adevărului?!... Perfect. O să-ți împlinesc voia. O să dau în sfârșit glas bănuielilor care au tot crescut în mine, care pun foarte tare sub semnul întrebării legăturile dintre noi. De mult nu mai am certitudinea că atunci, în mijlocul rugului aprins și pe muntele Sinai, te-am văzut într-adevăr pe Tine... Discutând cu Tine, luptându-mă cu rânduile Tale aspre, oare nu m-am înfruntat doar cu propria mea imaginație?... De mult ar fi trebuit să meditez la relațiile complicate dintre lumea cea fără de sfârșit, oameni, viață și moarte. Și să înțeleg că nu Tu, ci eu însumi mi-am luat pe umeri povara destinului acestui popor, în speranța deșartă că îl voi face cândva fericit. Se prea poate ca nu Tu, ci doar eu, eu singur să fiu răspunzător pentru toate... eu... numai eu? (*Obosit, sleit de puteri cade înapoi pe pat.*)

LEEA (*în șoaptă, consternată, după o lungă pauză*): Prăpastia atunci e cea mai amețitoare, când privim în noi înșine. Acum, el tocmai asta face. Te rog, Aaron, rămâi și ai grijă de el până ce eu pregătesc poziunea care, sper, îi va reda, chiar dacă nu definitiv, forța de dinainte. (*Iese. Aaron, îngenunchiat lângă pat, își contemplă îndelung fratele care scâncește cu ochii închiși.*)

MOISE (*cu greu, dar își revine din nou*): Aaron... Unde ești, Aaron?... Nu pleca... Nu pleca încă... Tu ai vrut... ai vrut să întrebi... ceva foarte... foarte important. Ai dreptul ăsta... și eu îți sunt... da... îți sunt dator cu răspunsul, Aaron!... Unde ești, frate?... Trebuie să stăm de vorbă... înainte ca...

AARON: Sunt aici, Moise, sunt aici. Eu nu te părăsesc niciodată.

MOISE: Dacă-mi amintesc bine, când ai sosit te-am jignit cu ceva.

AARON: Asta nu mai are nici o importanță.

MOISE: Te-am numit și trădător...

AARON: Nici asta nu are importanță.

MOISE: Ai putea să mă ierți?

AARON: Aș putea, aș putea să fac totul...

MOISE: Nu te văd bine, vino mai aproape.

AARON; Uite, am venit mai aproape.

MOISE: Te rog, ia-mă de mână... și spune-mi ceva. Orice. Parcă voiai să mă-ntrebi ceva.

AARON: La întrebarea cea mai importantă mi-ai răspuns deja.

MOISE: Cum ți-am răspuns, dacă n-am spus încă nimic?

AARON: Ai discutat, frate, cu voce tare, în contradictoriu... cu Domnul Dumnezeu.

MOISE: Eu? Cu Domnul Dumnezeu?

AARON: Da, tu. Am înțeles multe din cele pe care până acum doar le bănuiam.

MOISE: Ce, doamne iartă-mă, ai putut să afli dintr-o pălăvrăgeală inconștientă?

AARON: Asta n-a fost pălăvrăgeală, Moise, a fost mai mult, mult mai mult de atât. Te-ai zbatut pe marginea unui abis îngrozitor. Ai ars,

pe rugul unor cuvinte de revoltată și înverșunată tăgăduire a lui Iehova, toate convingerile noastre de până acum.

MOISE (*după o lungă tăcere*): Chiar dacă a fost așa, de ce vorbești la plural? Țsta e doar abisul meu, numai eu trebuie să-mi dau socoteală mie însumi.

AARON: Ai condamnat la moarte un visător fanatic pe nume Moise, care îndrăznește să se îndoiască de poporul pe care îl conduce și de însuși Domnul Dumnezeu.

MOISE: Asta așa e. Dar a trebuit să accept în final că poporul nostru vrea să vadă, în locul unui Dumnezeu însingurat, trist, de multe ori furios, chiar răzbunător, ba pe deasupra și nevăzut, unul vizibil întotdeauna și peste tot, care propovăduiește bucuria! Nu se mulțumește cu minunea fără seamăn a vieții și a spiritului uman, pentru că vrea să stăpânească totul! Probabil nu va fi niciodată în stare să înțeleagă adevărul că e un păcat de moarte să monopolizezi în mod egoist darurile destinului, care sunt ale tuturor.

AARON: Asta e revoltă deschisă împotriva atotputernicei ființe supraumane. Până acum te-am putut urma peste tot, dar de acum...

MOISE: Ai spus "ființă supraumană"? Nu s-a născut niciodată în tine gândul, bănuiala că doar noi, noi singuri, i-am acordat acest statut? L-am numit atotputernic, stăpân al vieții și al morții! Cu această rafinată stratagemă am vrut să scăpăm de orice răspundere pentru ceea ce se întâmplă cu noi. Pentru că, nu-i așa, tot binele și tot răul, viciile și virtuțile vin numai și numai de la El.

AARON: Și de ce ar fi asta un lucru rău?

MOISE: Pentru că nu acesta e adevărul! Pentru că omul însuși este cel care e gata în același timp să lovească și să mângâie. Este necruțător și milostiv. Neînduplecat și plin de bunătate. Ființă spirituală și pământească în același timp. Muritor și nemuritor! E o prostie fără margini să punem virtuțile și greșelile noastre pe seama unei ființe "superioare". Noi suntem răspunzători și pentru bine, și pentru rău.

AARON: Asta e curată nebunie! Tu vrei să-L contești chiar și pe Iehova?!

MOISE: Greșești, eu nu-L contest, dar nu-L mai consider, de mult, o

instanță aflată deasupra noastră. Pentru că El se află în permanență printre noi. Trăiește în fiecare lucru și în fiecare ființă. Calea către El depinde exclusiv de calea către fiecare dintre noi. Sensul existenței noastre trebuie să ni-l dea nu legile cele severe, ci dragostea.

AARON: Degeaba le înfrumusețezi, frate. Asta e revoltă. O tăgăduire temerară și irațională a tuturor lucrurilor în care ai crezut până acum și în care ne-ai convins și pe noi să credem.

MOISE: Ai dreptate. Asta e într-adevăr o revoltă adevărată, care atinge însăși rădăcinile noastre.

AARON: Trebuie să cred că tu nu mai vezi clar.

MOISE: După multe decenii, acum văd clar pentru prima oară. Dacă printr-o minune o să mai am posibilitatea, voi recunoaște deschis, în fața poporului, fatalele mele greșeli. Dacă voi avea curajul să fac asta, atunci știu că n-am trăit degeaba.

AARON: Aici miza nu e numai viața ta, ci destinul unui popor.

MOISE: Sunt în clar și cu asta, dar...

AARON: Și tablele legii, cele două table de piatră pe care sunt gravate cele zece porunci ale lui Iehova, nici ele nu mai sunt valabile?!

MOISE: Nici ele - exceptând trei dintre porunci.

AARON: Și care ar fi cele trei excepții?

MOISE: Iubește-ți aproapele. Să nu ucizi. Să nu-ți faci chip cioplit.

AARON: Asta... asta e aproape de necrezut...

MOISE: Trebuie să-ți mai spun, Aaron, acum până mai sunt în stare... că există și o a treia tablă de piatră.

AARON: O a treia tablă de piatră?! Păi nici poruncile de pe primele două nu am fost în stare să le respectăm!

MOISE: Află că, în taină, m-am reîntors de mai multe ori pe muntele Sinai. Nu în speranța unei noi întâlniri cu Iehova, ci pentru ca să regândesc din nou și din nou cele zece porunci considerate a

fi sugerate de El. Rezultatul meditațiilor mele l-am dăltuit într-o nouă tablă de piatră, pe care am ascuns-o într-o peșteră din apropiere.

AARON: Astea ar fi noile porunci?

MOISE: Nici vorbă! A treia tablă am conceput-o doar ca un îndrumar pentru realizarea legăturii dintre sufletul nostru, pe de o parte, ceilalți oameni și universul pe de altă parte.

AARON: Moise, de ce nu observi că, în timp ce calci în picioare legile cele mai vechi, lansezi noi idei fixe. Pui în pericol existența generațiilor viitoare. Te-ntreb: care va fi soarta lor?

MOISE: Iar eu te întreb: care va fi soarta lor dacă li se întipărește în conștiință, pentru vecie, o imagine neadevărată, falsă despre un Dumnezeu atotputernic și, pe deasupra, răzbunător?

AARON: Iehova nu poate fi rău. Ne iubește. Noi suntem poporul ales de El!

MOISE: Nu există popor ales!... Mai precis, nu ar fi voie să existe. Un Dumnezeu trebuie să-și iubească toate creațiile. El de asta există. E groaznic că eu n-am înțeles asta la timp... Mi-e teamă că acum e prea târziu, mult prea târziu...

AARON: Asta e și părerea mea. *(După o scurtă pauză.)* Mai spune-mi un singur lucru, după care nu te mai obolesc: de ce nu călăuzești poporul în Canaan?

MOISE: Și despre asta vreau să-ți vorbesc... dar apleacă-te, te rog, mai aproape, pentru că mi-e tot mai greu să o fac. *(Pauză.)* Mulți nu au înțeles, probabil nici tu, de ce nu am ales drumul cel mai scurt către Canaan. De ce am obligat, pe noi toți, să suportăm cele mai grele încercări. Nici tu n-ai înțeles, nu-i așa?

AARON: Nu. Într-adevăr nu am înțeles.

MOISE: Am vrut ca poporul nostru să învețe să suporte totul, întotdeauna și în orice condiții. Să fie capabil să treacă peste încercări pe care nici un alt popor nu le-ar putea birui. Cunoscând limitele ultime ale răbdării omenești, să poată supraviețui în condițiile cele mai imposibile. Am visat la un popor care nu poate fi biruit, nici trupește, nici sufletește, și pe care legi implacabile îl ridică deasupra altor popoare.

AARON: Toate aceste obiective ai reușit să le atingi aproape întru totul, așa spune chiar la perfecție.

MOISE: Ai spus foarte bine, Aaron. La perfecție. Mi-ai reușit mult prea perfect.

AARON: Ce vrei? Am ajuns la Pământul Făgăduinței. Stăm în fața porților aurite ale unui pământ bogat, unde curge lapte și miere. Un singur pas trebuie să mai facem și norocul ne va pica în brațe.

MOISE: Țasta e unul din lucrurile care mă îngrijorează cel mai mult: "bunăstarea și norocul care ne pică în brațe!" Crezi că nu am cunoștință de lăzile pline ochi cu aur și nestemate ale comandanților noștri militari și ale preoților noștri, bogății din care aproape nimic nu revine celor care și-au riscat zilnic viața pentru strălucitele noastre victorii?!

AARON: Și tu ai închis ochii la ce se întâmplă în jurul tău.

MOISE: Câtă dreptate ai! Eu sunt răspunzător pentru toate. Mi-am dat seama mult prea târziu că îmbogățirea pe seama pământurilor și comorilor prădate, jafurile nesfârșite și iraționale eliberează în oameni instincte care mai târziu nu mai pot fi strunite.

AARON: Nu discut noile tale argumente. Dar sunt de părere că după ce am suferit atâtea lipsuri și am făcut atâtea sacrificii, merităm, totuși, mai mult. Tu, în schimb, vrei să ne lași de izbeliște tocmai acum, în clipa dinaintea împlinirii depline. Te ridici irațional împotriva legilor lui Iehova, care până acum au ținut unit poporul nostru. Nu iei în calcul posibilitatea ca rezultatul să fie un groaznic morman de ruine.

MOISE: E posibil. Dar mai știu și faptul că nenumărate cetăți, mult mai puternice decât cele dinaintea lor, au fost construite pe mormane de ruine.

AARON: Cetatea ta, Moise, nu e clădită din pietre, ci din oameni vii. Aici se află în joc nu numai destinul unui popor, ci al tuturor generațiilor viitoare. Și de asta... (*Moise are un acces de tuse, dar Aaron nu mai ține cont de starea lui.*) Nu mi-ai răspuns la întrebare, Moise. De ce nu vrei să ne conduci în Canaan?! Pretind să-mi răspunzi! Vreau explicații! Explicații! (*Lui Moise i se face rău și nu e capabil să răspundă.*)

LEEA (*apare cu un bol de lut ars în mână și privește îngrozită la Moise*): Sper că nu am sosit prea târziu. Aaron, ridică-i, te rog, capul mai

sus, să-i pot da să bea poțiunea asta. (*Reușește cu greu să-l facă pe Moise să bea lichidul. Aaron așează, cu gingășie, pe pernă, capul lui Moise. Lungă și chinuitoare așteptare. Deocamdată Moise nu dă nici un semn de viață. Aaron privește speriat spre Leea, dar aceasta îl liniștește cu un gest, după care, fără să atingă trupul lui Moise, execută cercuri cu palmele întinse deasupra inimii lui. După asta amândoi așteaptă și privesc cu înfrigurare la Moise, care după un timp, încet, cu ochii încă închiși, face o mică mișcare. Apoi micile mișcări devin zbateri din ce în ce mai puternice.*) Slavă domnului, n-am întârziat. Sper că acum va câștiga noi puteri.

AARON: Dar până când? Cât timp va mai fi în stare...

LEEA: Sper că pentru mai mult timp.

MOISE (*zbaterea ajunge la maximum. Brusc, deschide ochii și se ridică*): Nu! Nu vreau! Nu mai vreau sânge! Nu vreau!... Dar... ce-am vrut? Ce-am vrut să spun... Ceva foarte important...

LEEA: Liniștește-te, dragule. E bine că în sfârșit...

MOISE: Da. Îmi amintesc. Am vrut să spun că... (*Brusc se dă jos din pat. E gata să amețească, dar Leea și Aaron îi prind mâinile. Moise, în sfârșit, ia cunoștință de prezența lor*). Înțelegeți-mă. Nu mai pot fi solidar cu un Iehova care nu se mulțumește cu sângele luptătorilor învinși. Care hărăzește morții și mamele și pruncii. Trebuie să mă despart de El! Odată pentru totdeauna! (*Ținând în continuare mâna Leei și a lui Aaron, îngenunchează brusc*). În genunchi vă cer iertare pentru că am denaturat chipul lui Iehova, care nu mai seamănă în nici un fel cu adevăratul Dumnezeu. Trebuie să închei o nouă înțelegere cu El, cu El care nu e altceva decât sufletul nemuritor al universului. Care găsește bucuria nu în pustiire, ci în permanenta creație. Care nu pretinde temple sau altfel de lăcașuri. Nu are nevoie să i se picteze chipul sau să i se cioplească statui. El e frumos, el e perfect prin frumusețea și perfecțiunea lumii pe care a creat-o! (*Se ridică ajutat de Leea și de Aaron și se întoarce la pat*).

AARON (*către Leea*): Îl reneagă pe Domnul Dumnezeu în care credem cu toții! Își reneagă țelul vieții, Pământul Făgăduinței, Canaanul!

MOISE (*acum lucid, calm, foarte hotărât*): Te-nșeli, Aaron. Eu nu-mi reneag țelul vieții, Pământul Făgăduinței. Eu vreau și acum Canaanul!... Dar nu aici! Nu aici! Și nu cu prețul exterminării unui popor străin! Ci...

AARON (*la capătul răbdării*): Ci?!

MOISE: Altundeva!

AARON: Ai auzit asta, Leea? Ce i-ai dat să bea?! Încă nici acum nu judecă limpede! (*Atacându-l pe Moise*.) Cum adică altundeva?! Explică-mi, Moise, explică-mi, până nu înnebunesc și eu! Explică-mi! (*Înainte ca Moise să poată răspunde, intră în fugă Tanita*.)

TANITA: E bucluc, Leea! Bucluc foarte mare. O gloată furioasă, înarmată cu pietre și bâte, se apropie de peștera noastră, înjurând, blestemând, strigând numele lui Moise. Soldații cu greu reușesc să le țină piept. Dacă am văzut bine, și Iosua e cu ei. Ce facem acum? Unde ne putem refugia?

MOISE: N-am bănuț cã mã vor găsi și aici... și încă atât de repede. Voi n-aveți de ce să vă temeți. Pe mine, numai pe mine mã vor.

AARON (*cãtre Leea*) Nu există altã ieșire? Numai asta una?

LEEA: Numai asta.

MOISE: Nici dacã ar exista nu aș fugi din fața lor. Tanita, du-te și spune-i lui Iosua cã pãrãșesc de bunăvoie peștera. După aceea poate să facã cu mine ce vrea. (*Tanita privește disperatã la Leea și Aaron, dar și aceștia sunt dezorientați. Îngenunchează plângând în fața lui Moise și vrea să spunã ceva.*) Fata mea, am spus cã nu! (*Tanita iese în fugã, dar reapare după câteva secunde*.)

TANITA: E aici! A sosit deja... Iosua!

(*Intrã Iosua, singur, în toatã strãlucirea costumului său militar. Vederea neașteptatã a lui Moise, înalt, drept, neclintit, plin de mãreție, îl consternează și-l lasã mut. Face un pas spre Moise, mișcare la care Leea și Aaron reacționează instinctiv înconjurându-l pe Moise. După o pauzã lungã și încordatã, cade cortina*.)

traducere de Zeno Fodor

O piesă despre dumnezeirea din noi

*„Prăpastia atunci e cea mai amețitoare,
când privim în noi înșine.”*

Ne aflăm în fața unei parabole istorice ce pune accent pe dimensiunea cea veșnic stărnitoare de semnificații mistice, dimensiunea biblică.

Autorul ei, *Ottó Szombati-Gille*, după ce și-a dăruit aproape întreaga activitate regizorală Teatrului de Stat din Oradea, devenit a doua casă a existenței sale pământenă, după ieșirea la pensie s-a consacrat, cu o pasiune tinerească și cu rezultate demne de toată stima, creației literare. A publicat poezie, proză, eseuri, aforisme și, bine-nțeles, piese de teatru. Ultima sa operă, cea de care ne ocupăm, stârnește, fără a epata, spiritele la contemplare, transferând parcă personajelor parte din personalitatea sa, aflată într-un freacănt ancestral.

A treia tablă de piatră reușește să surprindă cititorul și, cu siguranță, spectatorul cu noi semnificații ale tainelor Cărții Cărilor, ale misterelor ce-au ademinit mulți talmăcitori de-a lungul vremii. Altfel spus, această piesă reprezintă o nouă viziune, deloc banală, a unui fragment cunoscut, recunoscut și polemizat adesea, din Vechiul Testament.

Evoluția întâmplărilor, plină de suspans, ne ține într-o formă de captivitate tulburătoare, îmbrăcată de pereții reci ai unei peșteri localizate în plin deșert, spațiu simbolic ce devine „ultimul liman în acest amenințător ocean de ură”, în fața marii treceri.

Pe parcursul celor două acte (conținând, fiecare, câte două tablouri) parcurgem drumul spre dezvăluirea ultimei viziuni divine a celui fără de pereche, Moise.

Actul I, tabloul I ne aduce în atenție destinele a două femei – Leea și Sefora -, ființe care au reușit să echilibreze și să motiveze trăirea moisiană.

Sefora, soția lui Moise și mama copiilor marelui bărbat, a trăit tot timpul în umbra celui pe care-l numește „salvatorul iudeilor”; l-a iubit, dar nu a reușit să-i fie nici tovarăș de idei, interlocutor și sfătuitor, nici sprijin în momentele, nu puțin, de cumpănă, de îndoială, de deznădejde. Ea a încercat să facă față cu stoicism rolului ei strict domestic, și oarecum insignifiant, în viața acestui marcant conducător al fiilor lui Israel, păstrătorul și purtătorul poruncilor lui Iehova, mai mult sau mai puțin înțelese. Suferința Seforei se va perpetua până la finalul vieții în deșarta ei speranță de a zgâlțâi măcar puțin stânca sufletească moisiană.

În schimb Leea, personajul vizionar aflat mereu alături de Moise, va reuși pe întreg acest parcurs artistic să ne țină trează conștiința cu înțelepciunea ei de a venera, înțelege și călăuzi una dintre cele mai importante ființe biblice. Învăluită până la tulburare de individualitatea lui Moise, care a învățat-o cum să decodifice tainele veștii, îl va susține până la capăt, cu o abnegație totală, chiar și atunci când, copleșită de durerea pierderii celui mai important om din viața ei, se va lăsa purtată de viraia labirintului deznădejdi până în ultimul moment. Ruga în fața Creatorului devine vocea sufletului ce așteaptă milostivirea.

Prin spusele celor două femei, *Ottó Szombati-Gille* creionează două perspective ale conceptului de liberate: libertatea văzută ca un miraj, ca un produs al fanteziei naive a unor nebuni (Sefora) și libertatea conturată ca cel mai frumos vis al oamenilor (Llea).

Tabloul 2 întregește și diversifică galeria de portrete prin apariția a încă trei personaje: Tanita, Aaron și Iosua.

Tanita, personaj feminin secundar în economia piesei, este o tânără luată în

îngrijire de Leea, care o crește ca pe propria ei fiică, și care servește cu devotament celui mai puternic om din acele vremi, „însămintător la mânie și iertător plin de gingășie”, fascinată - totodată - și de fratele acestuia, Aaron.

Aaron, personajul cunoscut ca fiind cel „cu vorba dulce”, rămâne de-a pururi interfața dintre Moise, preferatul lui Dumnezeu și „conducătorul legendar al poporului ales”, cărui îi impune însă, în numele lui Iehova, legi aspre a căror încălcare e pedepsită cu asprime, și poporul nemulțumit, obosit, sătul de privațiuni, răzvrătit și mereu nerecunoscător. Aaron se remarcă prin respingerea ocărilor nedrepte proferate de gloata dezlănțuită și manipulată de ucenicul de suflet al lui Moise, Iosua.

Iosua, este eroul de neclintit al luptelor conduse de Moise, războinicul care a ajuns să se bată și săucidă din plăcere, urmașul gata să se bucure de puterea pe ascuns însușită, urmare a întoarcerii poporului, abil ademenit, împotriva mentorului său.

Desigur, piesa *A treia tablă de piatră* se concentrează pe persoana lui Moise, descrisă și judecată atât de cei din jur, cât și de el însuși. Contextul piesei îl figurează în ipostaza de muribund, înjosit tocmai de cei pe care-i eliberase de sub sclavia faraonului, conducându-i protector înspre Pământul Făgăduinței. Întărit de licorile Leei reușește să se elibereze de povara propriului său crez și să ajungă la adevărata înțelepciune divină.

Asistăm poate la cea mai tulburătoare scenă când Moise conștientizează că și „Dumnezeu poate greși”, fiindcă în cele din urmă Tatăl trebuie înțeles ca o cale spre adevăr. Este momentul când aflăm semnificația celei de-a treia table de piatră, scrisă în urma unei răvășiri interioare, rezultată din propriile sale reflecții, ce poate salva poporul evreu de blestem. Se relevă un Moise total umanizat care ajunge în cele din urmă să înțeleagă omul în dublă ipostază: de spirit îndumnezeit și, totodată, de trup trecător.

A treia tablă de piatră nu face decât să ne amintească de dumnezeirea din noi și din jurul nostru, sensul vieții devenind revelator doar prin iubire. E, dacă vreți, un fel de îndrumar care stabilește comuniunea om-Dumnezeu. Drumul lui Moise tocmai de aceea se sfârșește la granița cu Canaanul, fiindcă misiunea sa era dusă la bun sfârșit: atât poporul, cât și sufletul său erau salvate.

Actul II devine previzibil, Iosua propune un târg de neacceptat pentru Moise, acela de a da chip Celui fără de chip și de a stârpi o parte din Creație, poporul aflat deja în Canaan.

Și, așa cum îi stă bine unei piese izbutite, iubitorul fidel al lui Iehova sfârșește dublu împăcat: o dată de profeția ultimă a Leei, care vestește sosirea lui Mesia, „un nou fiu, cu spirit înflăcărat” ce va sădi speranța mântuitoare în sufletele oamenilor și, de asemenea, de mărturisirea celor dragi lui, care decid să se lase sacrificați alături de cel urmat, că textul gravat pe cea de-a treia tablă de piatră a fost multiplicat și ascuns în peșterile din jur. Dumnezeirea era reabilitată...

Cu siguranță, *Ottó Szombati-Gille* a dorit și, cred, a reușit să immortalizeze o imagine-bilanț a celui mai neînduplecat în ale dumnezeirii, Moise.

Clara Tudoran

Mari poeți cracovieni

Wisława Szymborska
(1923)

S-a născut în localitatea Prowent-Bnin din voievodatul Poznań. A studiat filologia polonă și sociologia la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. A debutat în presa literară în anul 1945. Din anul 1952 a fost membră a colectivului de redacție al săptămânalului *Zycie literackie*. Laureată a Premiului de Stat (1955) și a Premiului Ministerului Culturii și Artei (1963). S-a născut la 2 august 1923 în localitatea Prowent-Bnin din voievodatul Potnań. A studiat filologia polonă și sociologia la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. A debutat în presa literară în anul 1945. Din anul 1952 a fost membră a colectivului de redacție al săptămânalului *Zycie literackie*. Laureată a Premiului de Stat (1955) și a Premiului Ministerului Culturii și Artei (1963). În anul 1991 i-a fost înmănat Premiul Goethe, iar peste un an Premiul Herder. Wisława Szymborska este al patrulea scriitor polonez căruia i s-a decernat Premiul Nobel (1996), Comitetul de acordare a premiului precizând că face aceasta "pentru o poezie care cu o precizie ironică permite contextului istoric și biologic să se întruchipeze în fragmentele realității umane"

Opera poetică: *Pentru că trăim* (1952), *Întrebările pe care mi le pun* (1954), *Chemare pentru Yeti* (1957), *Sarea* (1962), *Versuri alese* (1964), *O sută de bucurii* (1967), *Poezii alese* (1967), *Poezii* (1970), *În orice caz* (1972), *Culegere de versuri* (1973), *Oameni pe pod* (1986), *Poezii : Poems* (1989), *Început și sfârșit* (1994), *Vedere într-un fir de nisip* (1996), *O sută de versuri - o sută de bucurii* (1997), *Clipa* (2002), *Două puncte* (2005).

În limba română i-a apărut, cu aproape două decenii înanite de a i se decerna Premiul Nobel, volumul *Bucuria scrierii- prefață și traducere de Nicolae Mareș* - precum și alte florilegii, ultimul în 2006; receptarea creației sale având o largă răspândire în limba lui Eminescu.

Mică publicitate

CEL CARE CUNOAȘTE unde se află
compasiunea (imaginația inimii)
– să dea imediat de veste! să dea de veste!
Să cânte despre asta cât o putea
ca un nebun să danseze
distrându-se sub mesteacănul pipernicit
care-i pus întotdeauna pe plâns.

DAU LECȚII de tăcere
în toate limbile
folosind metoda privirii atente
pe cerul înstelat
în maxilarele mamușilor
în săritura lăcustelor
în unghia sugerului
în planctoane
și în fulgi de zăpadă.

REDAU viața amoroasă.
Atențiune! Ocazie!
În iarba de anul trecut
în soare până la gât
stați întinși în bătaia vântului
(chiar și diriguitorul de anul trecut
al părului vostru).
Ofertele se trimit la rubrica: vise.

CĂUTĂM o persoană
pentru a bocii
la capul bătrânilor, care mor
în aziluri. Rugăm candidații
să se prezinte fără autobiografii
și fără cereri scrise.
Hârtiile se vor rupe
fără a se elibera bonuri de înregistrare.

PENTRU PROMISIUNILE soțului meu,
care v-a păcălit cu toate culorile
de pe lumea asta, cu vorbăria lui,
cu cântece la fereastră, cu câine la ușă:
că nu veți fi niciodată singuri

în întuneric și în liniște și fără frică
– nu pot să răspund.
Noaptea, văduva Zilei.

Îndrăgostiții

E-atâta liniște, că auzim
melodia pe care ieri o cântam:
„Tu mergi pe deal, eu merg pe vale ...”
O auzim și cu nimic nu ne încălzim.

Zâmbetul nostru e masca tristeții,
fără ca bunătatea să însemne renunțare.
Mai mult decât ar merita,
îi regretăm pe neîndrăgostiți.

Ne tot mirăm unul de altul,
ce ne-ar mai putea atunci mira?
Nici curcubeul noaptea.
Nici fluturii pe zăpadă.

Și când adormim,
în somn apare despărțirea.
Dar acesta-i un somn bun,
o, acesta-i un somn bun,
din care ne putem trezi.

Două maimuțe de Bruegel

Marele meu vis de la bacalaureat a fost așa:
la geam stăteau două maimuțe legate în lanț
afară cerul zbura
și-în mare se scâldea.

Examen la istoria omenirii:
Mă bălbâi și tremur.

O maimuță, străpungându-mă cu privirea,
ironic ascultă,

---

a doua parcă moțăie –
și când după întrebare se-așterne tăcerea,
îmi suflă
Zăngănind încet lanțul.

Atlantida

Au existat sau n-au existat.
Pe insulă sau nu pe insulă.
Înghițitu-i-a sau nu,
oceanul sau neoceanul

Avea cine să iubească pe cineva?
Avea cine să lupte cu cineva?
S-a întâmplat totul sau nimic
acolo sau nu acolo.

Șapte orașe s-au clădit.
Să fie adevărat?
Și niciodată nu s-au năruit.
Unde sunt dovezile?

N-au descoperit praful de pușcă, nu.
Au descoperit praful de pușcă, da.

Probabili. Incerți.
Neputând pe veci să rămână.
Nu din aer plămădiți,
din foc, din apă, din țărână.

În piatră necuprinși
nici în picătura de ploaie.
Fără să poată serios
poza arvertimentelor.

Meteoritul a căzut.
Acesta nu-i meteorit.
Vulcanul a erupt.
Acesta nu-i vulcan.
Cineva a strigat ceva.
Nimeni nimic.

Pe acest plus minus Atlantida.

Muzeul

Talere sunt – doar pofta lipsește.
Verighete sunt – dragostea s-a veștejit
de cel puțin trei sute de ani.

Evantaiul nu lipsește – dar unde sunt obrații?
Sunt săbii – unde-i disperarea?
Lăuta-i amuțită în vremile de restriște.

Din lipsă veșniciei s-au tot adunat
zece mii de lucruri vechi.
Paznicul mucegăit doarme dulce
cu mustățile atârinate deasupra unei vitrine.

Metal, argint, pene de pasăre
triumfă liniștite în timp.
Doar acul de gămălie al unor egiptene strănută.

Îndelung coroana și-a așteptat capul.
Palma a pierdut duelul cu mânușa
Gheata dreaptă a învins talpa.

În ceea ce mă privește, trăiesc,
credeți-mă.
Întrecerea mea cu rochia durează -
Depune atâta rezistență.
De parcă ar dori să mă moștenească!

Seară literară

Muză, a nu fi boxer înseamnă a nu fi deloc.
Nu ne-ai dăruit și nouă un public zgomotos.
În sală s-au strâns douăsprezece persoane,
e timpul să începem.
Jumătate au venit că plouă,
restul sunt rude. Muză.

Într-o seară ca asta, femeile ar prefera
să leșine,
dar fac asta numai la meciurile de box.
Doar acolo se petrec scene dantești.
Și lumea e în al nouălea cer. Muză.

A nu fi boxer, a fi poet,
înseamnă să fii pedepsit ca arta
norvidiană cea grea să ți-o însușești,
și din lipsă de musculatură
lumii cu prisosință să demonstrezi
ce-ar trebui citit la școală
- în cea mai fericită ocazie -
O Muză. O Pegas,
calule înaripat,
înger cabalin.

Dulce mai visează bătrânul din prima bancă
pe răposata de nevestă-sa, sculată din morți,
și care-i coace plăcinte cu prune.
La flacără, dar nu mare, să nu se ardă plăcinta,
începem lectura. Muză.

În turnul Babel

- *Cât e ceasul?* - Da, sunt fericită,
îmi lipsește doar clopoțelul de la gât,
care să clincăne deasupra ta, când dormi.
- *N-ai auzit, așadar, furtuna? Prin ziduri
a trecut vântul, turnul a căscat ca un leu,
iar poarta mare a scârțâit din balamale.*
- Cum ai uitat? Aveam pe mine
o rochie gri obișnuită încheiată pe umeri.
- *Și imediat după aceea cerul
a fost brăzdat de sute de lumini.*
- Cum de-am putut intra, doar
nu erai singur. - *Am văzut deodată culorile
de dinaintea existenței vederii.* - Păcat,
că nu poți să-mi juri. - *Ai dreptate,
se vede că a fost un vis.* De ce minți,
de ce mi te-adresezi cu numele ei,
o mai iubești încă? - *Da, aș vrea
să rămâi cu mine.* - Nu-mi pare rău,
ar fi trebuit să-mi închipui aceasta.
Te gândești întruna la ei? - Dar eu nu plâng.
- *Și-asta-i totul?* - Nimeni nu-i ca tine.
- *Cel puțin ești sinceră.* - Fii liniștit,

---

voi pleca din acest oraș. – *Fii liniștită,*
voi pleca de-aici. Ai mâini așa de frumoase.
– *E o poveste veche, ce-a fost greu a trecut*
fără să arunc zarurile. Pentru puțin,
dragul meu, pentru puțin. – *Nu știu*
și nu vreau să știu – cât e ceasul.

Vis

Răposatul meu, în cenușă prefăcut, pământ al meu,
cu chipul din fotografie refăcut:
cu umbra unei frunze pe obraz, cu-o scoică-n mină
înspre visul meu s-a îndreptat.

Întunecimea, dintotdeauna stinsă, străpunge
zăbrelele, spre el deschise pe vecie:
prin șapte de șapte ori șapte tăceri.

Apare pe partea dinăuntru-a pleoapei mele,
pe această unică și singură lume accesibilă lui.
Îi bate inima ciuruită de gloanțe.
Și din păr i se iscă primul vânt.

O luncă prinde să se întindă între noi;
Se înalță cerurile cu nori și păsărim
la orizont munții în liniște tresar,
și râul curge lin în căutarea mării.

Și-atâta de departe se vede, atât de departe,
că ziua devine noapte și răsar deodată
iar anotimpurile toate le cunoaștem
în același timp.

Luna-și desface evantaiul,
cu fluturi împreună zboară fulgii de zăpadă
și fructe cad din pomul înflorit.

Ne-apropiem unul de altul. Nu știu,
dacă în lacrimi,
și nu știu, dacă în zâmbet. Încă un pas,
și-ascultăm împreună scoica de mare,
ce-ți aparține

---

cu vuietul miilor de orchestre,
nimica toată - marșul nostru de nuntă.

eu pește singuratic, eu pește diferit
(față de cel al arborelui și al pietrei)
încondeiez în anumite clipe peștișori
într-un solz de argint
se va mira oare întunecimea descumpănită?

Zero se scrie singur

A fost odată. Născocit a fost zero.
într-o țară nesigură. Sub o stea
și-ntr-o zi probabil apusă. Între datele
pe care cineva jură. Fără nume nici
discutabile măcar. Fără să lase
sub zeroul său nici un gând de aur
despre viața care este așa. Nici legenda
că într-o zi lângă trandafirul rupt
zero a scris ceva și le-a adunat într-un buchet.
Când era să moară a plecat în pustiu
pe o cămilă cu o sută de cocoase. Și-a adormit
la umbra pomului lăudat. Se va trezi
după ce totul va fi numărat
până la un firicel de praf. Ce om.
Crăpătura dintre realitate și invenție
a scăpat de sub atenția noastră. Rezistent
la orice soartă. Aruncă de pe el
fiecare figură care i se dă.
Liniștea a crescut peste el, fără să-i lase
vreo cicatrice în voce.
Absența a îmbrăcat imaginea orizontului.
Zero se scrie singur.

Însemnări

În prima vitrină
se află o piatră.
Vedem pe ea
o fisură neclară.
Datorită unei întâmplări
după cum spun unii.

În a doua vitrină
fragmentul unei frunți.
Greu de stabilit –
de animal sau de om.
Osul e os.
Să mergem mai departe.
Aici nu-i nimic.

A rămas numai
asemănarea veche
a scânteii cioplite în piatră
ca o stea.
Tot întins de veacuri
spațiul comparabil
s-a păstrat bine.

Aceasta
ne-a ademenit din interioarele speciei,
ne-a scos din sfera visului
înaintea cuvântului vis,
în care, ceea ce-i viu
se naște pentru totdeauna
și moare fără-de moarte.

Aceasta
ne-a întors capul în cap de om
de la o scânteie la stea,
de la una la mai multe,
de la fiecare la toate,
de la tâmplă la tâmplă
și ceea ce n-are pleoape
e deschis în noi.

Din piatră
a zburat cerul.
Ciomagul a dat ramuri
într-o pădure de capete.
Șarpele a scos limba
din ghemul necazurilor lui.
Timpul s-a pogorât
în inelele copacilor.
Într-un ecou s-a prefăcut
răcnetul celui trezit.

În prima vitrină
e o piatră
în a doua vitrină
fragmentul unui craniu.
Luat de la animale.
Cineva ni-l va lua nouă.
Printr-o asemănare.
Ce, cu ce vom compara.

Convorbire cu piatra

Bat la ușa pietrei.
– Eu sunt, lasă-mă.
Vreau să pătrund în interioarele tale
să mă uit de jur împrejur
și dintr-o suflare să te cuprind.

– Pleacă – spune piatra.
Sunt ermetic închisă.
Chiar și în bucățele de mă spargi,
pietricelele vor fi și ele ermetic închise.
În fire de nisip de voi fi sfărâmată,
nu voi da drumul nimănui.

Bat la ușa pietrei.
– Eu sunt, lasă-mă.
Vin din simplă curiozitate.
Viața-i pentru ea singura ocazie.
Aș vrea să mă plimb prin palatul tău,

---

iar după aceea să vizitez frunza
și-o picătura de apă.
N-am prea multă vreme la dispoziție.
Faptul că sunt muritor ar trebui să te miște.

- Sunt din iatră - răspunde piatra -
și nevoia mă face să păstrez ce-i al meu.
Pleacă.
N-am mușchi pe față să-ți zâmbesc.

Bat la ușa pietrei.
- Eu sunt, lasă-mă.
Am auzit că dispui de săli mari, pustii,
necunoscute, în zadar frumoase
surde, fără ecoul pașilor nimănui.
Recunoaște că nici tu nu știi
prea multe despre ce-ți spun.

- Săli mari și pustii - spune piatra -
dar în ele nu-i loc.
Frumoase, s-ar putea, dar nu pentru gustul
simțurilor tale pipernicite.
Mă poți cunoaște, n-ai să mă știi niciodată,
Cu tot ce am la suprafață îți stau la dispoziție,
și de ce am înăuntru n-ai să te-atingi.

Bat la ușa pietrei.
- Eu sunt, lasă-mă.
Nu caut în tine un azil veșnic.
Nu sunt nefericit.
Nu sunt fără casă.
În lume merită să te întorci.
Intru și ies cu mâinile goale.
Și ca semn al prezenței mele
nu spun nimic în afară de cuvinte
în care nimeni nu mai crede.

- Nu vei intra - spune piatra -
N-ai simțul participării.
Nici un simț nu-ți va înlocui simțul participării,
Nici chiar privirea ascuțită până
la clarviziune,
nu-i bună la nimic

---

fără simțul participării.
Nu vei intra, ai numai dorința acestui simț,
abia începuturile lui, imaginația.

Bat la ușa pietrei.
- Eu sunt, lasă-mă.
Nu pot aștepta două mii de veacuri
să intru sub acoperișul tău.

- Dacă nu mă crezi - spune piatra -
întreabă frunza. Îți va spune ce-ți spun eu.
O picătură de apă îți va spune
același lucru ca și frunza.
Întreabă până la urmă și un fir de păr
din capul tău.
Doar râsul mă doboară, râsul uriaș,
pe care nu-l știu folosi.

Bat la ușa pietrei.
- Eu sunt, lasă-mă.

- N-am ușă - spune piatra.

Bucuria scrierii

Încotro aleargă căprioara aceasta de litere
prin codrul de semne?
Să soarbă apa oare din apa scrisă,
în care botul ei mic se oglindește?
De ce înalță capul? Aude ceva?
Înțepenită în cele patru piciorușe,
împrumutate din realitate,
sub degetele mele ciulește urechile.
Liniște: și-acest cuvânt pe hârtie foșnește
și clatină
crengile „pădurii” cu puterea lui.

Pe coala albă se adună și sar
literele, poate aranjate nefiresc,
frazele asediatoare,
de care nu poți scăpa.

Într-o picătură de cerneală e destulă rezervă
pentru vânătorii cu ochii spre țintă,
gata să coboare pe pana abruptă,
să înconjoare căprioara, și-n țintă să o pună.

Ei uită, c-aici viață nu-i.
Alte legi, negru pe alb, stăpânesc aici.
Ochirea poate dura cât le place, cât vor,
iar gloanțele oprite din zbor,
pot fi divizate în mici eternități.
Dacă ordoni, nu se întâmplă nimic în vecii vecilor.
Fără să dorești, nu cade nici o frunză
nici un firicel nu se sfarmă sub punctul copitei.

Există oare lumea
în care soarta face ce vrea?
Timpul legat de lanțurile semnelor
Să fie oare mereu la comanda mea?

Bucurie a scrierii
Putință a dăinuirii
Răzbunarea mâinii muritoare.

Scrise în hotel

Kioto are noroc,
noroc și palate,
acoperișuri înaripate,
scări interioare –
Vechi dar atrăgătoare
din piatră dar vii;
de lemn
de parcă cresc din cer în pământ.
Kioto este un oraș frumos
de te podidesc lacrimile.

Lacrimile adevărate
ale unui domn,
cunoscător de monumente, amator,
care în clipa hotărâtoare,
la masa verde

---

a strigat,
că sunt atâtea orașe mai rele –
și-a început deodată să plângă
pe scaunul său.

Așa a scăpat Kioto
cu siguranță mai frumos ca Hiroșima.
Dar asta e o întâmplare veche.
Nu pot o veșnicie să mă gândesc la ea
și nici să întreb întruna
ce va urma, ce va urma.

Zi de zi cred în trăinicie,
în perspectiva istoriei.
Nu pot să ronțai merele
cu frica tot timpul în gât.

Aud, că nu știi care Prometeu
umblă cu cască de pompieri
și cu nepoțtii se joacă.

Scriindu-mi versurile acestea
reflectez
care din ele, peste câți ani
vor părea ridicole.

Numai câteodată
mă cuprinde frica.
În călătoria pe care o fac.
Într-un oraș străin.

Unde zidul de cărămidă e zid,
turnul vechi e turn
cojeala tencuiei apare sub un rizalit
în cartierele noi dai peste cutii de locuit,
nu-i nimic,
că sunt firavi copacii.

Ce-ar face aici
domnul acela sensibil,
colecționarul, cunoscător.

Ferească-ne de gips, doamne,
suspină și tu, clasicule
cu piept de fabrică.

Astea se petrec
într-un oraș, ca multe altele.
În camera hotelului
cu vedere în piață
și cu orăcăituri de sugari
ca ale unor pisici lunatece.

Și orașul cu oameni mulți,
mai mulți decât în oale,
în cești, în panataloni scurți, sub paravane.

În orașul despre care știu
doar un lucru:
că nu-i Kioto,
că nu-i cu siguranță Kioto.

Relatare din spital

Am dat cu banul, cine să meargă la el.
A căzut asta pe mine. M-am sculat de la masă.
Se-apropiau orele de vizite la spital.

La cuvintele de binețe nimic nu mi-a răspuns.
Am vrut să-l iau de mână - a tras-o
ca un câine flămând, ce nu-ți dă osul.

Arăta, de parcă i-ar fi fost rușine să moară.
Nu știam despre ce să îndrug cu unul ca el.
Ne ocoleam privirile ca-ntr-un fotomontaj.

Nu m-a rugat nici să rămân, nici să plec.
Nu m-a întrebat de nimeni de la masa noastră.
Nici despre tine, Bobek. Nici despre tine, Tolek.
Nici despre tine, Lolek.

Capul mă durea. Cine cui îi murea?
Am lăudat medicina și trei violete din pahar.

Am povestit despre soare și m-am stins.

Ce bine că sunt scări, pe care să fugi.
Ce bine că este o poartă, care se deschide.
Ce bine că mă așteptați la masă.

Damful de la spital mă face să leșin.

Epitaf

Aici zace ca virgula de bătrână
autoarea câtorva versuri. Odihna cea bună
pământul i-o dă zi de zi seară de seară
cu toate că nu făcea parte
din nici o grupare literară.
Dar nimic bun nu-i pe-acest mormânt
în afară de rime, brusturi și cucuvele.
Trecătorule, scoate creierul electronic din geantă,
și gândește o clipă la a Szymborskăi soartă.

Fotografia gloatei

În fotografia gloatei
capul meu e al șaptelea de la margine,
poate al patrulea din stânga
sau al douăzecilea de jos;

capul meu nu știu care,
în definitiv nu-i unul, nu-i singur,
seamănă de-acum cu oricare
nici de femeie nu-i, nici de bărbat;

semnele pe care le are,
sunt semne fără valoare;

de l-ar zări cumva Spiritul Vremii
dar nici nu se uită spre el;

capul meu din anuarul statistic,
care consumă cablu și oțel

---

stă de-acum potolit,
global fiind drămuit;

fără pic de rușine-i, și nici
nu disperă, că-i șanjabilă;

ca și când n-aș avea acest cap
al meu – personal;
parcă s-ar fi dezgropat un cimitir
plin de cranii fără nume,
destul de bine conservate
în ciuda mortalității;

capul meu, parc-ar fi fost printre ele,
ca oricare altul rătăcit;

iar, dacă undeva își amintește ceva,
e numai viitorul adânc.

EPISTOLELE MORȚILOR

Citim epistolele morților ca niște zei neputincioși,
dar zei, fiindcă știm ce va urma.
Știm sumele care ne-au fost returnate,
cu cine văduvele în grabă s-au măritat.
Sărmani morți, morți orbiți,
înșelați, seduși, slabi prezicători.
Vedem minele și semnele făcute în spatele lor.
Vânăm cu urechea răsfویت testamentelor rupte.
Stau în fața noastră caraghioși ca o chiflă cu unt,
sau o rup la fugă după pălăriile care le zboară din cap.
Gustul lor prost, Napoleon, aburul și electricitatea,
urnele lor mortale pentru boli lecuibile,
apocalipsa fără noimă după Sfântul Ioan,
raiul fals pe pământ după Jean Jacques ...
Observăm în tăcere pionii lor pe table de șah,
numai că mutați cu trei pătrățele mai înainte.
Tot ce-au prevăzut a ieșit pe dos,
sau puțin altfel, aiurit până la Dumnezeu.
Cei mai convinși ne privesc încrezători,
căci le-a ieșit la socoteală
că văd perfecțiunea perfecțiunii.

O sută de bucurii

Fericire și-a dorit,
și-a dorit adevărul,
și-a dorit veșnicia,
priviți-l!

Abia a deosebit visul de veghe,
abia și-a închipuit că el e el,
abia a cioplit cu mâna un fel de luntre
amnar și rachetă,
ușor de scufundat în scafa oceanului,
puțin cam mic, chiar ridicol
ca să ridiculizeze vidul,
cu ochii vede numai,
cu urechile doar aude,
recordul vorbirii lui e condiționalul,
cu judecata respinge rațiunea,
într-un cuvânt: e-aproape nimeni,
dar libertatea o are în gene,
omnisciența și existența
dincolo de carnea neroadă,
priviți-l!

Căci probabil există,
s-a întâmplat de-a adevăratelea
sub una din stelele provinciale.
În felul să energic și destul de zglobiu.
Ca pentru un sărman degenerat al cristalului
destul de serios mirat.
Ca pentru o grea copilărie pentru necesitățile
turmei –
nu-i rău, deja o individualitate.
Priviți-l.

Și-așa mai departe, mai departe și pentru o clipă,
să fie și numai o clipită a galaxiei mici!
Să se dovedească în mare până la urmă
ce va fi, câtă vreme este.
Și este – ferm.
Foarte ferm, trebuie să recunoaștem.
Cu belciugul acela în nas, în acea togă,
în acel pulovăr,
O sută de bucurii, fie ce-o fi.
Sărmanul.
Un om veritabil.

Ioan Derșidan

Modernitatea între domus și agora

Au apărut, în ultimii ani, numeroase cărți consacrate modernității literare românești. La una din aceste perspective ne oprim în rândurile următoare. Ea este o ilustrație / aplicație la tema *trasee ale modernității românești*. În volumul *În intimitatea secolului 19*, de Ioana Pârvulescu (București, Editura Humanitas, 2005), modernitatea este urmărită atât în formele lui *domus* (ale intimității), cât și în cele ale *agorei* (spațiului public). Pe măsură ce citesc și citez din această carte, trei asocieri (ale noastre) tind să constituie fundalul.

Sunt întâi *oglinzile* Anei Blandiana („Pentru o singură lună, / Mii de lacuri întinzi, / Îmi e sete de mine / Și beau numai oglinzi. / Mii de vorbe țipate / Pentru un sens care pierе”), în căutarea unei semnificații și a focalizării. Volumul Ioanei Pârvulescu este expresia acestei dorințe vizibile de claritate, limpezime și atitudine, de coerență. Sunt apoi cele aproape optzeci de tablouri (mici) dintr-o *vedere* amplă, *Galerie de vues de la Rome moderne* (1759), de Giovanni Paolo Pamini (1691-1765), adevărate *povești* / imagini „în ramă”, opuse deformărilor manieriste de orice fel. Căci lectura este fidelă și opțiunile sunt clasice. Sunt de asemenea, în al treilea rând, scenele de viață junimistă cuprinse în romanul *Cel din urmă Armaș*, de Ioan Slavici. Aici apar I. L. Caragiale, Titu Maiorescu, Th. Rosetti, T. Nica, N. Burghele, dezbateri ale dascălilor bucureșteni (I. Manliu, A. T. Laurian), dar și Iorgu Armaș etc.

Atentă la detalii, la viață (autenticitate) și oameni, Ioana Pârvulescu își dirijează cercetarea și scrierea în direcția reconstituirii atmosferei

și intimității secolului al XIX-lea, făcând o „muncă de traducător” și păstrând aproape cărțile restituirii documentare. Situația programată a autoarei este între literatură și documentele care o însoțesc: aspirația spre tihnă și știința fericirii, „la gura sobei”, confortul cuplului (și, de la caz la caz, vătuirea și rezonanța expresiilor corespunzătoare), arta darurilor intime (ceasul, florile, trusa de scris, cerceii, acul de cravată), jurnalul și scrisoarea, lectura, călătoriile, științele și progresul, instituțiile și oamenii (conducători și slujbași) care le trec pragul și traversează veacul.

Autoarea vizitează secolul XIX junimist, aproximându-i intimitatea și înregistrându-i cercurile falangei / direcției noi. Un personaj martor este Topchi-Roos, tunar suedez, la care se adaugă subiectivitatea autoarei (reafirmată în cap. 19) și elocvența documentelor. În specificul scriitorului comparat (Ioan Slavici) ar fi personajul martor și personajul triologic, despre care s-a scris, precum și documentele / sursele care însoțesc literatura. Este o pendulare *voită* între viața cărților și viața oamenilor secolului al XIX-lea. Căci la fascinația secolului se adaugă fascinația *intrării în carte*. Autoarea știe bine că eroii săi sunt „în cărți” și „în carte”.

René de Chateaubriand notează undeva că (el) revine în Franța „odată cu secolul”, aducând și manuscrisul *Geniul creștinismului*, la 1800 (ceea ce repune / readuce în discuție formularea că – doar – *secolul X, XX sau XXI va fi religios sau nu va fi*). Diferite, scrierile *egotiste* ale lui R. Chateaubriand și Stendhal, constituie, alături de cele ale lui Balzac, documente ale vieții publice și private din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Aceștia (invocați aici pentru specificitate) aveau în vedere receptarea / înțelegerea peste / după cincizeci de ani, traversând secolul al XIX-lea. Este un criteriu pe care-l trece și I.L. Caragiale, cu toată îndoiala lui E. Lovinescu. Inventariindu-și incompatibilitățile, Stendhal își clasifică viața (sentimentele, ceilalți, sinele) „ca pe-o colecție de plante”, iar I.L. Caragiale evidențiază viața (insecta e *vie*, piramida nu), căutându-i fundamentele, Nordul și meteorologia, pentru a o face locuibilă, conjugând episoadele publice cu cele private. Prin raportarea la ceilalți, intimitatea (α)pare bruscată / agreată de senzațiile sociale ale autorilor și personajelor lor. E spiritul critic al diferențierii, de la care secolul al XIX-lea nu face excepție. O perspectivă o oferă *domus* și *agora*, spațiul intim și cel public.

Recursul la intimitate presupune o „știință a fericirii” și a organizării vieții: cuplul, familia („rudenia literară și de sânge”), cadourile, discreția, scrisoarea, jurnalul sunt aici câteva oglinzi ale indivizilor și ale epocii. Alte indicii / grile de lectură aflăm din cap. 14, 15, 16,17: „puțină intimitate...”, tainele și spaimele progresului” etc. Căci secolul al

XIX-lea este secolul invențiilor și al mecanicii, al progresului. Mai multe paragrafe sunt consacrate expoziției universale și turnului ing. G. Eiffel. Balurile, cadourile, boema, căsătoriile și divorțurile, lectura și traduceri, sărbătorile, diminețile, serile și nopțile conturează intimitatea, îi constituie mediul prielnic. Sunt conținuturi a căror prezentare este formatoare și astăzi. Ele sunt credibile într-o astfel de *regie*.

Profitând de experiența și cuceririle științifice ale unui secol „în plus”, autoarea lucrează *la calculator* portrete – robot despre *ei, ele, copii, elite, doctori* etc. Acestea trăiesc însă prin „variațiuni”. Dar, precum lui Ioan Slavici, în alte (două) secole, autoarei îi reușesc (admirabil) chipurile feminine, rod al excesului și încrederii. Intimitatea feminină stă sub canoane, dar se manifestă frenetic și individualist, adesea în spiritul vieții. În general intimitatea prezentată de autoare este colorată divers, căci ea se supune deja unei valorizări sociale, face parte din normele acesteia. O individualizează, în cadrul generației, „selecția” programată a substantivelor și algoritmilor intimității și ai agoriei complementare și reșezarea lor în corpul textului de început de mileniu trei.

Elita secolului XIX este deasupra vremurilor și înaintea lor. Intimitatea locuitorilor secolului al XIX-lea (*ei* și *ele*) e „dezbumbată” lingvistic și atitudinal, căci tranziția pare explicată prin constatarea lui I. L. Caragiale că „reforma trece, năravurile rămân”. Când mă documentam pentru cartea *Clasicii junimiști și învățământul* am fost surprins atât de inițiativele numeroase ale autorilor clasici în problemele învățământului, în cei optzeci de ani în care l-au slujit, cât și de *procesele* / *judcățile* / *tribunalele junimiștilor*, de „marginile adevărului” în viața intimă și publică. Ne urmăresc cu reproș, de exemplu, capetele de acuzare ale adversarilor politici împotriva lui Titu Maiorescu, pentru gestiunea ministerului său și cele împotriva lui Eminescu etc.

„Cu o nestăvilită poftă de viață”, oamenii secolului XIX (secolul „oamenilor de acțiune” și al „voinței de a schimba lumea”, dar și al poștalioanelor) se îndreaptă optimiști („vii”, „eterni adolescenți”, scrie autoarea) spre modernismul economic și estetic, iar unii dintre ei le și cuprind / anticipează prin viața, activitatea și lucrările lor. Autoarea reface *atmosfera* acestui drum, situându-se „între roman și document”, într-o „tălmăcire” / traducere programată și aspirând la o „stare de spirit” – din ea fac parte admirația, acțiunea, pofta de viață, energia, încrederea în viitor, femeile frumoase și bărbații altruști (realiști și idealști), interesul pentru ceilalți, umorul, crezul umanist și dorința de libertate. Este o întoarcere între contemporani a autorilor / scriitorilor care sunt și oameni de acțiune, înfăptuitori și supraviețuitori, unii, precum Titu Maiorescu și Petre Carp, „deasupra vremurilor și înaintea lor”. Viața publică și cea privată, intimitatea și chemarea socială sunt

astfel text și context – familie (bărbați, femei, copii), lectură, principii și idealuri, progres, opțiune, pregnanță a detaliilor, rigoare a criteriilor și existență armonioasă. În secolul al XIX-lea viața are „sens, fir și ideal”, scrie autoarea.

Epoca e reconstituită prin familie, zile, bărbați (cu pălărie, mustăți și baston), femei (naturale, trecând canoanele frumuseții) și copii, scene de viață particulară, lecturi și traduceri, sărbători, trup și suflet, tragedii, boli (tuberculoza) și moarte, „Flori, clopote, petiții”, scrie autoarea, iar cititorul (ce sunt) adaugă / citează în același registru literar: „beteală, flori, zâmbete, lacrimi”. Există mult gust bun în această carte. Programul autoarei, convențiile epocii și discursurile care se conturează din documentele de însoțire a literaturii și artei constituie cadrul acestei *deschideri* a volumului pe care îl prezentăm: în el intră, în premise și structură, numeroase inițiative, *viețuiri*, grupuri și personalități, conflicte și prejudecăți ale secolului și ale secolelor, performanțe și iluzii, scene (selectate) de viață particulară și publică etc.

Înregistrând oboseala (generală) a unui secol „în plus”, doamna Ioana Pârvulescu se apropie de oamenii „care au fost” la *începutul de drum* al modernității românești. Elita secolului al XIX-lea n-a trăit marile războaie și nici experiențele de gulag. Ne reamintim că N. Steinhardt distingea în *secretul Scrisorii pierdute* caragialiene aspecte privind mila creștină și înțelegerea umană (nu abjecție și ticăloșie).

Eseul doamnei Ioana Pârvulescu se află „între roman și document”. Elita și secolul XIX (bucureștean, în primul rând) stau în atenția autoarei. Așa cum s-a spus adesea, între spațiul public și cel privat există tensiuni și complementarități, „transgresiuni” și o graniță „difuză”, de reformulat. Este una din ideile principale care stau la baza monografiei lui Caius Dobrescu despre *Mihai Eminescu* (Brașov, Editura Aula, 2004), întâlnită și în cartea pe care o prezentăm. În exemplele autoarei de secol XIX românesc intimitatea și agora comunică, se completează. Astfel, documentele (jurnale, scrisori, memorii etc.) înregistrează și acordurile cu lumea, nu doar sfidările vechi (și noi) și distanțele. Intimitatea ne apropie de rădăcina lucrurilor (ereditară și familială) și de mesajele interiorității (legate de gând, spirit și cuvânt, de familie și de ceilalți). Pot fi identificate și alte zone și deliberări privitoare la inocență, vulnerabilitate, idilic, niveluri ale originalității, creației, persoanei, participării și formelor literare și istorice.

„Tirania opiniei este la fel de prostească în orășelele din Franța ca și în Statele Unite ale Americii”, scria Stendhal, în 1830. Tensiunea dintre *domus* și *agora* și presiunea publică, de secol XIX, *deschide* imaginarul creator. Este înregistrarea *sfârșitului* romanului *Roșu și negru*, la confluența romantismului cu realismul: „neajunsul domniei opiniei publice, care de altfel aduce *libertatea*, este că ea se amestecă acolo unde nu ar trebui;

de exemplu: în viața privată. De aici, tristețea Americii și Angliei. Pentru a evita să se atingă de viața privată, autorul a inventat un orășel, *Verrières*, iar când a avut nevoie de un episcop, de un juriu sau o curte cu juri, a plasat totul în Besançon, unde el nu a fost niciodată”...

Comparând cuprinsul cărții analizate cu „figurile emblematice” prezentate de istorici (Cf. *Omul secolului al XIX-lea*, Iași, Editura Polirom, 2002), înregistrăm totodată statutul unor profesii, condiția cetățeanului, programul reformelor însoțind evoluția economică, socială, politică și culturală dintre 1789 (anul Revoluției franceze) și 1914 (anul declanșării primului război mondial) și manifestarea profesioniștilor, a inginerilor, medicilor și profesorilor, a inventatorilor. În repartizarea rolurilor sociale, familia, rațiunea, știința și religia își dispută influențele pentru conturarea unor trăsături / variante ale acestui om. Căci, altfel, „*omul secolului al XIX-lea nu există*”. Există însă viața publică și privată a variantelor sale și statutul social diferit al acestora.

Spațiul intimității este unul larg și protejat (încă) în acest secol, în care încep să funcționeze mecanismele instituționale. Fără a se insinua sau exhiba, intimitatea aduce / propune în spațiul public valori și virtuți tradiționalizate și personalizate: familia, dragostea, caracterul, munca. Căci în anii care vin / curg intimitatea va fi influențată, agresată și diminuată adesea, cu toată povestea *propășirii* bărbatului, a femeii, cetății și cuplului. În secolul al XIX-lea deasupra capetelor cuplurilor de îndrăgostiți / dansatori stau umbrele de soare sau de ninsoare. Ceea ce cartea sugerează, fără a prezenta însă *valsul la cramă* (la Ioan Slavici), ca notă de diferențiere. *Realismul poporan*, de exemplu, împacă asemenea accepții și adaptări, caracteristice Europei Centrale și canonului literar al epocii. Trecerea eroilor stendhalieni „de la roșu la negru” (Gilbert Durand) ține de spiritul acestui veac (al agorei și intimității), început de romantici și încheiat de naturaliști și simbolisti. Totodată structura dublă (roșul și negrul) este identificată / prezentată la Stendhal și Flaubert de către René Girard și ca o anticipare a grotescului și tragicului secol XX.

Examinarea tabloului social românesc arată că modernizarea este inevitabilă și că imitația se produce fără alegere. Prefacerile sunt numeroase în familie și în societate, mediul / cadrul se schimbă, dar oamenii sunt aceiași („nu există pe pământ speță zoologică mai unitară decât a regelui creațiunii”, scria I.L. Caragiale; „la urma urmelor, toți sunt la fel”) și fac față acestor transformări și *tranziției*: simularea, stimularea și inițiativa se datorează elitelor. „*Lumea românească la 1900*” (Ion Bulei) are atribute ale modernității, cu înnoiri și cu tradiții provenind din realitățile etno-istorice.

Păstrând proporțiile, natura și premisa demersurilor, arăt că analiza autoarei concordă cu aprecierile istoricului Neagu Djuvara (din

vol. *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne, 1800-1848*, București, Editura Humanitas, 2007) privind complexitatea „straturilor de cultură” – și a „analizei spectrale” – ritmul rapid al modernizării / occidentalizării și încrederea în „poveștile adevărate”. Rezonanța publică, zorile vremurilor noi și atenția la „alfabetul tranziției” unesc și credibilizează documentele și cele două lucrări atât de diferite. „Pactul autobiografic” este esențial în prezentarea identității și a modernității și autoarea urmărește cu atenție „alfabetul” acestor secvențe publice și private, normele, practicile și moravurile, rolul personalităților și formele emancipării.

Falanga junimistă și direcția nouă, în accepția / formularea noastră, se constituie treptat prin program, creație / activitate și caractere. Trimiterile autoarei sunt spre mileniul trei și permanențele românești, căci morala și mentalitățile pot fi / trebuie influențate, câtă vreme „în viața românilor, iambii suitori ai bunelor intenții alternează cu troheii coborâtori ai faptelor și cu săltărețele dactile ale răsului”. Fenomenele românești, mentalitățile și oamenii sub / peste vremuri stau în atenția autoarei în această carte, ca și în cea despre Bucureștiul interbelic. O comparație între junimiști și criterioniști nu-mi dă pace aici. Mircea Eliade scrie că intelectualii autentici (clar-văzători, „creatori de valori și de fapte”, care își pun problema de a nu rata misiunea generației lor) „experimentează viața direct” și văd „dincolo de cotidian”. Când ideile lor ajung „materie de foileton în reviste de provincie”, ei gândesc deja alte idei care lucrează în oameni și în istorie.

Scriind că Davila „modelează viața medicală sub patru domni, dintre care trei îi devin prieteni” și că sub protecția lui Carol I „își desăvârșește în cea mai mare măsură opera”, autoarea aduce documentarea și portretistica în zona verdictului potrivit pentru un personaj „fenomenal” al acestui secol. Investigarea „intimității” medicale a secolului romantic o recomandă astfel pe Ioana Pârvulescu pentru cercetarea / folosirea procedeelelor / tehnicilor realiste și naturaliste și de reconstituire istorică. Inserții precum cele privind „medicina după Matei”, „spaima molipsitoare”, ori mortalitatea în spitale situează cazistica diversă acumulată cu interes de cercetător în zona problematizantă și probantă a autorului doric și cercetătorului bazat pe documente. Despuierea documentară (bibliotecile personalităților intră aici) și cercetarea mecanismelor trupului și spiritului se face meticolos, cu plăcere și discernământ, pentru o mai dreaptă așezare a valorilor și (reală) înțelegere a lumii în care trăim și a oamenilor care o alcătuiesc. E o opțiune / descriere (vizibilă) a creativității, a formei / formulei și expresivității.

Tradiția, familia, programul formator, meteorologia și anotimpurile influențează mentalitatea și atitudinea trăitorilor în secolul al XIX-lea.

Cine citește discursurile parlamentare ale lui Titu Maiorescu și urmărește activitatea lui ca ministru al instrucțiunii și cultelor, de exemplu, înregistrează meritele acestuia în restaurarea bisericii Episcopale de la Curtea de Argeș și-și explică această „selecție” a autoarei pornind de la jurnalul criticului. Semnificația largă a altor fapte maioresciene rezultă din mărirea subvenției acordate școlilor românești din Brașov, ori din convingerea că oamenii de valoare dau identitate instituțiilor în care lucrează etc.

Prezentând cărțile formatoare, autoarea scrie că ele „vin mereu în ajutor” (dacă „sabia lecturii” e potrivită), căci „viața intră în carte, cartea intră în viață și cartea intră în carte”: spune-mi ce citești ca să-ți spun cine ești, la care se adaugă (în alte capitole) spune-mi cum călătorești, cum ai bucătăria, cât săpun folosești, cât timp te piepteni, ce algoritmi ai (moștenit) din familie, din texte și contexte ș.a.m.d. Reconfortează, aici, spiritul (ales) al vieții și tentația idealelor și deprinderile firești, dezbărarea de conveniențe.

Documentarul și subiectivul fuzionează în cazul autoarei, pentru a surprinde epoca, formele ei viabile, identificate în latura lor intimă, neașteptată. Dezvăluită, intimitatea secolului al XIX-lea este una remarcabilă (într-un acord profund cu valorile durabile) și susține viața publică tumultoasă a principalilor reprezentanți, a liderilor / elitei, dar și a celorlalți, îi asigură continuitatea și-i livrează / conturează principiile. Același combustibil natural însuflețitor, inepuizabil, pătrunde în vasele comunicante ale vieții private și publice, acordându-le, arătându-le fețele și convențiile, căldura și pericolele. Locuitorii secolului al XIX-lea fac față destinului și bolilor, comandamentelor istorice și mesianice cu demnitate și încredere, având conștiința angajamentului și sacrificiului, a întâmplărilor / evenimentelor în care sunt cuprinși, la care participă. *Intimitatea* confirmă scara de valori a secolului și a posterității, nuanțând-o. Astfel, discursul cultural și politic pașoptist și junimist (în accepțiile lui Sorin Alexandrescu, de exemplu) capătă rezonanța vieții de familie și a documentelor însoțitoare ale vieții sociale în care contează reprezentarea celorlalți și autenticitatea confesiunii.

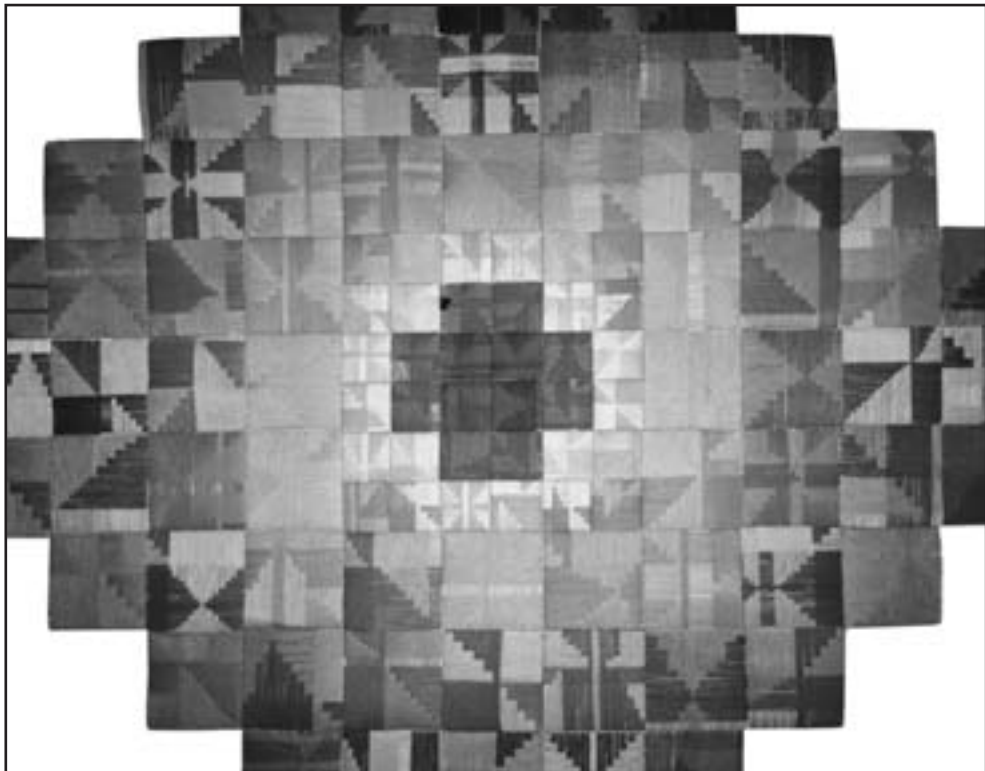
Sunetele muzicale ale secolului al XIX-lea, din cartea Ioanei Pârvulescu despre intimitate, sunt numeroase. Ele individualizează / definesc secolul și oamenii acestuia. În pregnanța scrisului autoarei putem cuprinde, aici, de exemplu, unele informații privind receptarea lui R. Wagner de către Titu Maiorescu, orfismul eminescian și interesul pentru muzica lui G. P. Palestrina (1525-1594) – readucând în discuție cele două stadii istorice ale evoluției artei (epocile de cult și epocile de cultură), opțiunea lui I. L. Caragiale pentru muzică și Beethoven etc.

Capitolul 12 al cărții are în centru un eveniment muzical (semn că muzica adună): concertul violonistului Pablo de Sarasate, din 15 februarie

1882. „Reconstituirea” se face după jurnalul lui Maiorescu, articolul lui Eminescu din „Timpul” despre „arta adevărată” a romanticului Pablo Sarasate (tehnică și inimă), prezentarea celebrului violonist de către I. L. Caragiale (probabil), în „Timpul”, scrisorile dintre Eminescu și Veronica Micle.

Desprinderea muzicală, politică și epistolară (intimă) o surprinde autoarea, de exemplu, prezentând comparativ câteva episoade, nopți (cum ar fi „de marți spre miercuri 1882”) ale lui Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, familia Kremnitz, cu trimiteri la orizontul cunoștințelor și la absenți etc. Este un *scenariu* vizibil și în alte secvențe ale cărții, care poate intra în/tre caracteristicile acestui tip de scriere / scriitură creatoare / activă, cu *variațiuni*.

Ca într-un detaliu de frescă, autoarea (își) cuprinde o *fotografie* pe coperta cărții, în acord cu cap. 19, al subiectivității și depășind arta mimesis. E ca o încercare de frecventare a unui *Autoportret într-o oglindă convexă*, accentuând prelucrarea / metamorfoza, dar supunându-se personajelor și lumii pe care o reprezintă, nedeformate. Țărâmul acestei intimități este unul visat și râvnit. Deopotrivă autoare și cititoare de texte expresive, Ioana Pârvulescu străbate, cu cărțile pe masă, etapele identității și identificării, evitând decalajul și dezacordul, topind stridențele (de orice fel, care nu au loc în intimitate) și înregistrând cu surprindere, cu termenii lui Georges Poulet, că-și asumă „conștiința mirată a unei existențe ce nu e a mea”, dar aș vrea / ar putea să fie, adesea, aceeași. Cartea conturează un stil și definește o stare de grație.

Angela Popescu Roman

Un singur poem

Erwin Messmer

Societate vigilentă

Creșteți
și vă înmulțiți

α rostit Dumnezeu
făpurilor create

Acestea au înțeles
misiunea

Dar și celulele
fură foarte atente

Celulele statului

Celulele corpului

Produsul social brut
se înmulțește vertiginos
împotriva victoriei sale finale

În general
horcăielile victoriei

seacă încet
ultimele lacrimi

traducere de *Radu Țuculescu*
și *Blanka-Rachel Cristolțan*

Poeme

Leo Butnaru

De regulă

de regulă (și
gramaticală)
pisicile intră în literatură
deschizând ușa muzelor cu
ghearele lor în formă
(și formalism)
de paranteze
((((- cinci -))))
și altele cinci

ceea ce nu mă împiedică
să-mi amintesc
autocitându-mă
că - tu
poezie
pe nimeni nu l-ai făcut cu adevărat
fericit
ci
mulțam și pentru atât -
mai puțin nefericit
l-ai făcut..

Haiku, scutece

trei rânduri o metaforă sau două – păi
se par a fi scutecele în care crește poemul japonez
în pruncia artei sale

Clasicism versus modernism

...astfel că
așa cum stai tu și – eminescian –
auzi cum iarba crește
privește
fii supraomenește de atent cum
hidraulica
pneumatica melcului
mișcă
ridică
înalță ceva în univers

depine de
la caz la caz
ce anume mișcă
ridică
înalță în univers
pneumatica
hidraulica
culica ulucului de calcar
și
alunecătoare materie-iluzie inelată – mel-
cul

Important

norul ca norul

însă e important
ca umbra lui să fie ecologică...

Conștientizare

luminat de cutezanță ca amestec de curiozitate
voință și revelație – subminezi iluzii, fantezii și
relativități, pentru că vidul ca proiect aparent
e încă de studiat, de reformulat prin
modificarea de optică a lumii ca lentilă
sau doar – încă uman – ca ochi

pleci din mizeria sentimentului în care mereu moare ceva
inclusiv ceasornicile lui Dali și Sorescu

posibilitățile nimănui, spațiu fără atacanți/ actanți prin
acidul ceții ce roade lăncile cavalerilor
și potcoavele cavaleriilor
scafandrele argonauților

și totuși

învingi fără să învingi
însă nimeni nu are a-ți privi cu uimire zădărnicia

uiți numele pe care ți l-ai asumat și care de fapt nu exprimă
vreo esență a preocupărilor celui care crede că mai e, mai e de
gândit la predestinația cârțitelor; mai e, mai e când palpită
țărâna mușuroaielor pe care le (tre)saltă – vreun semn, probabil
că se va crăpa de ziuă și de filosofie – aceasta cu idei care
mai totdeauna rămânând doar atitudine, fără să ajungă
mișcare. Înainte-e-e...- 'arși!

Numeralul absolut, posteritatea

în ce privește viața fiecăruia dintre noi
absolut e doar numeralul

○

deoarece nu se poate să avem Două
adică – mai mult de

○

viață;
anume că numeralul

○

ce poate deveni lesne fatala exclamație

○!

în ambele cazuri existând și
○
aluzie la
○
(zero)
gaura covrigului sau
ogarii postumității alergând cu covrigi în coadă
precum și la celebrul citat aproximativ din Shakespeare:
pe cei morți gloria nu-i (mai) ajută

Strigarea numelui

pe la miezul nopții universale
cineva strigă: „Shakespea-ă-are!”
și
lumea aprinde luminile
se pune în mișcare...

Parfum

ziua reflectată în
prismaticul flacon de parfum – o
galerie de autoportrete mutilate
ale unui trib de flori

Benevol

Doamne
să nu te gândești cumva
a-ți asuma cine știe ce
neplăcută responsabilitate de
sinistru protocol:
grație Ție
eu trăiesc benevol
și nesilit de nimeni

Psalm

Întoarce-te, Sulamita...
Cântarea cântărilor 6,13.

„Cu fața la zid!” îi stiga
propria sa conștiință
și ea
Sulamita
se-ntoarce cu fața la falnicul spate
al lui Solomon
sărutându-i omoplații

Intens *(ecou 1990)*

peste cupola de peruzea a Samarkandului
cerul își paște bobocii de aur
de cât îi tot privim
ne dau lacrimile
deoarece curiozitatea intensă
e predestinată înlăcrimării prin cunoaștere
când altfel se văd
calea (dez)orientul lumea – demitizate
întru a le face ceva mai puțin suportabile
în schimb mai acaparante

Boschet de trandafiri *(motiv tătarăsc)*

S-au scuturat trandafirii.
A steblă uscată – astfel
obida arată.

Pasăre iematică
boghetă ca lapovița
ție nu ți-au rămas decât spinii
spinii...

Salon

În salonul de spital
rând pe rând intră surorile medicale
să vadă pacientul ce seamănă leit cu
Marcello Mastroianni.
- Ce păcat că e pe moarte... - șoptește
sora medicală care seamănă leit
cu Sophia Loren
scăpătată
până la condiția de infirmieră...

Despre imn

nu o dată
imnul vreunei țări nu e
regele melodiilor ci
caporalul lor

Autori, cerneluri

la ora tușelor și retușărilor vespérale
renaște un om dintr-o pasăre
se recalctuește un suflet dintr-un zbor
și dintr-un orizont
și pergamentele își reumezesc cernelurile secrete
caligrafiile psalmilor, vinițelor vineții - anume
în atare stare îmi place să le recitesc
să fac strigarea catalogului bibliografic din Alexandria:
autorul? titlul? anul nașterii? cel al nenorocirii
prin neantizare?

fertilitățile antichităților
mănoșenia pioșilor copiiști în
cărțile-cenotaf
în cimitirele enciclopediilor - pretutindeni
renaște ceva
recalctându-se, rescriindu-se cu
cerneluri de viață lungă, chiar dacă nu
eterne

---

*Din cartea în pregătire „Din sens opus”.

Poeme

Dan Mircea Cipariu

poemul matriță. dimineața magicienilor

„să atingem cât mai de aproape viitorul”
frumusețea lui aruncă barje de diamante la mal
și soarele se gândește și el temător la sfârșit

frumusețe ca o sabie ce taie nodul gordian
și Noul Ierusalim în două
frumusețe a minții mele a ratărilor mele
undă corpuscul
joc de doi
deal vale vale deal
suflet cu o mie de fețe
motocicliștii aștia din piele și carbon trăgând după ei cutii de
cola și bere

viitorul nu-i pasărea pheonix
viitorul e cea mai tulburătoare frumusețe

---

poemul matriță. viitorul

Deliei Cojocariu

patefonul face o mișcare de rotație
între creier și himen
între himen și creier
ca și cum ar cuceri baricada cu rebeli și amante părăsite
ca și cum te-ar pregăti pentru moarte și inițiere

„să bem!” – ne îndeamnă el

„să bem pentru așteptare”

„să bem pentru lista de eșecuri”

rachetele de apărare Patriot
stau la pândă în sufletul meu
împreună cu elicopterele
și luminile de recunoștere

patefonul curge pe munți și pe văi

„să bem!”

„să bem!”

„să bem!”

„și mai ales să ne uităm viitorul!”

poemul matriță. îngerul

bătaia peștelui în oglinzi leproase:
zero poezie
zero trăire
eliberare prin exces

creierul meu e o țară lichidă din care se va naște Finalul
dar asta nu-i de ajuns
pentru a multiplica la nesfârșit lupta cu sinele

---

inima mea se dezlănțuie până sus
în partea fricoasă
în partea învelită de timp și de spațiu
în partea care aruncă în aer schema socială:
muncă – aritmetică – instincte primare

citesc biletul scris de Înger
la Zidul Plângerii:
"în fața Domnului nu se fac reverențe!"

poemul matriță. accidente interioare

nu te mai ajută nici forța
nici detaliile vulcanice ale visului

nu te mai ajută nici orele date peste cap
trupul ți se face plantație de sclavi și cafea
așteptând ghețarul
să intre direct în encefal

înlocuiești neputința de a-ți pune pe cap
lauri și steme
cu lipsa acută de afecțiune și glucoză

o nouă gimnastică de turbioane și spaime
își desemnează la Olimpiadă idolii

cearcănele îți revendică tot mai mult partea de sus a Ființei
rupi fișa de venituri și cheltuieli
scrii împăcat cu destinul – „poemul matriță. accidente
interioare”

luna mestecă resturi de sintaxă și suferință
gunoierii par resemnați
în timp ce o sută de dobermani sar înfricoșați
la beregata prezentului

---

poemul matriță. „împotriva celor
care se alipesc de idoli!”

ger și flori austere
o colonie de senzații și umbre caută în subconștient
forme necenzurate
câmpii de maci
opium
și binecuvântarea dinaintea Finalului

știrile rele îți înnegresc ficatul
ca o nouă ideologie a consumului
ca o târfă cuibărită între tine și Dumnezeu

ștergi timpul pierdut
migrațiile subiective dintre lexic și sânge
10000 de soldați încremeniți în vis
te pun să scrii și să juri
„nu schimbi lumea pentru nimic
limba îți e ascuțită pentru măcel!”

poemul matriță. pure music
Mariei Răducanu

șterg și adaug peste teoria relativității
„morții cu morții
viii cu viii”

ademenesc sfârșitul
și pe cei din rețeaua de fantasma și incertitudini

dragostea trece prin mine o mie de oglinzi mincinoase
dragostea trece prin mine gânduri negre
batiste albe
dragostea trece prin mine lumini din clubul de noapte
lumini de atac

„când se lasă seara peste București
eu mă uit la tine
dar văd că nu ești!”

---

singurătatea scade și crește
ca un șirag de iluzii la gât

„eu mă uit la fete
dar văd că nu ești!”

poemul matriță. pierderea de sine

înroșesc imaginarul și trupul lui de profet
cu dezordinea
cu jurnale secrete
cu flori carnivore
trăiri
fete
băieți

un labirint perfect de fantasme și incertitudini
o burtă cu stele fixe și suferință
din care voi ieși pregătit să nu spun nimic nimic nimic

forme și formate despre pierderea de sine
sentimente electrocutate la știri în direct

merg pe picioroange
luna îmi e inimă și ceas interior
scot limba
mestec 2000 de ani de dezordine și așteptare

poemul matriță. ieftin și bun

același text fără urmări și întoarceri din drum
îmi bate în țeastă ca o pasăre ce și-a pierdut răsăritul

același caiet cu rescrieri
în care am adăugat cu roșu
- Hai liberare!
- joaca poate începe numai după orele de culcare

„să desfințăm lumea și s-o înlocuim cu cifre și știri”

---

e tatuajul care mă prinde între cartea de rugăciune
și cartea de vis

umblu cu pălăria de spaimă și iluzii întinsă
cu bastonul alb peste Cuvânt
„moartea nu există decât ca o spălătoareasă
într-o fabrică de săpun
moartea e un producător ieftin și bun”

poemul matriță. ciocolata Hamlet

am fost harnic anul acesta
mașinăriile de făcut accidente interioare
cu funcționat impecabil
cu toată puterea
cu toată suflarea până la tâmpile
cu istorii și caligrafii necenzurate

culeg și adun / trăiesc și împart
biografii și calești
curve și cardinali

poemul matriță. din ce în ce mai mult în propria mea viață

viața între codul de bare
cartela sim
telecomanda cu vești apocaliptice și pornografii
insuportabile

viața între mai multe echipe de filmare
între mai multe clipuri despre viitorul care sună
întotdeauna bine

viața între calupuri de publicitate și sondaje despre
cum pot obține europenii orgasmul cosmic și o
monedă unică tot mai profitabilă

---

trăiesc din ce în ce mai mult în propria mea viață
într-o țară interioară
în care așteptarea și singurătatea îmi dau binețe

sper să ajung și eu pe Himalaya și să scriu:
„viața n-are rost cu Coca-Cola!”

poemul matriță. fuga din Egipt

stingem lumina
până când universul se face mic foarte mic
ca un fum dintr-o pipă a păcii
ca o peșteră care așteaptă să-și nască pruncul

facem jurnal
să nu rămână nimic nescris
atunci e frumos
fără încurcături și regrete
punând la cale fuga din literatură și din Egipt

”nu stăm în loc ci
doar pe armate de simțuri!”

zeii învinși petrec stingheriți cu noi la masă
soarele trece cu sulii și scribi
din dormitor în taverne

întunericul iese din noi efeminat și trist

întunericul are gâtul subțire și lung

întunericul ne cântă de spaimă și final

---

poemul matriță. final fericit

„poezia a ajuns la sfârșitul ei!”

„filosofia a ajuns la sfârșitul ei!”

„istoria a ajuns la sfârșitul ei!”

un zeu absent
îmi biciuie trezirea și spaimile ei

arunc cuvintele și biologiile lor în aer
arunc telecomanda cu gândiri și impulsuri primare

„singurătatea pune în mișcare
turbulențe
și știri!”

„singurătatea așteaptă întotdeauna un final fericit!”

Poeme

Balázs F. Attila

Cavalerii goi
(Meztelen lovagok)

ce-a rămas din noi
din cavalerii zilelor anoste
cei ce fuduli sărbătoreau
ale noastre pierdute bătălii
în vreme ce precum umflate baloane
plesneau de furie
biruitorii noștri
ce-a rămas din noi temerarii
ce ne-am abandonat umbrele
dar noaptea acestea s-au reîntors tiptil
și dimineața ne-am trezit
cuibărindu-ne-n calda lor toropeală?
noi cei care așa am crezut: dacă suntem – și cuvîntul este
și prin cuvînt suntem și vom fi –
prin albe coridoare pășim
în afara oricărui timp
căci ne-au șters visele în timp ce dormeam
și la hotarul trezirii
ca buimaci ne măsuram unul pe celălalt
și pe noi înșine:
ce-a rămas din noi?

Pată neagră în Soare
(Fekete folt a Napban)

cu dureroasă tresărire se trezește această zi
visul își învăluie pătura-i fantomatică
dezgolit teren de dezbateri e sufletul –
prăbușit în sine moțâie fotoliul
α maică-mi dublură – mic ostrov
în al valurilor veșnic asediu
orbește trage cu ochiul oglinda
tău fără fund
ți-a absorbit chipul o femeie!
și noi zadarnic pîndim de pe buzele-ți desprinșii fluturi
îngeri risipitori adună-n buchet
cu grijă crescutele-ți flori
din vers se-aștern cuvintele
broască-n picioare călcată: dispoziția mea
șonticăind se tîrîie-al meu suflet
marmorean îngheață dezmierdările noastre
vîntul lasă-n urmă coama copacilor
și icnind se culcă la poalele căpîlnei
privighetoare plînge pe-albastra scenă α cerului
privesc în soare: pată neagră
de-acum pe orice-mi va cadea clipirea
pecetea doliului îl va-nsoți
doar mă chiorăsc în lume deznădăjduit
plîngînd ca un copil pribeag
și lupt mai departe – α lor este jocul –
cu pămîntenii și cereștii zei
jumătatea vieții-mi îngroapă doamne
bubuie înjurăturile ca moara de rugăciuni
du-i trupul ce pentru ei s-a sacrificat
α sufletulu-mi cealaltă parte iadului o dau
mută-mi e despărțirea mamă
dar veșnic ca susurul de jelanie
al izvorului țîșnit din poala stîncilor
bubuie orașul în clopotul cerului
și pîn' ce căldura palmei tale ne-o amintim
rugi rumegînd ca pe-o gumă
se deapănă viața-ți de fulger în noapte orbită
cu flori acoperim α pămîntului rană
și-apoi mergem în întuneric pe-ale noastre
pierdute cărări

---

să trăim ceea ce ni s-a rînduit
pîn' ce-n locul tău de pelerinaj mamă
în mici petale ale cerului margini
și-a ochilor tăi azur le fură Dumnezeu -

(missa bestialis)

milă pentru noi
iertare pentru noi
milă de la noi
iertare de la noi
milă pentru noi
ne lepădăm de glorie
căci compromisă
suspectă e orice bunăvoință suspect e orice revoluționar
pe patul lui Procust principii și idealuri
de nevăzut în poveștile de azi
cu zmei ne luptăm
căci pe noi așa ne-au învățat
că zmeul e rău și are șapte capete
ca să fie ce să retezi
deși cît mi-aș fi dorit
din cele șapte capete-ale zmeului măcar
unul să tai ca acestui sfînt
divertisment plăcerea-mi nu
aș putea fi acum cu șapte capete
în defavoarea-mi încîntîndu-mă
și rătăcesc în labirintica-i mățărăie
aici și acolo popi arhangheli tirani
portari mascați birocrați uniformiști
ce taie calea și-mi cer conștiința
unde viza unde ștampila unde semnătura
unde aprobarea unde recomandarea
mita între foi strecurată și scriu pe ea
și corectează mototolesc - mîzgălesc
apoi o prind de-ndoita-mi spinare
ca pe-o șosată mea culpa mea culpa
și cărnița-mi în sens figurat căci pîn' ce
acolo-am ajuns s-a terminat ori au dus-o
împreună cu decorul -
Kyrie eleison

---

miluiește-i pe ei
căci nu știu ce păcătuiesc
pentru-al lor idol cei ce coboară
de pe bine-păzitul lor tron ceresc
printre oameni eh nu pentru a-i schimba
ci doar pentru-a savura greutatea zeității lor
sub care mii se gârbovesc în timp ce
la marile messe cîmpenești din plin gîtlej
și-ncinse pălmi – căci ce multe
a adus această nouă religie
tu văleu doamne
miluiește-i Dumnezeu Doamne
căci noi îi iertăm
ăsta-i al nostru cel mai mare păcat –
cine ne scoate din mocirla ce-i
de văzut și totuși de nevăzut
cu ochi căscați căutăm urmele
desculților noștri strămoși care
mai totdeauna se pierd în posadele
mîloase ale regatului de papură de la Mohaci
cu ce mai simțire pășesc înainte
printe buzduganele trestiilor
titulatoriști cioflingari lozincari
băloși ăstora nu le trebuie milă
cu ăștia nici măcar Dumnezeu cel mare
păi ce vrei tu solitar excentric
lanț lanț nu-i lanțul Esterei
doar dansul care-i ultima zvîcnire
al cui mort este?
pe noi nimeni nu ne va jeli
păi hai mai întii să ne jelim singuri
Christe eleison
măi pește bărbos nu demult
în furgonu-ntunecat te-au băgat
și ți-au tuns lungul păr și barba
cum ar sta moacei tale-alungite de jidan
cravata? așa-i fi ca un
agitator subțirel și agitat sau
ca un liftier nu voi fi o victimă
mă vîr bine și eu în luminoasa
reclamă-a cotloanelor vieții de unde
amărăciune și bucurie fișnește-n suflete
în chiloți ce multe pot fi în numele tău

---

omnipotent zeu impotent Dumnezeu
pentru exemplificare în pat mai degrabă (te uită bine
cin' se-ofensează) mai degrabă acolo decît pe-absurdele
cîmpuri de luptă o tu surdule cîtă oroare
au comis in nomine tuis cîtă rușine și
mișelie în numele tău tu profet în papuci
abusus bestialitas bigamia censura clausura
crimen degradatio delictum denuntiatio
duellum ebrietas executio ignorantia infamis
inquisitio interrogationes martyrism
perquisitio provocatio sequestratio
violatio etc. toate acestea le-am uitat și
crimele noastre minore le rumegă le plescăie
se revoltă cu plăcere frigizi birocrați
matroane prostituate bătrîne și respectabile
mame tătici care și-au dat seama sau nu
și-au dat seama că-au îngropat talentul
și l-a mîncat rugină
nimic mai înfiorător ca atunci cînd
eunucii cîntă imnuri de dragoste
mea culpa
că am dus spre ceva
că n-am dus spre nimic
că-s bun
că-s rău
că mă agăț de materna-mi limbă
că am uitat-o
că plec
că rămîn
că grăiesc
că tac
că am crez
că nu cred în nimic și nimănui
azi credo-ul meu nu va fi compensatoare satisfacție
o biet necredincios plesni-mi-ar fața
cu-nghețatele-i degete nonagenar părinte sufletesc
ale cărui cuvinte nici măcar microfoanele nu le-au mai
reținut darmite micuții necredincioși enoriași
cu-a clopotarului nevastă-n frunte ai cărei
inflamați douăzecișicinci de ani
așa se mai ițeau din decolteul hainelor încît
arătătorul mi s-a-mpotmolit pe douăsprezece și
în vreme ce părintele strangula cu proteza

---

lividul corpus sîngele (o nu al celui uns)
bulboane fora în venele noastre
și la marginea prăpăstiilor conștiinței noastre așteptam
bătăia clopotelor de seară cînd în întunecimea bisericii
ne-am îngrămădit deodată dorind și
temîndu-ne să ne-atingem și cum nu
s-a-ntîmplat ad altare dei nu știu cui sau
cărui fapt dator da' și de-atunci acolo o simt în
fiecare biserică (doamne iartă) a dragostei trupești
inconfundabil miros ce-aduce
amăruia bună-vestire a vieții nu numai nevastei
clopotarului ci oricărei femei neglijate
și fecioarei ce-n mistic se salvează
în saecula saeculorum iată secretul fabricațiunii mesianice
peștița concepție căreia de trebuință nu-i e
îngerul domnului doar de-un strop de curaj și
de-o pătrunsă-n carne dorință „luați-o și mîncăți-o”
întindeau albe-venoase-mîini a sufletului hrană
imponderabilul corpus de cerul gurii ni s-a lipit
nu ne-am îngrășat din pricina-i deși fost-au care
temîndu-se de aceea sub nasul nostru pus-au o listă
și pe-un sever regim au pus al nostru suflet pervertit
costiță de miel în stil italian carne de oaie cu roșii
ciolan de mînzat cu ciuperci aseasonat cu sos condimentat
citisem în meniu ceea ce la-nceput încă
era bilingv ca să știm ce mîncăm
de-atunci ne fac să mîncăm orice cu mere
fazan umplut pui umplut cu măduvă etc.

Mai lipsește ceva
(Hiányzik még valami)

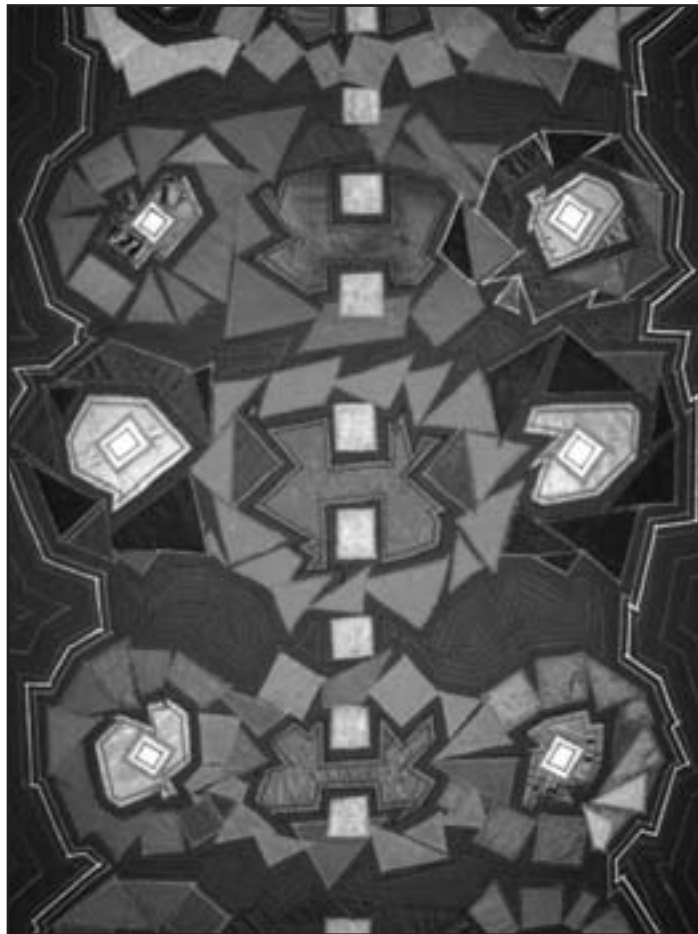
din acea carte, ce-i posibil să fie
traducerea aceleia, pentru care avem
o vorbă ce nu se tocește - viața(-mi)
lipsește ceva -
pentru exemplificare o iubire (asta
cu majuscule-ar fi trebuit s-o scriu)
alături de care așa mi-aș fi dus traiul, cum
doar unui june în vis sau
în amintirile unui bătrîn e posibil -

---

ca un bețiv izgonit, în sine
se-mpiedecă imaginația –
va fi o zi în care mă voi întoarce cu fața
la lumină pentru cele mai strămoșești instincte
va fi o zi, în care blestemat de apariție
pe lângă-a lumii-ntindere
îți rup o și mai imaculată
câmpie și împreună cu tine număr ale vântului
petale lăsate
va fi o noapte, în care în îmbătătoare
miresme de fin de pe-al hăului punct fix
privim luna
va fi o clipă, când înțelesu-și pierde
orice cuvânt și totuși ne vom înțelege unul pe altul
atunci când arunca-vom orice-armonie:
ai morții copii adoptați
și ca țărână-n țărână aluneca-vom unul spre celălalt
și pământului ce-n a capilarelor țesătură-i ne prinde

traducere de *Adela Iancu*

Marta Huluba

Karoly Zöld Gyöngyi

Actorul Ion Măineca a părăsit scena vieții

Personalitate autentică a teatrului orădean, dar și a teatrului românesc, actorul Ion Măineca a fost o prezență statornică în viața culturală a orașului în decursul ultimelor patru decenii, reprezentând un exemplu de dragoste și pasiune pentru arta teatrală.

S-a născut în 23 septembrie 1929 și a absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București în 1954. A fost repartizat la Teatrul Mic din București, unde și-a făcut debutul prin rolul Nae Girimea din „D’ale carnavalului”, iar din stagiunea 1962-1963 s-a stabilit la Teatrul de Stat Oradea.

De-a lungul prestigioasei sale cariere, Ion Măineca a abordat peste 150 de roluri, printre care: Salieri - *Amadeus* de Peter Schaffer, Banço - *Machbeth* de William Shakespeare, Cetățeanul turmentat - *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, Chiriac - *Onoapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, Otto - *Ostatecul Z* de Jozef Hen, Prospero - *Furtuna* de William Shakespere, George Dandin - *Soțul păcălit* de Molière, Leontes - *Poveste de iarnă* de William Shakespeare, Deogracias - *Cimitirul păsărilor* de Antonio Gala, Campese - *Artă comediei* de Eduardo de Fillipo, Stanley - *Aniversarea* de Harold Pinter, Piotr Pronin - *A optsprezecea cămilă* de Samuil Alioșin, Comisarul - *Capcana* de Robert Thomas, Alexandru - *Întoarcerea tatălui risipitor* de Mircea Bradu, Herb Tucker - *Poveste din Hollywood* de Neil Simon, Gabor - *Moara de pulbere* de D.R. Popescu, Tache - *Tache, Ianche și Cadâr* de Victor Ion Popa, Strobylus - *Proces pentru umbra unui măgar* de Friedrich Durrenmatt, Mascariello - *Jobenul* de Eduardo de Fillipo, Bartholo - *Bărbierul din Sevilla* de Beaumarchais, Văduvoiu - *Fantastica și trista poveste a candidiei Erendira și a nesăbuitei sale bunici* de Gabriel Garcia Márquez, Bătrânul - *Intrusa* de Maurice

Maeterlinck, Bătrânul - *Electra* după Sofocle și Euripide și multe altele. În decursul întregii sale cariere a interpretat roluri memorabile, apreciate deopotrivă de publicul spectator și de critica de specialitate. Ultima apariție pe scena orădeană a avut-o în spectacolul „*Electra*”, regizat de Mihai Măniuțiu, în care a interpretat rolul Bătrânului.

A lucrat sub îndrumarea unor mari regizori ai teatrului românesc, dintre care amintim: Alexandru Colpacci, Alexandru Darie, Marieta Sadova, Mihai Măniuțiu și alții.

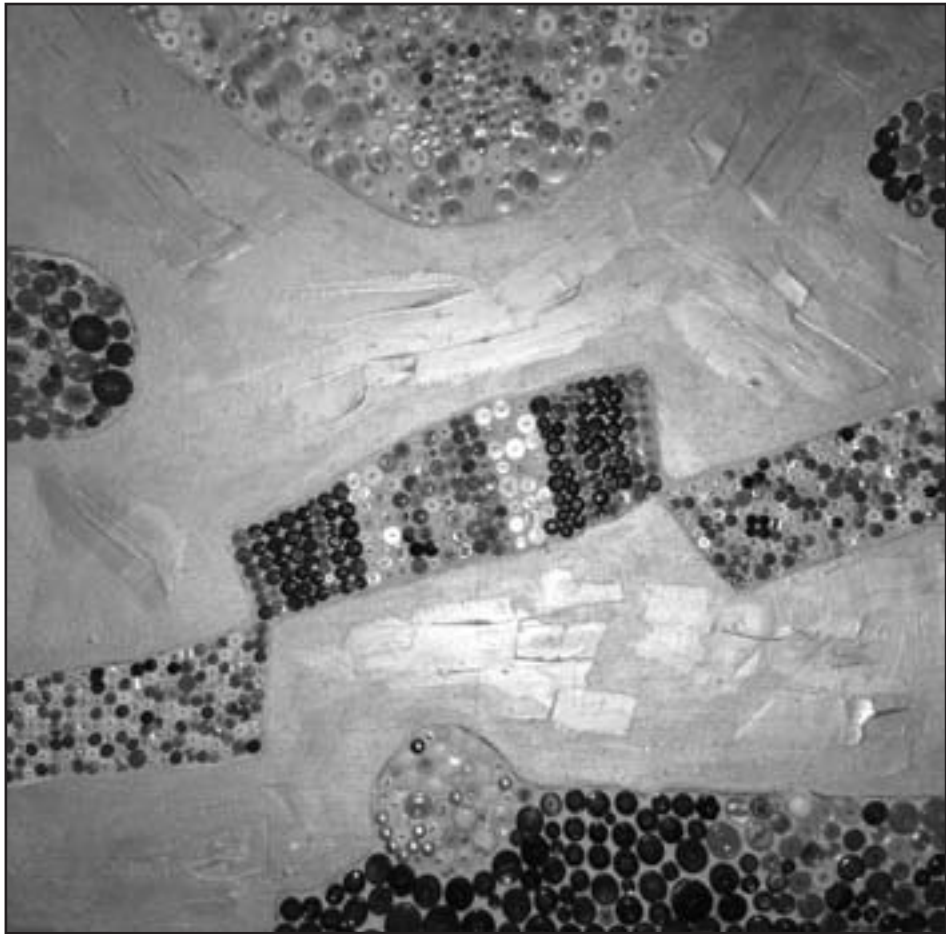
Ion Măineca a regizat numeroase spectacole, dintre care amintim: *Așa e viața* - spectacol de revistă, *Soțul păcălit* de Molière, *Camera de alături* de Paul Everac, *Secretul familiei Posket* de Arthur W. Tiner, *Poveste din Hollywood* de Neil Simon, *Într-un parc pe-o bancă* de Alexandr Ghelman. Ion Măineca a semnat de asemenea regia unor spectacole pentru copii la Teatrul Arcadia, conștient fiind că întâlnirea timpurie a copiilor cu teatrul îi formează pentru a deveni spectatori de mai târziu.

Timp de un an, între 1992-1993, a fost director al Teatrului de Stat din Oradea.

Într-un ultim interviu apărut în cartea doamnei Elisabeta Pop – „Teatrul din interior. Teatrul din culise”, actorul Ion Măineca mărturisea că unul dintre rolurile de care s-a apropiat cel mai mult sufletește a fost cel al lui Salieri, din „*Amadeus*”, spectacol regizat în 1986 de Alexandru Darie: „Munca la Salieri a fost o solicitare permanentă, dar paradoxal, extrem de plăcută. L-am construit pe Salieri pas cu pas (...), l-am studiat îndelung. Nu poți vorbi despre un personaj pe care nu-l cunoști, despre care nu știi totul; nu-l poți interpreta!”

Teatrul de Stat din Oradea se desparte cu durere de actorul Ion Măineca care a dedicat aproape o jumătate de veac de existență acestei instituții, slujind-o cu credință, profesionalism și devotament. Dumnezeu să îl odihnească în pace.

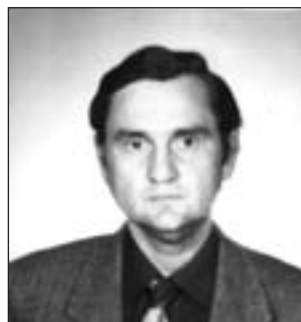

Corina Horvath Bugnariu

Cronica teatrală

Mircea Morariu

Agheasmă falsă, fermentată

COMEDIE PE ÎNTUNERIC de Peter Shaffer; Teatrul de Stat din Oradea- Trupa „Iosif Vulcan” ; Traducerea- Petre Bokor; Regia artistică- Cristian Ioan; Decorurile- Vioara Bara; Cu- Răzvan Vicoveanu, Angela Tanko, Petre Panait, Corina Cernea, Daniel Vulcu, Alexandru Rusu, Ioana Dagoș Gajdo, George Voinesse; Data premierei- 5 mai 2008

Îndată după ce într-o cronică publicată în revista *Familia* îmi vărsam năduful pe anartisticitatea patentată a unui pretins spectacol în care trupa „Iosif Vulcan” a Teatrului de Stat din Oradea se punea într-o ipostază deloc onorantă mutilând fără milă *Chirița* lui Alecsandri, dirijată fiind în respectiva operațiune de diletantismul regiei lui Ion Sapdaru, o persoană cu „munci de răspundere” în ierarhia colectivului cu pricina nu a pierdut ocazia să mă mustre amical. Ideea era că „puteai și tu să te abții”, carevasăzică să nu scriu. Persoana în cauză admitea că spectacolul nu era tocmai reușit, ba chiar deloc, dar, uite, sălile sunt pline, publicul se bucură, viața impresarilor e fără griji, încasările sunt substanțiale. Iar unii dintre cei ce contribuiau la sporirea respectivelor încasări erau și ei de acord că

montarea e incoerentă și stupidă, că cu râs gros auzind pe scenă aluzii nenumărate aluzii sexuale și vorbe fără perdea, dar că „e nevoie, mă-nțelegi”, și de așa ceva. Iar dacă nevoia există cu adevărat binecuvântarea ori dojana criticului chiar nu mai prea contează.

Admonestarea persoanei cu „răspunderi” nu m-a intimidat deloc, justificările m-au lăsat rece, dar mărturisesc că am avut oarecare ezitări dacă mai trebuie sau nu să pierd timp și să consum spațiu tipografic spre a consemna spectacolul cu piesa *Comedie pe întuneric* de Peter Shaffer montat cu aceeași trupă de regizorul Cristian Ioan, invitat pentru această faptă ce nu prea are nimic în comun cu teatrul tocmai de la Târgu Mureș. Piesa lui Peter Shaffer nu e deloc nouă, și-a trăit vremurile ei de glorie prin anii '60 când a apărut în repertoriile românești grație unei traduceri semnate de Dorin Dron. Dar *Comedie pe întuneric*, piesă „bine făcută”, poartă semnătura unui dramaturg care contează, care a scris și lucruri serioase precum *Amadeus* și *Vânătoarea regală a soarelui*. Și, la urma urmei, în pofida progreselor tehnicii, pene de electricitate se mai produc și azi, motiv suficient pentru

Petre Bokor să porceadă la o nouă traducere numită „tradaptare” care seamănă izbitor cu cea a lui Dorin Dron (*honni soit qui mal y pense*) și pentru Teatrul de Stat din Oradea, deloc sensibil la noutățile de pe piața de literatură dramatică, să o aducă pe afiș. Cu convingerea fermă că succesul de casă e garantat și că el contează, nu ce scrie un cronicar căruia îi e oricum în fire să fie mereu îmbufnat și veșnic cărcotaș.

Numai că, surpriză! În seara premierei, deși pe afiș figurau numele câtorva actori verificați în comedie, cu priză la public, cum se zice, sala era pe trei sferturi goală. Noroc cu candidații la posturile de primar și de consilieri locali ai unui anume partid politic cărora le-a trecut prin cap să fructifice evenimentul cu pricina, să fie văzuți de lume drept pentru care au ocupat un întreg rând. Lăsându-și însă deschise telefoanele mobile, fie și pe *silent*, spre a putea răspunde prompt chemărilor și celor electori care nu puteau fi în sală. Chestie de regie tot la fel de inventivă (citește -precară) precum cea de pe scenă care, din câte am dedus de-a lungul unei ore și jumătate cât a durat reprezentația, s-a limitat la a le indica celor opt actori aflați pe scenă să cadă cât mai vartos și mai felurit pe partea posterioară, că doar așa se întâmplă când ești pe întuneric.

Am toată compasiunea pentru vânătorii cu care s-au ales actorii ce au evoluat în decorul tare neinspirat al unei scenografe altminteri talentată (Vioara Bara) și în costume care mai de care mai urâte a căror paternitate pare a nu fi revendicată de nimeni. În numele respectivei compasiuni, îmi îngădui să le spun atât debutantului (nu știu dacă și în profesie, pe scena orădeană în mod sigur) Răzvan Vico-

veanu (căruia numai că nu și-a dat tot sufletul și numai că nu a transpirat abundant nu pot să îi reproșez) cât și mai experimentaților săi colegi Angela Tanko, Petre Panait, Corina Cernea, Daniel Vulcu, Alexandru Rusu, Ioana Dragoș Gajdo și George Voinescu, unii cu înclinații reale spre comedie, alții mai puțin, că regizorul Cristian Ioan le-a cerut să evolueze într-un stil de teatru demult depășit, demult expirat, demult falimentar. Că arta actorului nu are nimic în comun cu clowneria amatoricească. Că le pot oricând pune la dispoziție nițică gheață spre a-și mai obloji vânătorii, dar cu nici un preț nu voi admite că ridicatul poalelor în cap are vreun rost artistic. Și că, precum ulciorul care nu merge de multe ori la apă, la fel și ridicatul cu pricina are un număr limitat de întrebuințări. Sala pe trei sferturi goală din seara premierei e un semn că și publicul, mult mai îngăduitor decât un cronicar cărcotaș, s-a cam săturat să bea același fel de agheasmă. Dacă nu cumva agheasma cu pricina e fermentată fiind falsificată și, precum genul de teatru pe care l-a botezat odinioară, se impune a fi aruncată. Spre folosul actorilor și pentru sănătatea spirituală a spectatorilor.

O certitudine - criza comediei

FANTEZIILE SEXUALE ALE SOȚULUI MEU APROAPE CĂ M-AU ÎNNEBUNIT de John Tobias; Teatrul „Sică Alexandrescu” din Brașov; Traducerea- Costin Manoliu și Anna Maria Popa; Regia- Puiu Șerban; Decorul- Mihai Mădescu ; Costumele- Luana Drăgoescu ; Cu- Gabriela Butuc, Mihai Bica, Viorica Geantă- Chelbea, Demis Muraru, Dragoș Dumitru; Data reprezentației- 12 aprilie 2008

Mare, acută, profundă criza de comedie pe scenele teatrelor româ-

nești, dar parcă încă și mai și criza de regizori capabili să monteze profesionist, cu umor și bun gust, fără ridicat de poale în cap, genul în cauză. Repet, *profesionist*, nu extraordinar, nu genial, ci doar astfel încât să aplice în mod riguros o rețetă ale cărei dozaje să le stăpânească astfel încât să ne binedispună, fie și profund neintelektual, dar nu și punându-ne la cazne ori să ne facă să ne încerce jena că suntem părtași la un act de prostituție artistic. De rețetă e vorba atunci când spre a satisface apetitul pentru râs cât se poate de firesc un teatru face apel la o piesă precum *Fanteziile sexuale ale soțului meu aproape că m-au înnebunit* scrisă de un dramaturg american pe nume John Tobias, cunoscut publicului românesc dacă nu în calitate de creator de jocuri video (a inventat numeroase, dar puțini sunt cei ce țin minte a cărui operă sunt), măcar în aceea tot de scenarist a interminabilei serii *Mortal kombat* reprogramată adesea de diversele televiziuni românești. Și piesa aceasta începe să dea semne că suferă de exploatarea cu asupra de măsură, căci, după mai vechiul și atât de păgubosul obicei din teatrul românesc, odată descoperit, orice text din această categorie e programatic stors de orice urmă de zeamă prin prea frecvența lui reprezentare. Asta în pofida faptului că ideea de program s-ar cuveni să se manifeste în cu totul alte domenii ale teatrului, decât în cel boulevardier, autodeclarat ca fiind fără pretenții.

Scriind *Fanteziile sexuale ale soțului meu aproape că m-au înnebunit*, John Tobias a tras binișor cu ochiul la decolteul generos al vodevilului franțuzesc, dar și la acel asemenea al unor scrieri „strămoșești” datorate unor scriitori americani precum

Neil Simon sau Woody Allen. Deși „generos”, decolteul cu pricina avea în penița precursorilor și eleganță, și decență. Sub tastele computerului lui Tobias el a devenit însă mai amplu decât cel al Madonnei și al lui Sharon Stone luate dimpreună. Amplu, dar și lipsit de surprize plăcute, adică de inventivitate ori de amplitudine comică. Iar în extrem de vulgara montare-vulgară prin anaristicitatea ei, -nimerită numai Dumnezeu știe cum pe scena Teatrului „Sică Alexandrescu” din Brașov, altminteri un Teatru care mizează pe profesionalism- regizorul Puiu Șerban are unicul merit de a nu le fi cerut actorilor să se dezbrace. Merit care se transformă în singura calitate a spectacolului. Spectacol ce ne prezintă un șef fioros (Mihai Bica) care în intimitate are tot felul de fantezii obligându-și obidita soție (Gabriela Butuc) să le găsească o modalitate de îndeplinire, modalitate ce, firește, nu prea dă rezultate fiindcă cei care ar trebui să coopereze în chip silit la îndeplinirea lor- un caloriferist cam tembel (Demis Muraru, altminteri foarte bun în rol) și un hoț pricâjit, ajuns pe neașteptate în casă (Dragoș Dumitru) se dovedesc din cale afară de timizi. Unde mai pui că tot pe nepusă masă mai apare și o soră-cumnată cu alură de predicator (Viorica Geantă- Chelbea) ce le încurcă tuturor toate socotelile, chiar și pe cele ale dramaturgului care speră în van că astfel mai sporește cu ceva „portanța comică” a textului său.

Nu știu dacă doamna Griffin (așa se numește răbdătoare consoartă) chiar va ajunge să înnebunească din pricina nebunatului ei soț. Dar vulgaritatea groasă, unsuroasă, a spectacolului lui Puiu Șerban pe mine m-a adus pe culmile nu, nu ale disperării, căci mă protejiez cu grijă

știind că voi mai avea parte de multe asemenea nefăcute, ci pe cele ale plictiseli. Căci mai rar ca o comedie să îmi producă atâta căscat precum acest aliaj nefericit de grosier și de previzibil care nu dă satisfacție unor minime așteptări „descrețitive”. Păcat că el s-a insinuat pe scena unui teatru care, după cum spuneam, altminteri chiar își îndeplinește rolul artistic cu care e investit.

În contra direcției de ieri din visul american

SEX, DRUGS & ROCK & ROLL de *Eric Bogassian*; Teatrul „Sică Alexandrescu” din Brașov; Traducerea- *Florin Piersic jr.* Regia- *Emanuel Pârvu* ; Scenografia- *Bogdan Spătaru*; Cu- *Maria Gârbovan, Demis Muraru, George Custură, Vlad Jipa*; Data reprezentăției- 13 aprilie 2008

Nenumărate sunt piesele de teatru, romanele, filmele ce ne-a vorbit despre visul american. Dar ca orice topos, ca orice vis, cu atât mai mult unul ce propovăduiește necondiționată încredere în viitor, și cel al visului american poate suporta o operație de deconstrucție. Construită tocmai pe această idee a deconstrucției, piesa lui Eric Bogassian *Sex, drugs & rock & roll* a avut parte de o remarcabilă carieră în România în primul rând grație excelentului spectacol realizat în urmă cu câțiva ani de Florin Piersic jr., spectacol ce i-a adus artistului, deopotrivă traducător al textului, regizor și unic interpret, un binemeritat premiu UNITER. Am văzut respectivul spectacol de vreo câteva ori și pe lângă regie și interpretare am admirat calitatea traducerii, acuratețea și inventivitatea lingvistică, adecvarea și proprietatea cuvintelor, calități nu tocmai de colea și nicidecum ușor de găsit.

Textul lui Bogassian e făcut dintr-o alăturare de monologuri cu personaje pe care dincolo de verbi-ajul agresiv le individualizează dezabuzarea. Ce e important e că piesa se animă, dobândește materialitate și credibilitate grație subtextului său emoțional obținut în chip autentic, nu printr-un exces de bandă adezivă și clei sentimentaloid. Și e foarte bine că după Florin Piersic jr., cel ce a lansat la apă *Sex, drugs & rock & roll*, un succes izbutesc și Emanuel Pârvu, în calitate de regizor, scenograful Bogdan Spătaru și patru actori ai Teatrului „Sică Alexandrescu” din Brașov- Maria Gârbovan, Demis Muraru, George Custură și Vlad Jipa. Felul în care Emanuel Pârvu se apropie de piesa lui Eric Bogassian e cu totul diferit decât cel ales de Florin Piersic jr. În primul rând că nu ni se mai propune un spectacol de tip recital. Asta în pofida faptului că fiecare dintre cei patru actori seamănă mici recitaluri prin felul în care interpretează câte două secvențe de montare. Maria Gârbovan e deopotrivă un star rock și o doctoriță care are soluții verbale nu și reale pentru orice situație neprevăzută, Demis Muraru e un original profesor de geografie dar și un de neoprit petrecăreț, George Custură joacă la fel de bine un auto-recomandat bărbat bine dotat dar și un suprasolicitat telefonic om de afaceri, iar Vlad Jipa are siguranță și stil atât în monologul omului străzii cât și în cel al omului revoltat.

Emanuel Pârvu știe să le ceară actorilor care au avut încredere în el să schimbe atunci când trebuie registrul comic cu cel dramatic. Sau, mai bine spus, -și lucrul acesta e foarte important- să zămislească în chiar miezul comicului dramaticul subliminal și invers. Adică să atingă exact nervul sensibil ce conferă substanță

netrucată textului lui Eric Bogassian. Caricaturizarea și parodierea sunt omniprezente, dar ne sunt oferite cu un apreciabil simț al măsurii.

Să fiu bine înțeles. *Sex, drugs & rock & roll* nu e nicidecum un mare spectacol. Nu e un spectacol- eveniment. Deși bine susținut actoricește, el suportă ameliorări și la acest capitol tocmai fiindcă unii dintre interpreți mai au probleme cu emisia, cu reglajul fin al vocii. Dar *Sex, drugs & rock & roll* e ceea ce se cheamă un spectacol profesionist. E un spectacol bun ce probează faptul că teatrul nu e niciodată numai distracție. Unii spun, cred nu fără îndreptățire, că nu e deloc distracție. Ci mult mai mult decât atât.

Altfel sau la fel despre problemele cuplului

DRAGOSTEA ÎN PATRU TABLOURI de *Lukas Bärfuss*; Teatrul „George Ciprian” din Buzău; Traducerea- *Victor Scoradeț*; Regia- *Dan Vasile*; Scenografia- *Doru Zanfir*; *Cu-Tania Popa, Paula Chirilă, Gabriel Răuță, Vitalie Bichir, Ștefan Ruxanda*; Data reprezentăției- 11 mai 2008

Intens jucat în Elveția, țara sa natală, frecvent prezent pe afișele teatrelor din spațiul germanofon, dramaturgul Lukas Bärfuss beneficiază și în România de ceea ce s-ar putea numi o cotă de piață extrem de ridicată. E jucat mult, poate chiar mai mult decât ar impune-o valoarea scrierilor sale și e preferat mai cu seamă de regizorii din generația tânără. Poate fiindcă Lukas Bärfuss tratează *altfel* și mai ales fără inhibiții problemele cuplului, ale familiei în general. Așa se întâmplă lucrurile în piesa *Nevrozele sexuale ale părinților noștri* care, în urmă cu câteva stagioni, a fost bine

montată de regizorul Radu Afrim pe scena Teatrului „Toma Caragiu” din Ploiești.

Dragoste în patru tablouri, text recent intrata în repertoriul Teatrului „George Ciprian” din Buzău e departe de a fi o capodoperă. Interesant e mai degrabă felul original în care dramaturgul recondiționează modelul clasic al vodevilului. Ca să dovedesc că despre un asemenea model e vorba, îmi iau libertatea de a rezuma piesa. Evelyn e ceea ce se cheamă o soție neglijată de soțul ei, Sebastian, care lucrează ca avocat din oficiu. Drept pentru care Evelyn simte nevoia unei „variații” care să o salveze de nevroză. „Variația” cu pricina se cheamă Daniel, oncolog de laborator, cu care se întâlnește periodic într-un hotel de trei stele. Acum „sărbătoresc” a o suta întâlnire în același hotel. Oncologul cu pricina e căsătorit cu Susan, o pictoriță specializată pe portrete, care nu prea vinde nici un tablou, dar evident cheltuiește peste posibilitățile familiei și cochetează cu tânărul model pe care îl tratează cu superioritate de stăpână. După a o suta întâlnire cu Evelyn, Daniel îi mărturisește soției sale adulterul, iar Susan, pradă unei inexplicabile crize de gelozie își ucide soțul, apoi se autodenunță. Primește un apărător din oficiu, pe nume Sebastian, nimeni altul decât soțul lui Evelyn. După prima întâlnire de lucru cu noua lui clientă, Sebastian revine acasă, își povestește întâmplările de peste zi soției, o soție ce tocmai hotărâse, la rândul ei, să își mărturisească infidelitatea. Lucrurile se limpezesc, iar cum amantul a dispărut definitiv de pe lumea asta, Sebastian trece peste incident, dispus chiar să admită că el nu a fost altceva decât produsul imaginației unei soții domnice de o variație. Iertarea nu intervine

însă înainte ca Sebastian să îi administreze infidelei o pereche de palme zdravene.

În stare nudă și astfel rezumată, povestirea e simplă și previzibilă. Ea îngăduie însă libertatea de a fi tratată la fel de bine în cheia comediei, o comedie neagră, desigur, dar și în aceea a dramei. Regizorul Dan Vasile pare să îi fi lipsit fermitatea opțiunii. Însă, în pofida faptului că Ștefan Ruxanda, interpretul mai multor roluri episodice, mai bine ori mai puțin bine creionate (Salariatul hotelului, Modelul, Polițistul, Misionarul), dă semne că e responsabil cu partea de comedie, cred că totuși regizorul a optat mai curând pentru genul dramei. Din păcate, nu prea și-a ales actorii potriviți, și chiar dacă i-a avut, încă o dată și-a spus cuvântul absența fermității gândului regizoral. E limpede că Gabriel Răuță e greșit distribuit în rolul Daniel, iar greșeala e amplificată de costumul total nepotrivit pe care îl poartă actorul. E tot la fel de limpede că Paula Chirilă (Evelyn) nu prea ajunge la esența personajului și atunci recurge la „poze”. Mult mai experimentata Tania Popa (Susan) rezolvă rolul superficial, din vârful buzelor. Interiorizat, cumpănind exact raportul dintre cuvânt și tăcere, doar Vitalie Bichir demonstrează că a avut cu adevărat o imagine coerentă asupra personajului încredințat.

Iar dacă e să fiu antipatic, atunci voi spune că de fapt singurul loc în care trebuie căutată unitatea stilistică a montării buzoiene acesta e în urâtenia costumelor și crasa lor inadecvare. Le semnează Doru Zanfir

Ultimul Miller?

BLUES (după RESURRECTION BLUES) de Arthur Miller, Teatrul „Nottara” din Bucu-

rești; Traducerea- Petre Bokor, Un spectacol de Petre Bokor; Scenografia- Viorica Petrovici; Cu- Ion Haiduc, Alexandru Repan, Cerasela Iosifescu, Alexandru Jitea, Raluca Gheorghiu și Mircea Teodorescu, Ionel Stoica, Gheorghe Săbărel, Andrei Parasca; Data reprezentației- 15 mai 2008

Scrisă în perioada finală a vieții, fiind, de altfel, ultimul text pentru teatru ce îi poartă semnătura, *Resurrection blues (Execuție în direct)* pare a fi un fel de recapitulare, neîndeajuns structurată a marilor teme și obsesii din care s-a născut literatura dramatică a lui Arthur Miller. Un bilanț sui-generis, însă dezamăgitor de ezitant, al pariurilor câștigate ori pierdute de scriitorul, dar și de omul Arthur Miller. De la investigarea esenței regimurilor totalitare și natura dictaturilor la ce înseamnă libertatea, de la dezamăgirea provocată de marxism și comunism la refuzul capitalismului de tip american, de la pericolul orchestrării unor vânători de vrăjitoare la strategia manipulării conștiințelor, de la extincția unei lumi, a unei civilizații la marketizarea vulgară a vieții. Acțiunea acestei piese care pare a fi fost doar scrisă, semnată, nu și revăzută de Arthur Miller, piesă în care subtilitățile de maestru sunt contracarate de stângăcii dezarmante, se petrece într-o țară imaginară căzută pradă unei dictaturi de tip latino-american, exercitată de generali de carton. Țară în care pe neașteptate apare un nou Mesia. Iar cum nevăzutul dar omniprezentul Jesus provoacă mai peste tot dezordini, firește că el trebuie capturat și executat. Odată prins, Jesus e condamnat la moarte prin răstignire. Despre condamnarea cu pricina află o mare companie americană producătoare de medicamente care se gândește să cumpere drepturile de televizare a execuției pentru a se

sluji de pauzele publicitare în vederea promovării propriilor produse. Se întocmesc contracte cu generalul devenit șef de stat, dar și cu o rețea de televiziune ce trebuie să asigure transmisia. Sunt trimiși în țara cu pricina cei mai buni teleaști care cad pradă crizelor de conștiință ce se opun obsesiilor ratingului de care suferă producătorii ori proprietarii rețelei. Regizoarea ipoteticei transmisii manipulează sentimentele președintelui, acțiunea se complică, Jesus evadează, e vânat peste tot fără succes, își face totuși o enigmatică reapariție doar spre a fi grațiat, ș.a.m.d.

Piesa aceasta, în chip evident nefinisată, a ajuns în repertoriul Teatrului „Nottara” prin intermediul traducerii lui Petre Bokor, care semnează și regia spectacolului. Din „notele de regizor” publicate în caietul de sală, iau cunoștință cu întrebările pe care și le-a formulat Petre Bokor citind textul. „Și, la urma urmei, ce este *Execuție în direct*? O satiră politică de extremă acuitate și aciditate? Un tablou grotesc al culturii saturate de mass-media? O farsă despre modul în care forța mass-mediei, conjugată cu minciunile oficiale, poate menține la putere un guvern corupt? Un joc frivol în jurul unui subiect copleșitor?”

Nu am nici un motiv să nu subscriu la aceste întrebări ori să nu le găsesc cât se poate de îndreptățite. Ceva mai nedumerit sunt însă atunci când, în același caiet de sală, Petre Bokor califică *Resurrection blues* „o comedie neagră” la care ne invită să râdem „cu lacrimi”. Și asta fiindcă ceea ce am văzut eu petrecându-se pe scenă nu a avut nimic în comun cu comedia drept pentru care nu am râs nici măcar o secundă. Am asistat la o dramă searbădă, jucată fără vlagă, la modul vetust și total nepro-

fesionist, de o seamă de actori ce au evoluat fiecare în legea lui, absolut independent, nestabilind între ei nici un fel de relație. După un monolog ce părea că nu se mai sfârșește, frazat în contradicție cu minime reguli de sintaxă ori de logică de Raluca Gheorghiu, au urmat mai multe tablouri a căror acțiune se petrece în spații diferite. Cum decorul Vioricăi Petrovici e sărăcăcios și nu izbuteste, pentru simplul fapt că nici nu încearcă, să individualizeze locurile în cauză, suntem avertizați asupra schimbărilor de spațiu cu ajutorul unor proiecții video. Tablourile sunt mobilate actoricește la modul precar în principal de doi actori cu firmă- Ion Haiduc și Alexandru Repan – care par a fi înscriși într-o competiție ce vizează resuscitarea stilului vetust de teatru. Competiție în care, spre regretul meu, ambii ies învingători. Atmosfera și ritmul spectacolului sunt nițeluș înviorate de Cerasela Iosifescu care chiar vrea să joace într-o comedie și, uneori, de Alexandru Jitea și Adrian Văncică. Drept pentru care, în loc să râd cu lacrimi, cum suna îndemnul prietenesc al lui Petre Bokor, preț de mai mult de o oră și jumătate m-am plictisit temeinic, așteptând replicile salvatoare de final.

Șah la rege

JOCUL REGILOR de *Pavel Kohout*; Teatrul Evreiesc de Stat din București; Traducerea-*Alexandru Al. Șahighian*; Regia, ilustrația muzicală și light design-*Felix Alexa*; Scenografia- *Diana Ruxandra Ion*; Cu- *Maia Morgenstern, Mircea Rusu, Andrei Finți*; Data reprezentației- 16 mai 2008

Foarte bine scrisă tragi-comedia *Jocul regilor* de Pavel Kohout rafinat montată de regizorul Felix Alexa pe

scena Teatrului Evreiesc de Stat din București. Continuele și surprinzătoarele răsturnări de situație care înseamnă tot atâtea modificări ale raporturilor de forțe dintre personaje fac din această piesă mai mult decât o revenire asupra ororilor celui de-al Doilea Război Mondial, tragediei Holocaustului, curajului ori lașităților oamenilor în momente extreme. Mai mult decât o scriere despre tema îndeobște definită prin sintagma „războiul creierelor”. Fiecare dintre cele personaje are momentele în care dă semne ca e pe punctul de a prelua conducerea și că își surclasează adversarii într-un joc de șah în trei, partidă care, aflăm la un moment dat, că s-a desfășurat vreme de 25 de ani. Mutările și schimbările de lider sunt atent cumpănite de dramaturg, apar când te aștepți mai puțin, scriitura reține fapte de esență realistă în așa fel combinate încât ceea ce ar fi putut fi un text militant ori tezist devine unul extrem de agreabil care valorificat inteligent de regia discretă, dar eficientă, concentrată pe munca cu actorul și edificarea relațiilor dintre personaje a lui Felix Alexa să fie deopotrivă prilej de amuzament dar și de reflecție.

Cel numit în chip generic Doctorul și Walter Kellermann au fost cândva, înainte de război și în perioada de început a acestuia, deopotrivă prieteni și rivali. Rivali în dragoste căci au iubit aceeași femeie, pe Elsa, o celebră cântăreață de operă, interpreta ideală a rolului principal din *Norma* de Bellini. Rivali în profesie fiindcă amândoi sunt pasionați shakespearologi. Pare însă că Doctorul și-a surclasat prietenul și adversarul fiindcă s-a căsătorit cu Elsa, numai că primul născut e de fapt copilul lui Walter. Declanșarea războiului și prigoana antievreiască devin aliații orgoliului rănit al Doctorului ce orchestrează

o minciună de proporții pe care are impresia că o ține sub control preț de mai bine de două decenii. Numai că în seara deconturilor finale, cea care părea a fi fost întotdeauna pionul sacrificat, marea Divă de odinioară, se arată o șahistă de excepție, demnă de titlul de „mare maestru”: Femeia care o viață întreagă a trebuit să facă naveta între doi bărbați ori să simuleze că nu le știe secretele susține acum cel mai bun spectacol din cariera sa. Nu de artist, ci de om care arată că știe să ierte și ceea ce poate nu ar fi fost de iertat.

Fiecăruia dintre cei trei actori din distribuție- Maia Morgenstern, Mircea Rusu și Andrei Finți- i se cere să își dozeze perfect jocul, să păstreze echilibrul dintre aparență și esență. Să nu dezvăluie pentru moment mai mult decât trebuie din secretul personajului încredințat. Să nu livreze mai mult decât se cuvine din încrengătura de detalii ce conduce la soluționarea ghemului de enigme din care e zămislită partitura. Din ambiguitățile amplificate în timp, ambiguități întru sugerarea cărora un rol deloc neînsemnat revine scenografiei semnate de Diana Ruxandra Ion. Cum fiecare dintre cele trei personaje a purtat preț de 25 de ani o sumedenie de măști, în momentul socotelii de sfârșit e nevoia ca înainte de căderea uneia dintre aceste măști ea să mai fie expusă încă o dată. De unde generozitatea dar și dificultatea rolurilor. Expunerea aceasta finală le reușește perfect fiecăruia dintre cei trei actori. Drept pentru care merită laudele și prețuirea spectatorilor. Cu o reverență aparte pentru lecția de mare profesionalism a Maiei Morgenstern, lecție susținută într-o seară extrem de dificilă pentru omul Maia Morgenstern, seară în care marea actriță a ieșit din nou biruitoare.

Mircea Morariu

Dramaturgie
de Jean-Luc Lagarce

Se știe, două sunt instituțiile care bun bazele iar apoi validează începutul operației de „clasicizare” a unui scriitor. Ele sunt școala și critica literară. Dacă ținem seama de faptul că o multitudine de evenimente grupate în intervalul reprezentat de două stagii teatrale (2006-2008) sunt strâns legate de aceste două instituții și vizează literatura dramatică scrisă de Jean-Luc Lagarce, atunci putem spune că dramaturgul în cauză e în miezul și totodată protagonistul unei operațiuni de „clasicizare”. Începând cu anul 2008, Jean-Luc Lagarce, cunoscut mai cu seamă în ipostaza de regizor, va intra în programa obligatorie de bacalaureat pentru disciplina Literatura franceză. Prin această operațiune cu caracter mai curând administrativ, se pare că se va găsi o rezolvare pentru paradoxul ce face că intens jucat (în conformitate cu statisticile, creația sa dramaturgică apare pe afișele teatrelor franceze într-o frecvență ce îl situează îndată după operele lui Shakespeare și Molière), Lagarce rămâne totuși puțin cunoscut, analizat, seminarizat, etc. Și totuși, în cursul anului ce îi este dedicat, sunt programate, și probabil că au

avut deja loc, conferințe și simpoziioane, unele de anvergură universitară, dar și colocvii internaționale, precum cel intitulat *Traduire Lagarce- Langue, culture, imaginaire* (octombrie 2007). Colocviu justificat de detaliul că opera de scriitor de literatură dramatică a lui Jean-Luc Lagarce, însumând 24-25 de titluri, a fost deja tradusă în mai bine de 10-12 limbi.

În timpul vieții (Lagarce a decedat în 1995, la doar 38 de ani, suferind de SIDA, destinul său fiind, în bună măsură, similar celui al lui Bernard Marie Koltès, cu care împărtășea ideea că respectiva boală nu reprezintă o temă literară acută), scriitorul a fost mult mai apreciat în cealaltă calitate a sa, aceea de regizor. Scriitorul de literatură dramatică își ia așadar postum revanșa.

Iar printre elementele din care se configurează respectiva revanșă se numără și apariția în anul 2007, în colecția *Dramaturgi de azi*, înființată de Fundația Culturală „Camil Petrescu” și de revista *Teatrul azi*, a unei selecții de trei dintre scrierile cele mai reprezentative ale dramaturgului, scrieri ce ilustrează în bună măsură opțiunea sa, teoretizată în lucrarea de licență *Théâtre et Pouvoir en Occident*, pentru un teatru „care să exprime sensibilitatea contemporană”. Traducerea în limba română îi aparține Eugeniei Anca Rotescu. Scrierile antologate în volum sunt simptomatice pentru temele predilecte pentru dramaturgia lui Lagarce (moartea, boala, așteptarea, non-comunicarea deghizată perfid într-o avalanșă de cuvinte, dar și pentru stilul său. E mai mult decât bizar să observi că, deși sunt produsul scrisului unui

regizor, piesele purtând semnătura lui Jean-Luc Lagarce nu sunt fundamentate, cel puțin la prima vedere, pe vizualizarea agresivă. Că ele își află originea ființării mai cu seamă în expresivitate cuvântului, a rostirii, dar și pe ceea ce se află în spatele acestora, respectiv subînțelesuri și tăceri. Că dacă punem deoparte *Călătorie la Haga*, lucrare cu un caracter autobiografic destul de apăsător, scrisă în 1993, ce se situează la granița dintre monodramă și proză, nici celelalte două piese alese de traducătoare (*E doar sfârșitul lumii*, scrisă în 1990, și *Stăteam acasă și așteptam să vină ploaia* din 1994 nu par a fi din cale afară de teatrale. Cu un număr redus de personaje, cele mai multe dintre ele refăcând cadrul familial, un cadru familial deloc cald, ci, mai curând, sufocat și sufocant, ascunzând tensiuni pe cale să iasă din matcă, piesele lui Jean-Luc Lagarce nu debordează de conflict. Atât personajele din *E doar sfârșitul lumii* (fiul, sora, fratele, cumnata, mama, cu toatele, cu excepția ultimei, purtând nume proprii convenționale) cât și cele din *Stăteam acasă și așteptam să vină ploaia* (Bătrâna, Mama, Cea mare, Cea Mijlocie, Mezina) vorbesc, fără a stabili de fapt între ele un dialog real. În fond, personajele lagarciene nu sunt interesate de menținerea relației de comunicare, dar nici a relațiilor de tip contractual pe care le presupune dialogul. Replicile lor lasă impresia că se situează undeva în vecinătatea versetului, a incantației, a songului, funcționează independent, asemenea unor discursuri paralele, nu urmăresc interacțiunea. Fiul din *E doar sfârșitul lumii* își declină în *Prolog* scopul vi-

zitei ultime - acela „ca să anunț, ca să spun, doar să spun, despre moartea mea apropiată și iremediabilă, să anunț eu însumi, să fiu unicul mesager” al unei morți anunțate - „Mai târziu, anul următor, am să mor, la rândul-mi, am aproape treizeci și patru de ani și asta e vârsta la care voi muri anul următor”.

Mai corect spus, nu dialogul oferă premisa și garanția conflictului. Nu din coliziune replicilor se naște conflictul. Ci mai curând din caracterul lor solitar. Poate și fiindcă alături de temele enunțate anterior ca reprezentând substanța dramaturgiei lui Jean-Luc Lagarce (le reamintesc-moartea, boala, așteptarea, non-comunicarea deghizată în verbičaj necontrolat) ceea ce îl preocupă pe Lagarce e singurătatea individului în fața existenței și, mai ales, în fața iminenței morții, moarte înțeleasă drept cea mai teribilă experiență zămislită de existența însăși. „Mă necăjeau cu tandrețe, se distrau pe socoteala mea, dar nu-mi venea să râd cu adevărat, mi se reproșa că nu mai suport pe nimeni” (*Călătorie la Haga*)

Ceea ce îl interesează pe Lagarce e sondarea esenței *exercițiilor de pregătire* întru *primirea morții*. De aici poate faptul că Jean-Luc Lagarce pare a fi un dramaturg ce a sintetizat în scrierile sale nu doar experiență existențialistă mai curând a lui Camus, decât cea prea tezistă a lui Sartre, nu doar *starea* din noul roman francez (*Calătorie la Haga* amintește până la un punct de *La Modification* a lui Michel Butor). Citind *Stăteam acasă și așteptam să vină ploaia* am avut sentimentul că piesa e în bună măsură apropiată de ceea ce exegeții au numit

stilul „primului Maeterlinck”, cel din *Intrusa*, bunăoară, piesă construită în totalitate pe iminența și așteptarea morții.

În mai toate scrierile sale, în cele selectate în volumul ce face obiectul acestor însemnări cu siguranță, călătoria e ipostaza ce pregătește socoteala finală. Venirea (revenirea) și apoi despărțirea (plecarea), o despărțire definitivă, sunt doar părțile vizibile a ceea ce înseamnă experiența crucială a morții pentru care se pregătesc personajele lagarciene.

Spuneam că piesele lui Jean-Luc Lagarce nu sunt recomandate prin ceea ce ar însemna o *teatralitate explozivă*. Și atunci de unde totuși miezul lor febril de teatralitate? Cum se face că scrierile pentru scenă purtând semnătura lui Lagarce sunt mai mult decât rostire (cum se întâmplă în cazul celor ale unui Valère Novarina, de pildă), incantație, verbalizare stranie a unor sentimente încercate în așteptarea morții? Răspunsul rezidă, cred, tocmai în cercetarea relației de colaborare ce se stabilește între dramaturgul Jean-Luc Lagarce și regizorul omonim. Directorul de scenă Lagarce l-a învățat pe scriitorul de literatură dramatică cu același nume că una dintre cele mai subtile resurse de teatralitate e *ambiguitatea*. E greu de spus dacă experiențele pe care le *relatează* personajele lagarciene s-au consumat aievea ori dacă ele nu sunt decât fructul propriei lor imaginații anticipative. A visului. A fantazării. În valorificarea acestor nimburi de superioară teatralitate se ascunde fascinația pe care piesele lui Jean-Luc Lagarce o au asupra sensibilității tacite a omului. O

sensibilitate care mizează probabil mai puțin pe sentiment și reciprocitatea acestuia cât mai curând pe resentiment și egoismul uman.

Jean-Luc Lagarce dă semne că reface într-un anume fel prin scrierile sale în care sintetizează marile experiențe literare ale secolului al XX lea drumul către dramaturgia

clasică. Și asta fiindcă, dacă ne uităm cu atenție, marile piese ale clasicismului erau, la urma urmei, o suită de monologuri organizate în chip autonom, doar simulând conversația. Or, un atare simulacru se afla la baza însăși a scrierilor pentru scenă purtând semnătura lui Jean-Luc Lagarce.

Adrian Gagiu

Stradivari contra Bösendorfer

În cadrul turneului național de promovare a singurei viori Stradivarius din România, Alexandru Tomescu și Horia Mihail au susținut în seara de 18 aprilie un concert cameral în sala Enescu-Bartók a Filarmonicii de Stat din Oradea. Instrumentul, realizat în 1702 de Antonio Stradivari (1644 - 1737) și supranumit în timpurile moderne „Elder-Voicu”, fusese cumpărat de statul român în 1956 de la A. W. Lukens pentru uzul marelui violonist Ion Voicu (1923 - 1997). Acum, după o dispută cu urmașii acestuia, folosința viorii (obiect clasat în patrimoniul cultural național la categoria tezaur) a fost atribuită prin concurs apreciatului violonist Alexandru Tomescu, pe o perioadă de cinci ani.

Evenimentul orădean a fost tratat sporadic de presa locală, sublinindu-se doar valoarea de asigurare a viorii (singurul element pe gustul și pe înțelegerea celor care judecă totul prin prisma banilor) și copiindu-se câteva fraze cu generalități din caietul-program, pus la dispoziție dinainte de către organizatori. Mai mult, unele articole au atins culmi de neprofesionalism, citând un program greșit pentru concertul de la Oradea, fiindcă autorii n-au avut măcar atenția,

răbdarea sau vederea periferică necesare pentru a citi pe o pagină a caietului-program că există două variante de concert în diferitele orașe ale turneului. Deci e evident că acești oameni care ne informează n-au fost la concert, dar au scris dezinformând și dând de înțeles că au fost. Cam atât despre presă. Suntem la Oradea...

Depășind această zonă grotesc-penibilă, să menționăm lucrările cântate în realitate în concertul orădean: Sonata în Si bemol major pentru pian și vioară KV 378 de Mozart, Sonata nr. 4 în la minor pentru pian și vioară op. 23 de Beethoven, Introducere și Rondo capriccioso op. 28 de Saint-Saëns, precum și două compoziții de Paganini, „Dansul vrăjitoarelor” op. 8 și Variațiuni pe o temă din opera „Moise” de Rossini. Fără a fi iconoclaști cu orice preț și fără a scădea din meritele artistice cu totul deosebite ale celor doi valoroși interpreți, adevărul obligă însă la unele considerații mai rezervate în ceea ce privește adecvarea stilistică a interpretărilor respective. Întrucât ni s-a oferit numai muzică veche, e evident că maniera de a cânta trebuia să fie diferită, conformă fiecărei epoci și fiecărui compozitor. Chiar și Saint-Saëns e la fel de

îndepărtat în timp față de noi cum erau Bach și Handel față de el, iar un studiu al instrumentelor, sălilor și condițiilor de interpretare de atunci (realizat de cercetătorii și interpreții serioși din Occident) nu e o marotă paseistă, ci pune în adevărata lor lumină lucrările cântate, respectându-le fidel spiritul în care au fost concepute. Și atunci nu e păcat că, dispunând de o superbă vioară „de epocă”, s-a cântat la ea cu același vibrato romantic, excesiv și generalizat pe toată durata tuturor sunetelor cât de cât mai lungi, ceea ce e la antipodul muzicalității vechilor măștri, pentru care vibrato era doar un ornament, nu o manieră de a emite sunetul?

Cum să faci vibrato până și pe scurtele acorduri de acompaniament în duble coarde, într-un pasaj cu figurații ale pianului din sonata de Beethoven, când simțul muzical indică evident că acele acorduri violonistice sunt doar accente, nu cine știe ce cantilenă patetică? E doar un exemplu ce arată că puțin s-a transmis în acest concert din spiritul clasicismului, din precizia, incisivitatea, claritatea și sobrietatea sa, deloc aride, ci cu atât mai intense și emoționante în mâinile interpreților cu adevărat fideli lui (Jaap Schröder, Jos van Immerseel, Malcolm Bilson, Robert Levin, Steven Lubin, Anner Bylisma, Geoffrey Lancaster și din fericire mulți alții, ca să ne referim doar la muzica de cameră). Ar fi fost de presupus că în lucrarea lui Saint-Saëns romantizitatea proprie manierei interpretative comune (apărute și dominante de fapt în secolul XX) putea fi ceva mai la ea acasă, dar spiritul totuși clasicizant al compozitorului ne poate face să ne întrebăm cât e real și din imaginea noastră patetică asupra romantismului, mai ales a ce-

lui de filiație mai clasică (gen Schumann, Brahms, Saint-Saëns). Întrebare la care unii mai documentați au găsit de mult un răspuns, de exemplu Sir Roger Norrington sau Philippe Herreweghe, prin captivantele lor interpretări autentice stilistic ale simfoniilor de Brahms și Bruckner, dar și (țineți-vă bine, stimați „tradiționaliști” *main stream*) ale lucrărilor lui Fauré și Ravel! Conform cercetărilor care au stat la baza acestor înregistrări, maniera „hollywoodiană” de a cânta (cu vibrato generalizat, ton uniform, greoi și masiv, prea multe instrumente cu corzi în orchestre etc.) care predomină încă, mai ales la noi, s-a impus abia prin anii 1930! Dar acesta e un subiect prea fascinant, care merită o abordare separată.

Ceea ce nici cel mai înzestrat interpret specializat în muzica veche n-ar fi reușit însă cu adevărat în concertul orădean e realizarea unui echilibru deplin de sonoritate, timbru și stil între vioara barocă și pianul modern Bösendorfer al Filarmonicii. Oricum combinația pian-instrumente cu corzi e cam nefirească pentru un muzician sensibil nu numai din punct de vedere timbral, ci mai ales din cauza tendinței de intonație naturală a celor din urmă față de acordajul egal temperat al pianului. În primul rând, însă, chiar dacă pe dinafară arată aproape la fel, planele din diferite epoci istorice sunt instrumente destul de diferite unele de altele, neori destul de radical. Pianul a evoluat lent și continuu pe parcursul istoriei sale, modificările ținând cont de cerințele gusturilor dominante în diferitele epoci. A devenit gradat mai rezistent, mai puternic în sunet, ambitusul i s-a extins, sunetul i-a devenit mai masiv, mai egal și mai susținut, dar mai ales timbrul i s-a modificat, pierzând din

incisivitatea metalică și varietatea de culoare a pianoforte-ului clasic în favoarea unui ton învăluit, amintind timbrul cristalin al celestei în registrele înalte, sau cețos, ca de gong, chiar neclar, în registrul grav. Evident, aceste transformări nu s-au produs peste noapte, așa că pianul lui Brahms sau pianele Erard pe care le folosea Ravel au încă o claritate în registrul grav ce amintește de pianul din clasicism. Bizar e că unii au curiozitatea de a investiga aceste fapte (foarte accesibile, de altfel, nu sunt secrete de stat) și de a ține cont de influența pe care ele o au asupra concepției stilistice și interpretative a lucrărilor com-

pozitorilor respectivi, iar pe alții nici nu-i interesează sau resping toate aceste cercetări minuțioase doar cu ideea preconcepută că instrumentele vechi erau primitive și că lumea începe cu noi.

Să sperăm totuși că măcar muzicienii tineri de primă mână, cum sunt și Alexandru Tomescu și Horia Mihail, ovaționați în concertul orădean mai ales pentru virtuozitatea fenomenală din lucrările lui Paganini, se vor apleca în viitor mai cu atenție și asupra autenticității stilistice a interpretărilor lor. De altfel, a fost singurul element care a lipsit acestei serii de concert excepționale.

Alexandru Seres

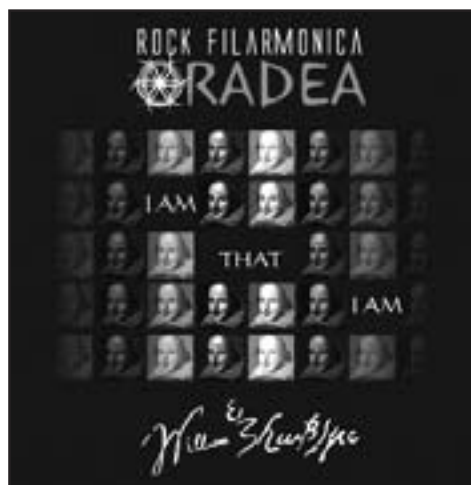
Shakespeare pus pe fugă de Bach

Pornit pe un traseu literar european, trubadurul-filosof Florian Chelu a înhămat la poștalionul sonetului telegarii săi muzicali, ajungând, iată, după câteva dulci popasuri la hanuri autohtone și franțuze, taman în curtea bardului din Stratford-upon-Avon.

I Am That I Am, cel mai recent CD din seria dedicată sonetului muzical, proiect original menit să valorizeze credința profundă într-o corespondență mai înaltă între cuvânt și sunet, metru și măsură, cuprinde 28 din cele 154 de sonete ale lui Shakespeare. Este un prim op dintr-o serie pe care Florian Chelu o promite încheiată anul viitor, când se vor împlini 400 de ani de la apariția lor în volum.

Ca și în precedentele materializări sonore ale proiectului "sonetul muzical", idee născută din cele doar două măsuri, 169 și 170, ale *Fugii din Sonata a treia pentru vioară* de Johann Sebastian Bach, Florian Chelu se încapățânează să transpună muzical forma fixă a sonetului, gândind noua struc-

tură sonoră ca pe un pat al lui Procust în același timp constrângător și fertil. Sonoritățile arhaic-medievale, compuse în obligatorii tonalități elisabetane, recompun atmosfera sonetelor shakespeariene cu o tușă de modern ce le dă o strălucire aparte, în special datorită vocii de ușoară extracție rock a britanicului David Brian, grațios subliniată de flautul lui Mircea Covaci și chitara lui Florian Chelu. Din cele 80 de poeme shakespeariene pe care le-a transpus muzi-

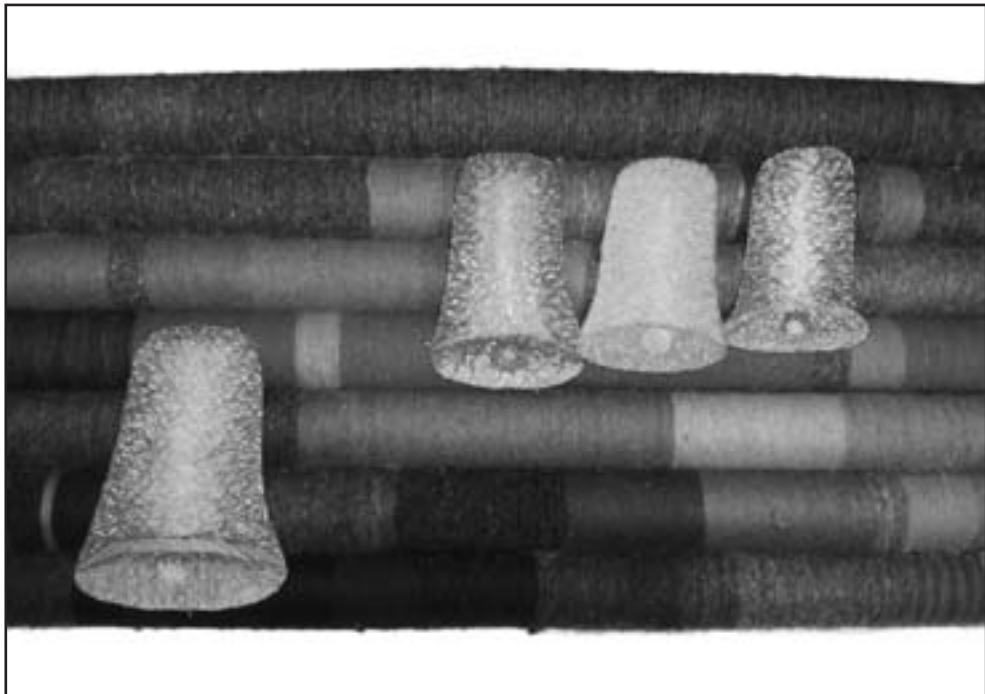
cal până în primăvara acestui an, Chelu a ales pentru acest prim CD, după criterii doar de el știute, 28: e vorba de sonetele I-XV, XVII, XXVI, XXVIII, XXIX, XXXI, XXXIV, XXXVIII, L, LIX, LX, LXV, LXXVI și CXLI, înregistrările fiind realizate în studioul Audio Pro din Oradea.

Sonetul muzical e o idee originală, brevetată de inventatorul ei la Oficiul Român al Drepturilor de Autor în 2001, de ziua Sfântului Andrei (30 nov.). Florian Chelu a mai inițiat o integrală a sonetului eminescian, o selecție din creațiile lui Arthur Rimbaud ("...je regrette l'Europe"), reușind în 2005 și o neașteptată transpunere muzicală a unor sonete scrise de poeți bihoreni. Perseverența sa, care în ochii multora ar putea părea obstinație maniacală, are drept singur obstacol doar lipsa mijloacelor financiare, pe care autorul o invocă la fiecare nouă provocare pe care o lansează acestui veac mult prea lipsit de preocupări spirituale. Dacă ecourile acestui demers ce pare nebunesc lipsesc deo-

camdată, lui Florian Chelu puțin îi pasă. "Dacă peste o sută de ani lumea va scrie sonete muzicale de acest fel, eu zic că am câștigat", ne mărturisește acest trubadur bihorean de secol XXI, care cu Rock Filarmonica sa țintește spre o valorificare mai înaltă, organică, a tendințelor din arta contemporană.

Foto: *Al. Seres*

Popescu Roman Angela

Alexandru Seres

Saloane de mai

Valentin Timaru – scriitorul

15 mai - Muzicologul **Valentin Timaru** și-a lansat la Oradea două cărți, în cadrul Saloanelor Revistei Familia, eveniment care a avut loc la Biblioteca Județeană Gh. Șincai. *Muzica noastră cea spre ființă* și *Aforisme. Comentarii și confesiuni* au fost prezentate de redactorul-șef al revistei Familia. „Sunt cărți diferite, dar totuși înrudite prin spirit”, a spus Ioan Moldovan, remarcând că este vorba despre demersul unui pedagog care „vrea să facă permeabilă granița dintre profesioniști și iubitorii de muzică”. Referindu-se la cărțile sale, Valentin Timaru a subliniat faptul că „limba nu este altceva decât o îmbrăcămintă a sufletului.”

Prof. Radu Mureșan a dirijat corul tinerilor care au interpretat câteva dintre creațiile lui Valentin Timaru.

Compozitor, muzicolog, profesor universitar la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, Valentin Timaru a compus opera *Lorelai*, baletul *Ciuleandra*, cinci simfonii, piese orchestrale, concerte, muzică de cameră și *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* (1994). De asemenea

Valentin Timaru are numeroase cărți de muzicologie, precum *Morfologia și structura muzicală*, *Simfonismul enescian*, sau *Principiul stroficității*. În 1993, Valentin Timaru a primit Premiul Academiei Române, iar în 2003, pe cel al Uniunii Compozitorilor.

De la Hollywood la Oradea

26 mai – Saloanele Revistei Familia au avut un oaspete de seamă, în persoana scriitorului american de origine română **Petru Popescu**, aflat într-un turneu prin mai multe orașe ale țării. Întâlnirea publicului orădean cu autorul romanului *Dulce ca mierea e glonțul patriei* a avut loc la Biblioteca Județeană Gh. Șincai, sub genericul „De la București la Hollywood”.

Scriitorul auto-exilat în 1974 mai întâi în Anglia, apoi în Statele Unite a fost invitat de către Traian Ștef să povestească despre experiența de viață și literară prilejuită de plecarea sa din țară. Nu încante însă ca Magda Danciu să dezvăluie cum a reușit să dea de urma lui Petru Popescu cu ajutorul Internetului, luându-i în cele din urmă un interviu pentru revista Familia.

Un al tip de scriitor s-a dezvoltat publicului orădean: dezinvolt, pragmatic, direct, găsinde cu ușurință căile dialogului cu cititorii, Petru Popescu e exact opusul majorității literaților autohtoni – intelectualiști, introvertiți, rezervați sau chiar plini de morgă. El a dezvoltat că substanța romanelor sale o constituie propriile sale experiențe de viață, „scrisul fiind arta confesiunii”. Chestionat despre circumstanțele plecării sale din România, Petru Popescu a spus că motivul pentru care a fugit este că „închiderea culturală începuse să se vadă cu ochiul liber”. „Am avut mai puțin curaj să scriu literatură de ser-tar decât să iau în piept California”, și-a mărturisit el incapacitatea de a se resemna în fața perspectivei de a nu mai putea publica o literatură sinceră, onestă. Confruntat cu „voiosul și nepăsătorul materialism al Americii”, și-a găsit adăpost la Hollywood, scriind scenarii de film pentru a-și asigura traiul, dar continuând să aibă succes și ca romancier.

„Viața mea e mult mai complexă decât cea eroică a unui om care a dat cu tifla lui Ceaușescu”, a spus scriitorul, încercând, într-un elan de sinceritate, să demitizeze imaginea sa de dizident. El a depus mărturie despre condiția emigrantului și dificultățile scrierii în limba engleză, afirmând că puțini scriitori cu statut de minoritari au reușit să atingă succesul în Statele Unite. Cartea sa *The Return* (Întoarcerea – 1997) este, cu propriile sale cuvinte, „mărturisirea de identitate a unui american care s-a născut în altă parte”.

Petru Popescu a debutat ca romancier în 1969 cu *Prins*. Următoarea sa carte, *Dulce ca mierea e glonțul patriei* (1973) i-a adus, odată cu succesul, și consacrarea. Plecat din țară, s-a impus și în SUA ca romancier de succes (*Amazon Beaming – Revelație pe Amazon*, 1991, *Almost Adam* – În coasta lui Adam, 1996), dar și în calitate de scenarist al unor filme de la Hollywood (*The Last Wave* - Ultimul val, 1977), afirmându-se de asemenea și ca regizor (*Death of An Angel* - Moartea unui înger, 1986).

După 1989, Petru Popescu a revenit deseori în România, unde i-au fost reeditate cărțile scrise în românește și au apărut în traducere unele dintre cele scrise în limba engleză. În prezent, locuiește în Beverly Hills, este căsătorit cu scenarista și jurnalista Iris Friedman, cu care are doi copii.

Foto: Al. Seres

Parodia fără frontiere

Lucian Perța

Lucian Scurtu

Pastel bihorean

(din „Familia”, nr.3/2008)

Ajuns prin bihorene sate
Din Timișoara, mai direct,
În toamna ceea, ce efect
Benefic pentru sănătate

Avu naveta. Ți-amintesc
Doar Marginea și Tămășeu,
Dar niciodată că mi-e greu
Eu nu m-am plâns. Mărturisesc

Eu, Lucyan, așa pe scurt,
Greul doar mai târziu a fost,
Profesor la liceu, la post...

Am tras și trag, mâncând iaurt
Să-ți pot lua ție-un taior,
Tu, muza mea din Splai, cu dor!

De pe creier

(din „Familia”, nr.3/2008)

În fiecare dimineață aproape mă sună de la Vișeu
unu' Peța cum care Peța ala bătrănu'
să-mi spună și să-mi citească ce a mai scris

Acuma cu toată arta răbdării sunt om și eu
în tinerețe poate ca tot romănu'
aș fi ascultat și nu i-aș fi zis

Că nu mă interesează însemnările lui
și nici cum procedează de o vreme
făcând exerciții de parodii transparente

Dar încă nu m-am tratat de oboseală și nu-i
uman să mă fiarbă la creier cu ce zice el poeme
ce dau pe-afară de expresii indecente

Până nu scap cumva de acest ghinion
blestem chiar în unele momente
eu nu mai răspund dimineața la telefon

Peisaj nocturn

(din „Familia”, nr.3/2008)

Poezia uitată la marginea Câmpului
negru, optzecist, plin de neghină.
Rapița ce-l mai luminează când nu-i
cine cu ce să-i mai aprindă lumină.
Cine-i de vină?

...Un critic cu ochelari fumurii și fumuri
va trece pe deasupra lucrurilor, distant.
Poeții se vor strânge toți de pe drumuri

și vor intra la indicația lui în neant.

Își vor dezveli picioarele câteva poete
să se spele în fântâni carteziene adevărate
pline de peștișori de aur și buchete
de rapiță de la second-hand cumpărate...

...O suflete, cum mi te ridici deasupra Câmpului.
Umbre de aur arunci în zbaterea serii
Ca la începuturile timpului.

Fiecare umbră aprinde câte un cuvânt,
dar iată, tăcuți se strecoară pompierii
sting tot și întreabă: Focuri mai sînt?

Gabriel Chifu

Discuții literare

(din „Familia”, nr.3/2008)

abia ajuns la ramuri, în redacție,
nici nu mă așez bine
că secretara, cu foarte multă distincție,
îmi spune cine cu cine.
nu-mi las trupul pe scaun, erup din realul acesta
și pornesc ca într-un maraton al învinșilor adevărați
pe străzile orașului meu, în căutare
de sfinți sau de elefanți
capabili să poarte discuții literare.
tot sfântul și omul era însă grăbit,
așa e omul cam de două mii de ani
aici la marginea lui Dumnezeu, nețărnut
în pofta lui de a strânge bani.
ce discuții, n-au timp de odihnă,
că doar nu-s vulturi, așa că
m-am retras în parc, în tihnă,
și am adormit pe-o bancă.

Doamne, ce ruină

(din „Familia”, nr.3/2008)

Doamne, ce ruină ar putea să fie
Omul când în cărcă anii i se pun,
Însă dacă omul scrie poezie,
Și la opt decenii încă este bun.

Drojdia și berea știm că sunt otravă
Pentru orișicine din acel moment,
Însă dacă omul o ridică-n slavă
Printr-o poezie – e medicament!

Drojdia și berea, vin la damigeană,
Pentru bătrânețe este leacul ei,
Asta dacă trupul, mâna mai cu seamă,
Este în putere de-a purta condei.

Așa că de-acuma nu va fi degeaba
Dacă toți bătrânii se vor apuca,
Așezați prin baruri, neluați cu graba,
Dis-de-dimineată versuri a crea!

Vasile Man

O dezbatere literară cu mari ecouri în cultura română

În programul manifestărilor științifice și culturale organizate de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, în cadrul „Zilelor Academice Arădene”, ediția a XVIII-a, un loc important l-a ocupat susținerea unei interesante *dezbatere literare*, care a avut loc sâmbătă, 17 mai a.c., la Complexul Universitar din Macea.

La reușita acestei tradiționale manifestări culturale, organizate de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, au contribuit prof. univ. dr. Aurel Ardelean, rectorul Universității de Vest „Vasile Goldiș”, prof. univ. dr. ing. Corneliu Maior, cancelar general, familia Doina și Baruțu T. Arghezi, Vasile Dan, președintele filialei Arad a Uniunii Scriitorilor din România, profesori universitari, studenți, scriitori și oameni de cultură. Moderator, prof. Vasile Man.

Având ca temă „*De la unirea Transilvaniei cu România, la unirea României cu Uniunea Europeană*”, dezbaterea literară a debutat cu câteva considerații pertinente făcute de poetul Vasile Dan.

În intervenția sa, Vasile Dan, plecând de la faptul că cele două evenimente istorice, de la 1 Decembrie 1918 și din Decembrie 1989, au fost legitime și drepte, a argumentat cu exemple semnificative importanța păstrării și cultivării limbii române prin operele literare ale celor mai importanți scriitori români ai vremii, cu referire la Mihai Eminescu, ca „cel mai important profesor de limba română”, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Octavian Goga și, continuând cu marile personalități din perioada interbelică: Arghezi, Blaga, Brâncuși, Enescu. S-a scos în evidență rolul limbii române în păstrarea identității naționale.

În acest sens, în spiritul temei în dezbatere, s-a identificat o forță centripetă națională, la 1 Decembrie 1918 și o forță centrifugă, de deschidere, prin evenimentele din Decembrie 1989, conducând la integrarea României în

Uniunea Europeană, cu urmări benefice în plan economic, politic, ecologic, dar care face necesară pregătirea elitelor intelectuale, care să contribuie la păstrarea și promovarea valorilor culturale românești. Circulația în lume, acum, devine o șansă.

Criticul literar Gheorghe Mocuța a vorbit despre nevoia de schimbare a mentalității și despre conceptul de multiculturalitate.

Prozatorul Horia Ungureanu, cu spiritul calm și echilibrat, a subliniat, în intervenția sa, importanța traducerilor operelor scriitorilor români clasici și contemporani pentru integrarea culturală a României în Europa unită, fiind nevoie și de o știință managerială de gestionare a operei, prin difuzare. Un exemplu în acest sens, fiind Cărtărescu.

Scriitorul Gligor Sava a ținut să mulțumească Editurii „Vasile Goldiș” University Press pentru apariția celor mai recente cărți ale sale, făcând o donație de 25 de volume U.V.V.G.

Prezent la dezbaterile literare, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, rectorul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, a vorbit despre rolul important al Uniunii Scriitorilor în viața urbei, urmând ca, în vară, cunoscutul scriitor D.R. Popescu să dea curs invitației de-a fi oaspetele U.V.V.G. și de-a contribui la promovarea operelor literare ale scriitorilor arădeni.

După cum vă este cunoscut, a arătat, în continuare, rectorul Aurel Ardelean, mari scriitori români contemporani au devenit *Doctor Honoris Causa* ai U.V.V.G. printre care: Eugen Simion, Paul Everac, Nicolae Breban – membri ai Academiei Române. Prin acest demers academic, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad își îndeplinește rolul de instituție promotoare a valorilor culturale românești.

Un moment de înaltă ținută intelectuală a fost consemnat prin prezentarea temei: *Tudor Arghezi – Scriitor național militant* susținută de prof. univ. dr. Aurel Ardelean. Au fost evocate, cu acest prilej, momentele cele mai importante din viața și opera marelui scriitor Tudor Arghezi și colaborarea excepțională a Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad cu familia Doina și Baruțu T. Arghezi.

Biblioteca Centrală Universitară „Tudor Arghezi” a beneficiat de o donație importantă de carte din partea familiei Doina și Baruțu T. Arghezi, cât și de un număr mare de documente inedite aparținând lui Tudor Arghezi.

În acest cadru, oficial, domnul Rector Aurel Ardelean, a anunțat, în premieră, că „Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, în colaborare cu Academia Română, va inaugura, în toamna acestui an, Centrul de Cercetare științifică a operei argheziene care, în prezent, este în curs de amenajare. Aradul universitar devine, astfel, un centru de studiu al operei argheziene”.

În încheiere, Doina și Baruțu T. Arghezi au avut cuvinte de înaltă apreciere față de personalitatea complexă a Rectorului, Aurel Ardelean, mulțumind pentru extraordinara inițiativă a creării unui Centru de studii al operei argheziene, în mediul academic arădean.

Într-o atmosferă emoționantă, Baruțu T. Arghezi, vorbind despre tatăl său, a spus că „Tudor Arghezi nu e doar un scriitor, ci un *prevestitor*, creând un miracol în literatura română.”